[2024] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1847: 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ 545

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 115)

23 ਜੁਲਾਈ 2024

[ਬੀ.ਵੀ. ਨਾਗਰਥਨਾ* ਅਤੇ ਸੰਜੇ ਕਰੋਲ, *ਜੇਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ), ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ, ਨੇ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ, ਧਾਰਾ ਮਸਟਾਰਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ-11 (ਡੀਐਮਐਚ-11) ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2020-2020 ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਮੁੱਦੇ ਇਹ ਸਨ: (1) ਕੀ 18.10.2022 ਦੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ; (2) ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਅਤੇ (3) ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹੈੱਡਨੋਟਸ

ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ (ਜੀਐਮਓ) - ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ - ਰੱਖੀ ਗਈ: ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਫਸਲਾਂ - ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੋਜ, ਕਾਸ਼ਤ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ, ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਉਚਿਤ ਜਨਤਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। (ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨ ਲਈ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੀਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੰਘ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਰਿਕਾਰਡ

ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਹਰ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਐਸ.23 ਦੇ ਜਵਾਬਦੇਹ, ਐਸ.23 ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। 2006, ਜੋ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ - ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਐਕਟ, 2006।

ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਫਸਲ - ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ (ਡੀਐਮਐਚ-11) - ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਐਮਓਈਐਫ ਦਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ - ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਅਸਧਾਰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ; ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ; ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮਾਨਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਗਰਨਾਥਨਾ, ਜੇ., ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਏ ਦਾ ਅੰਤਰ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਕੀ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਰੀਬ੍ਰਿਡ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। (ਐੱਚ.ਟੀ.) ਫਸਲ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੌਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੋਖਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ - ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੇਂਦਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰੋਲ, ਜੇ. ਇਹ ਨੀਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ - ਜਿਏਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ, ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਉਸੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ, ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ - ਉਕਤ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਕਵੇਂ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ, 698 ਅਤੇ C69 ਦੇ ਅਧੀਨ, ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮ। ਵਾਤਾਵਰਣ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 ਦਾ 25] ਫੈਸਲਾ [ਪ੍ਰਤੀ ਬੀ.ਵੀ. ਨਾਗਰਥਨਾ, ਜੇ.]:

1.1 ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ - ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਫੀਲਡ 8 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ 2021, ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਬਦਲਿਆ - ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 25.10.2022 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲੀ ਗਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਦੇ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਾਲ 2018 ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਟ੍ਰਾਈਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ [ਪਾਰਾ 42.5 ਅਤੇ 42.6]

1.2 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਜਾਂ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੇ ਇਹ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ - ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪਾਰਾ 42.13 ਅਤੇ 42.15]

1.3 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਐਮਓਏ ਅਤੇ DBT ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਅੰਤਰ-ਵਿਭਾਗੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। [ਪਰਾ 42.16]

1.4 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ - ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ - ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। [ਪਰਾ 42.17]

1.5 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਿਏਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਿਯਮ 13 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਯਮ ਕਲਿਏਸਟ ਐਂਡ ਈਸੀਸੀ (ਐਮਓਐਫਐਂਡਸੀਸੀ) ਲਈ ਚਾਂਗ ਅਤੇ ਈਸੀਸੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ - ਇਸਲਈ, ਉਕਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸਵਰਤੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। [ਪਰਾ 42.18]

1.6 ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਇੱਕ ਇੱਛਤ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ICMR, ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲਾ - Hm ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ. [ਪਾਰਾ 42.20 ਅਤੇ 42.21]

1.7 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਜਿਏਕ - ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਇਸਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ - ਇਹ ਜਿਏਕ, ਇਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਮਿਤੀ 2020 ਮਿਤੀ. 25.10.2022 ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। [ਪਾਰਾ 42.22 ਅਤੇ 43]

2. ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸ-ਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੁੱਲ ਹੈ - ਸੰਭਾਵਿਤ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਨੀਤੀਗਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਢੁਕਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਨਾ-ਮੁੜਨ ਯੋਗ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਜੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਪਲਾਂਟਾਂ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, 2016-ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਠੋਸ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਵੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਉੱਚਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਯੋਗ ਮਿਆਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। [ਪਾਰਾ 43.1(iii), 44.1, 44.3 ਅਤੇ 44.5]

3.1 ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਇੱਕ ਹਕੀਕਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵਤ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਡੀਐਨਏ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇ। [ਪੈਰਾ 45]

3.2 ਟੀਈਸੀ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ - ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹਨ - ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ, ਕੀੜੇ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ - ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ (ਸੀਬੀਡੀ) ਅਤੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ (ਸੀਪੀਬੀ) 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 26 ਇਸ ਲਈ, ਜਿਏਕ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਣਾ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਢੰਗ. [ਪਰਾ 46]

3.3 ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸਿੱਟੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੋਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼, ਜੋ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਿਏਕ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਨਾ ਕਿ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖੋਜ ਜਾਂ ਅਧਿਐਨਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖੋਜ ਅਧਿਐਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। [ਪਰਾ 47.3]

3.4 ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸ਼ਰਤ VI ਅਤੇ VII ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ਰਤ VII ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਡੀਐਮਐਚ1 ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹਨ - ਜਿਏਕ ਟਰਾਂਸਜੈਨਿਕ ਡੀਐਮਐਚ11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। [ਪਰਾ 47.6]

3.5 ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਕਰਤੱਵ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ - ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ ਹੈ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕ ਸਮਾਜ, ਸਮਾਜਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਮ ਲਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਛੂਹਦਾ ਹੈ - ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪਰਾ 48.7]

3.6 ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਠੋਸ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕੋ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਵਿਕਲਪਕ ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ, ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਸੰਤੁਲਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਰ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ। [ਪਾਰਾ 48.8 ਅਤੇ 48.9]

ਫੈਸਲਾ [ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਜੇ ਕਰੋਲ, ਜੇ.]:

1. ਜਿਏਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ, ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ 126ਵੀਂ ਅਤੇ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਹਰੇਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ - ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਮੌਜੂਦਾ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਖੁਦ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ/ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ - ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪਾਰਾ 25(ਏ) 23, 25(ਏ) 21, 25(ਏ) 14, 25(ਏ) 17, 25(ਬੀ) 5]।

2. ਭਾਵੇਂ ਟੈਕ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੁੱਦੇ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਲਜ਼ਾਮਬੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪਰਾ 29.5]

3. ਕੀ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੁਢਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਸੀਮਤ ਹੈ; ਪ੍ਰਗਟ ਮਨਮਾਨੀ; ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ। [ਪੈਰਾ 35]

4. ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਅਰਥਾਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ, ਲੈਬ ਟੈਸਟਿੰਗ ਆਦਿ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ - ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੌਦੇ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਐਨ, ਖੁੱਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ - ਇਹ ਉਚਿਤ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 40]

5. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਹੋਰ ਆਧਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ - ਇਹ ਧਾਰਨਾ, ਜੀਐਮਓਸ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਘੜਨ ਵਿੱਚ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਤੱਕ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। [ਪਰਾ 43]

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਖੜ੍ਹੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਨਤਾ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਣਜਾਣ ਹੋਵੇਗਾ - ਉਸ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਐਪ ਦੀ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਡੀਐਮਐਸਯੂ 1 ਦੀ ਸ਼ਰਤ, ਡੀ.ਐਮ. ਜਿਏਕ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁਣੌਤੀ, ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਪਾਰਾ 45.6 ਅਤੇ 46]

7. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸਿਰਫ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ - ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲਾਗਤ ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪਰਾ 47]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ

ਬੀ.ਵੀ.ਨਗਰਥਨਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਜੇ.

ਹਨੂੰਮਾਨ ਲਕਸ਼ਮਣ ਅਰੋਸਕਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2020] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1030: (2019) 15 ਐਸਸੀਸੀ 401; ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਮੇਟੀ [2021] 1 ਐਸਸੀਆਰ 344: (2021) 4 ਐਸਸੀਸੀ 309; ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1996] ਸਪਲਾਈ। 5 ਐਸਸੀਆਰ 241: (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 647; ਏ.ਪੀ. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੋ. ਐਮ.ਵੀ. ਨਾਇਡੂ [1999] 1 ਐਸਸੀਆਰ 235: (1999) 2 ਐਸਸੀਸੀ 718; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2004] 3 ਐਸਸੀਆਰ 126: (2004) 12 ਐਸਸੀਸੀ 118; ਵੀ.ਕੇ. ਅਸ਼ੋਕਨ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਆਬਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ [2009] 4 ਐਸਸੀਆਰ 331: (2009) 14 ਐਸਸੀਸੀ 85; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਕਮਲਨਾਥ [1996] ਪੂਰਕ 10 ਐਸਸੀਆਰ 12: 1996 (9) ਸਕੇਲ 141; ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. (2018) 15 ਐਸਸੀਸੀ 407; ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰਸਟ ਲਿਟੀਗੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2012] 3 ਐਸਸੀਆਰ 147: (2012) 3

ਐਸਸੀਸੀ 1; ਐੱਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1994] 2 ਐਸਸੀਆਰ 644: (1994) 3 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨਸੀਟੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ [2018] 7 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2018) 8 ਐਸਸੀਸੀ 501; ਪਰਭਨੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਖੇਤਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਔਰੰਗਾਬਾਦ [1960] 3 ਐਸਸੀਆਰ 177; ਦੀਪਕ ਬਾਰੀਆ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [2014] 2 ਐਸਸੀਆਰ 71: (2014) 3 ਐਸਸੀਸੀ 502; ਕਾਮੇਂਗ ਡੋਲੋ ਬਨਾਮ ਐਟਮ ਵੇਲੀ [2017] 5 ਐਸਸੀਆਰ 114: (2017) 7 ਐਸਸੀਸੀ 512; ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ, ਤਾਲੁਕ ਦਫਤਰ, ਥੰਜੌਰ ਬਨਾਮ ਜੀ. ਥੰਬੀਦੁਰਾਈ [2017] 4 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2017) 12 ਐਸਸੀਸੀ 642; ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਚਰਨਜੀਤ ਐਸ. ਗਿੱਲ [2000] 3 ਐਸਸੀਆਰ 245: (2000) 5 ਐਸਸੀਸੀ 742; ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਤਿਰੁਮੁਲਪਦ (104) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2008] 6 ਐਸਸੀਆਰ 321: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ 222; ਗ੍ਰੇਟਰ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਅੰਕਿਤਾ ਸਿਨਹਾ [2021] 10 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2022) 13 ਐਸਸੀਸੀ 401; ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ [1975] 3 ਐਸਸੀਆਰ 333: (1975) 4 ਐਸਸੀਸੀ 428; ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਨਾਮ ਮਨੀਪੁਰ ਰਾਜ [2011] 13 ਐਸਸੀਆਰ 505: (2011) 15 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਐਸ.ਪੀ. ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1981) ਪੂਰਕ ਐਸਸੀਸੀ 87; ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਗਣੇਸ਼ ਵੁੱਡ ਉਤਪਾਦ [1995] ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਆਰ 477: (1995) 6 ਐਸਸੀਸੀ 363; ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1996] 2 ਐਸਸੀਆਰ 503: (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 281; ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਸਾਇੰਸ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਸੋਰਸ ਪਾਲਿਸੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2005] 1 ਐਸਸੀਆਰ 115: (2005) 10 ਐਸਸੀਸੀ 510; ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਥਿਰਮੁਲਪਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2005] ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਆਰ 552: (2006) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਕਰਨਾਟਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਕੇਨਚੱਪਾ [2006] ਸਪਲਾਈ. 2 ਐਸਸੀਆਰ 362: (2006) 6 ਐਸਸੀਸੀ 371; ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਯੂਥ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2011) 15 ਐਸਸੀਸੀ 530; ਮੁਦੁਮਲਾਈ ਦੀ ਹਾਸਪਿਟੈਲਿਟੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 273: (2020) 10 ਐਸਸੀਸੀ 589; ਪ੍ਰਗਨੇਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਬਨਾਮ ਡਾ. ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ [2022] 8 ਐਸਸੀਆਰ 154: (2022) 11 ਐਸਸੀਸੀ 493; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1991) 2 ਐਸਸੀਸੀ 353; ਚਰਨ ਲਾਲ ਸਾਹੂ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1989] ਸਪਲਾਈ. 2 ਐਸਸੀਆਰ 597: (1990) 1 ਐਸਸੀਸੀ 613; ਸੁਭਾਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [1991] 1 ਐਸਸੀਆਰ 5: (1991) 1 ਐਸਸੀਸੀ 598; ਵਰਿੰਦਰ ਗੌੜ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (1995) 2 ਐਸਸੀਸੀ 577; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਕਮਲਨਾਥ [2000] ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 389: (2000) 6 ਐਸਸੀਸੀ 213; ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1996] 2 ਐਸਸੀਆਰ 503: (1996) 3 ਐਸਸੀਸੀ 212; ਐਮ.ਕੇ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2024] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1320 2024 (4) ਸਕੇਲ 779: 2024 INਐਸਸੀ 280 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਰਾਦ ਅਲੀ ਖਾਨ [1988] ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਆਰ 455: (1988) 4 ਐਸਸੀਸੀ 655; ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2018] 4 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2018) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਜੈਕਬ ਪੁਲੀਏ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2022] 3 ਐਸਸੀਆਰ 471: (2022) ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 533; ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਰੇਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਮੋਂਟੇਕਾਰਲੋ ਲਿਮਿਟੇਡ [2022] 12 ਐਸਸੀਆਰ 810: (2022) 6 ਐਸਸੀਸੀ 401; ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2000] ਸਪਲਾਈ. 4 ਐਸਸੀਆਰ 94: (2000) 10 ਐਸਸੀਸੀ 664; ਯੂਫਲੈਕਸ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਸਰਕਾਰ [2021] 7 ਐਸਸੀਆਰ 571: (2022) 1 ਐਸਸੀਸੀ 165; ਵੰਦਨਾ ਸ਼ਿਵ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 173 ਆਫ਼ 2006, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਮਿਤੀ 11.08.2017]; ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਕੰਪਨੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਬੀਰੇਂਦਰ ਬਹਾਦੁਰ ਪਾਂਡੇ [1984] 2 ਐਸਸੀਆਰ 664: (1984) 2 ਐਸਸੀਸੀ 534; ਵਿਸਾਕਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [1997] ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਆਰ 404: (1997) 6 ਐਸਸੀਸੀ 241; ਨੀਲਾਬਤੀ ਬੇਹਰਾ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ [1993] 2 ਐਸਸੀਆਰ 581: (1993) 2 ਐਸਸੀਸੀ 746; ਪੂਨਰ: ਟੀ.ਐਨ ਵਿੱਚ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਥਿਰਮੁਲਪਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [2024] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1194; ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਚਾਰਟਰਡ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਐਨਾਲਿਸਟਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਦਿ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਚਾਰਟਰਡ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2007] 6 ਐਸਸੀਆਰ 1127: (2007) 12 ਐਸਸੀਸੀ 210 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਹੀਕੋ ਮੋਨਸੈਂਟੋ ਬਾਇਓਟੈਕ (ਇੰਡੀਆ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ [ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 12069 ਆਫ਼ 2015 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ] - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਬਨਾਮ ਕਿੰਗ-ਸਮਰਾਟ, 1936 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਪੀਸੀ 41 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮਿਰਚ (ਟੈਕਸ ਦਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ) ਬਨਾਮ ਹਾਰਟ, 1992 ਯੂਕੇਐਚਐਲ 3 (HL); ਟੇਲਰ ਬਨਾਮ ਟੇਲਰ, (1875) ਐਲਆਰ 1 ਚ. ਡੀ 426; ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦਾ ਰਾਜ (ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ) ਬਨਾਮ ਸਟਿਚਟਿੰਗ ਉਰਗੇਂਡਾ, 19/00135 ਮਿਤੀ 20.12.2019; ਫਦੇਯੇਵਾ ਬਨਾਮ ਰੂਸ [2005] ਈਸੀਐਚਆਰ 376: (2007) 45 ਈਐਚਆਰਆਰ 10; ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਰਕੇਲਸ਼ੈਸ, 478 ਐਫ.2d 615, 652 (ਡੀ.ਸੀ. ਸੀਆਈਆਰ. 1973) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਜੇ ਕਰੋਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਜੇ.

ਐਨ.ਡੀ. ਜੈਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2003] ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਆਰ 152: (2004) 9 ਐਸਸੀਸੀ 362; ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੰਜੀਵ (2005) 5 ਐਸਸੀਸੀ 181; ਜਗਦੀਸ਼ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ [2006] ਸਪਲਾਈ. 10 ਐਸਸੀਆਰ 606: (2007) 14 ਐਸਸੀਸੀ 517; ਵਿਲੀਅਨੂਰ ਲਾਇਰੱਕਾਈ ਪਾਦੁਕੱਪੂ ਮਾਇਯਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2009] 9 ਐਸਸੀਆਰ 225: (2009) 7 ਐਸਸੀਸੀ 561; ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2011] 8 ਐਸਸੀਆਰ 680: (2011) 8 ਐਸਸੀਸੀ

274; ਲਾਫਾਰਜ ਉਮੀਅਮ ਮਾਈਨਿੰਗ (ਪੀ) ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ [2011] 7 ਐਸਸੀਆਰ 954: (2011) 7 ਐਸਸੀਸੀ 338; ਜੈਕਬ ਪੁਲੀਏਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. [2022] 3 ਐਸਸੀਆਰ 471; ਖੜਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ [1987] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1207: (1987) 3 ਐਸਸੀਸੀ 82; ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਬਾਸਕਰਨ [2020] 11 ਐਸਸੀਆਰ 345: (2020) 14 ਐਸਸੀਸੀ 345; ਕਰਨਾਟਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਕੇਨਚੱਪਾ [2006] ਸਪਲਾਈ. 2 ਐਸਸੀਆਰ 362: (2006) 6 ਐਸਸੀਸੀ 371; ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਸਟੀਲ ਸਟੀਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. [2021] 14 ਐਸਸੀਆਰ 863: (2023) 6 ਐਸਸੀਸੀ 615; ਐਨਐਚਏਆਈ ਬਨਾਮ ਪੰਡਾਰੀਨਾਥਨ ਗੋਵਿੰਦਰਾਜੁਲੂ (2021) 6 ਐਸਸੀਸੀ 693; ਰਾਜੀਵ ਸੂਰੀ ਬਨਾਮ ਡੀਡੀਏ [2021] 15 ਐਸਸੀਆਰ 283: (2022) 11 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਐਮ ਕੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. [2024] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1320: 2024 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 570; ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਅਭੈ ਨੰਦਨ ਇੰਟਰ ਕਾਲਜ [2021] 10 ਐਸਸੀਆਰ 693: (2021) 15 ਐਸਸੀਸੀ 600; ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਖਾਨ ਚੰਦ [1974] 2 ਐਸਸੀਆਰ 768: (1974) 1 ਐਸਸੀਸੀ 549; ਸੈਂਟਰਲ ਇਨਲੈਂਡ ਵਾਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬ੍ਰੋਜੋ ਨਾਥ ਗਾਂਗੁਲੀ [1986] 2 ਐਸਸੀਆਰ 278: (1986) 3 ਐਸਸੀਸੀ 156; ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਟੀ.ਐਨ. [1994] 1 ਐਸਸੀਆਰ 579: (1994) 2 ਐਸਸੀਸੀ 691 ਅਤੇ ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2000] ਪੂਰਕ 4 ਐਸਸੀਆਰ 94: (2000) 10 ਐਸਸੀਸੀ 664 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਬਟੁਕ ਦੇਵ ਪਾਟਿਲ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ [1978] 3 ਐਸਸੀਆਰ 131: (1978) 2 ਐਸਸੀਸੀ 102- ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਜੁਆਇੰਟ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ, ਐਸਐਫਐਸ ਫਲੈਟਾਂ ਦੇ ਅਲਾਟੀ [2007] 13 ਐਸਸੀਆਰ 811: (2007) 4 ਐਸਸੀਸੀ 737; ਕੰਠ ਵਿਭਾਗ ਯੁਵਾ ਕੋਲੀ ਸਮਾਜ ਪਰਿਵਰਤਨ ਟਰੱਸਟ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [2022] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1006; ਸਿੰਗਰੌਲੀ ਸੁਪਰ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੂਬੇ [2023] 10 ਐਸਸੀਆਰ 440: (2023) 8 ਐਸਸੀਸੀ 35; ਈ.ਪੀ. ਰਾਏਪੱਪਾ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. [1974] 2 ਐਸਸੀਆਰ 348: (1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 3; ਟੀ.ਐਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨੰਤੀ ਅੰਮਾਲ [1994] ਸਪਲਾਈ. 5 ਐਸਸੀਆਰ 666: (1995) 1 ਐਸਸੀਸੀ 519; ਏ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਮੈਕਡੌਵੇਲ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਰਾਜ [1996] 3 ਐਸਸੀਆਰ 721 : (1996) 3 ਐਸਸੀਸੀ 709; ਓਂਕਾਰ ਲਾਲ ਬਜਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2002] ਸਪਲਾਈ. 5 ਐਸਸੀਆਰ 605: (2003) 2 ਐਸਸੀਸੀ 673; 5 ਐਮ ਐਂਡ ਟੀ ਕੰਸਲਟੈਂਟਸ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਵਾਈ. ਨਵਾਬ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) [2003] ਸਪਲਾਈ. 4 ਐਸਸੀਆਰ 187: (2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 100; ਦਿੱਲੀ ਸਾਇੰਸ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1996] 2 ਐਸਸੀਆਰ 767: (1996) 2 ਐਸਸੀਸੀ 405; ਬਾਂਬੇ ਡਾਈਂਗ ਐਂਡ ਐਮਐਫਜੀ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ (3) ਬਨਾਮ ਬੰਬੇ ਐਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟਲ ਐਕਸ਼ਨ ਗਰੁੱਪ [2006] 2 ਐਸਸੀਆਰ 920: (2006) 3 ਐਸਸੀਸੀ 434; ਏ.ਪੀ. ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬੀ.

ਨਰਸਿਮਹਾ ਰੈਡੀ [2011] 14 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2011) 9 ਐਸਸੀਸੀ 286; ਰਾਜ ਦੇ ਟੀ.ਐਨ. ਬਨਾਮ ਕੇ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ [2011] 11 ਐਸਸੀਆਰ 1094: (2011) 8 ਐਸਸੀਸੀ 737; ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਆਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਓਆਰਐਸ। [2024] 2 ਐਸਸੀਆਰ 420; ਧਰਮ ਦੱਤ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2003] ਸਪਲਾਈ. 6 ਐਸਸੀਆਰ 151: (2004) 1 ਐਸਸੀਸੀ 712; ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2018] 8 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2019) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. [2021] 5 ਐਸਸੀਆਰ 791: (2022) 12 ਐਸਸੀਸੀ 455; ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਖਬਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1985] 2 ਐਸਸੀਆਰ 287: (1985) 1 ਐਸਸੀਸੀ 641; ਖੋਡੇ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [1995] ਸਪਲਾਈ. 6 ਐਸਸੀਆਰ 759: (1996) 10 ਐਸਸੀਸੀ 304; ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. [2017] 9 ਐਸਸੀਆਰ 797: (2017) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [2018] 4 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2018) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਵੇਲੋਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1996] ਸਪਲਾਈ. 5 ਐਸਸੀਆਰ 241: (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 647; ਮੁਦੁਮਲਾਈ ਦੀ ਹਾਸਪਿਟੈਲਿਟੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 273: (2020) 10 ਐਸਸੀਸੀ 589; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2003] 3 ਐਸਸੀਆਰ 925: (2002) 4 ਐਸਸੀਸੀ 356; ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਮੋਤੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਕਸਾਬ ਜਮਾਤ [2005] ਸਪਲਾਈ। 4 ਐਸਸੀਆਰ 582: (2005) 8 ਐਸਸੀਸੀ 534; ਏਮਜ਼ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਮ ਏਮਜ਼ [2001] ਸਪਲਾਈ। 2 ਐਸਸੀਆਰ 79: (2002) 1 ਐਸਸੀਸੀ 428; ਚਾਰੂ ਖੁਰਾਣਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2014] 12 ਐਸਸੀਆਰ 259 (2015) 1 ਐਸਸੀਸੀ 192; ਰਾਮਲੀਲਾ ਮੈਦਾਨ ਘਟਨਾ, ਮੁੜ ਵਿੱਚ: [2012] 4 ਐਸਸੀਆਰ 971: (2012) 5 ਐਸਸੀਸੀ 1- ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਬੀ.ਵੀ.ਨਗਰਥਨਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਜੇ.

ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਅਰਸਕਾਈਨ ਮੇਅ ਦਾ ਸੰਧੀ, (ਲੇਕਸਿਸ ਨੇਕਿਸ, 24ਵੀਂ ਐਡ. 2011, ਪੰਨਾ. 37.] ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਜੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ (14ਵੀਂ ਐਡ.) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਜੇ ਕਰੋਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਜੇ.

ਮਰੀਅਮ ਵੈਬਸਟਰ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ https://www.du.ac.in/index.php?page=centre-for-genetic-manipulation-of-crop-plantshttps://www.merriam-webster.com/dictionary/Bt;%2Ohttps:/www.du.ac.in/index.php?page=centre-for-genetic-manipulation-of-crop-plants- ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਐਕਟ, 2006; ਵਾਤਾਵਰਨ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986; ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮ, 1989; ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ; ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਮੇਲਨ (ਸੀਬੀਡੀ), 1992; ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਫਸਲਾਂ; ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ; ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਰਾਈ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ; ਧਾਰਾ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ-11; ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ; ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ; ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਪਬਲਿਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ; ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ; ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ; ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ; ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ; ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ; ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ); ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐਮਓਈਐਫ); ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹ; ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਅਸਧਾਰਨਤਾਵਾਂ; ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ (ਐਚਟੀ) ਫਸਲ; ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ); ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ; ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ; ਟਰਾਂਸ-ਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਐਨ; ਖਤਰੇ ਦਾ ਜਾਇਜਾ; ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ; ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ; ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ; ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ.

ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਸ

ਸਿਵਲ ਮੂਲ/ਅਪੀਲ/ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 115

(ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ) ਨਾਲ

2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਦੀਵਾਨੀ) ਨੰ. 260, 2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਦੀਵਾਨੀ) ਨੰ. 840, 2006 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 4086, 2007 ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਦੀਵਾਨੀ) ਨੰ. 295 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਦੀਵਾਨੀ) ਨੰ: 20 ਅਤੇ 200 ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰ. 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 260 ਵਿੱਚ 2016 ਦਾ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 6

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰੀ

ਤ੍ਰਿਦੀਪ ਪਾਇਸ, ਸੰਜੇ ਪਾਰਿਖ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਵੀ. ਸ਼ਿਆਮੋਹਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਿਅਮ ਚੈਰਿਅਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅੰਸ਼ਿਕਾ ਬਾਜਪਾਈ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਰਗੀ ਸੇਠੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਰਾਹੁਲ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਪਰਨਾ ਭੱਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਮਾਰੀਆ, ਐਡਵ. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ.

ਆਰ. ਵੈਂਕਟਾਰਮਣੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਏ.ਐੱਸ.ਜੀ., ਆਰ. ਬਾਲਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਿਲ ਕਟਿਆਰ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਦੇਵਾਸ਼ੀਸ਼ ਭਾਰੂਕਾ, ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰਚਨਾ ਪਾਠਕ, ਪੋਲੀਨ ਦਵੇ, ਸੋਨੀ ਮੇਯਨ, ਕੇਤਨ ਜਾਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰਚਨਾ ਪਾਠਕ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਨੀਤਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹਾਨ, ਹਿਤੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਖਿਲੇਸ਼ਵਰ ਝਾਅ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਚਾਵਲਾ, ਵਰਿੰਦਰ ਮੋਹਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਹਾਰਿਕਾ ਦੇਵਿਵੇਦੀ, ਅਜੈ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਅਨਿਲ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ-1, ਐਸ.ਹਰੀਹਰਨ, ਜਤਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਰਮਨ ਯਾਦਵ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡੇ, ਕਾਰਤਿਕਯ ਐਨਗਰਵਾਲ, ਡਾ. ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਅਭੈ ਕੁਮਾਰ, ਅਮਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਦੇਵਾਸ਼ੀਸ਼ ਭਾਰੂਖਾ, ਅਤੁਲੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਾਣੀ,

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਰਜਤ ਨਾਇਰ, ਨਰਿੰਦਰ ਬਹਾਦੁਰ ਤਿਵਾੜੀ, ਐਨ.ਨਰਸਿਮਹਾ ਮੂਰਤੀ, ਕੁਮਾਰੀ ਨਿਧੀ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡੀ.ਭਾਰਤੀ ਰੈਡੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੁਮਾਰੀ, ਰਵਿੰਦਰ ਸਦਾਨੰਦ ਚਿੰਗਾਲੇ, ਐੱਮ.ਅਸ਼ਵਨੰਦ ਚਿੰਗਾਲੇ, ਐੱਮ.ਅਸ਼ਵਨੰਦ ਚਿੰਗਾਲੇ, ਸੋ.ਡਾ. ਦੀਪਲਕਸ਼ਮੀ ਮਾਟਾਵੰਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁੰਬਲ ਐਸਫ, ਬੋਨੀ ਮਹਿਰਾ, ਧਰੁਵ ਦਿਵੇਦੀ, ਕੁਸ਼ਲ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰਣਵ ਸਚਦੇਵਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, ਬੀ. ਵਿਨੋਯ ਕੰਨਾ, ਐਡਵ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਹੁਕਮ

ਨਿਰਣਾ

ਸੰਜੇ ਕਰੋਲ ਜੇ.

ਵਿਸ਼ਾ - ਸੂਚੀ*

ਮੁਖਬੰਧ 3
ਵਿਧੀਗਤ ਇਤਿਹਾਸ 10
ਵਿਧਾਨਕ ਫਰੇਮਵਰਕ. 17
ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਮੁੱਦੇ 27
ਜਿਏਕ ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ 28
ਇਮਪੱਗਡ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ..... 32
1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ 51
ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 72
ਟੀ.ਈ.ਸੀ 72
ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 91
ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਘੇਰਾ 106
ਵਧੀਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ 113
ਸਿੱਟੇ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ 140

1. ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ, ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਵੀ. ਨਾਗਰਥਨਾ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਨਤੀਜਿਆਂ, ਸਿੱਟਿਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਏ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਮੁਖਬੰਧ

2. ਮੌਜੂਦਾ ਸੂਚੀ 6 ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ: 3 ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ (ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 115 ਆਫ਼ 2004; ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 260 ਆਫ਼ 2005 ਅਤੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 840 ਆਫ਼ 2016), 2 ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ (ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ) ਅਤੇ 2004 ਦੀ ਨੰ. 2016 ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰ.6) ਅਤੇ 1 ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ (2006 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 4086)।

3. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੈਚ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਮੁੱਖ ਮਾਮਲਾ 2004 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (2004 ਦਾ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 115) ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ:

i. ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 14, 19, 21, 38, 47, 48, 48ਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ 51-ਏ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਸੰਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ, 1989 ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮ ਲਿਆਓ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ii. ਬਹੁ-ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰੋ।
iii. ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ/ਪ੍ਰਵਾਨਤਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੋ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਮੂਲ/ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

4. 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 260 ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

i. ਆਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

(ਏ) ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਨੋਟਿਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
(ਬੀ) ਜੀਐਮਓ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਨਤਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
ii. ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਵਿਕ ਜੀਵ, ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
iii. ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਡੀਲਰ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦਕ ਲਈ ਜੀਐਮਓ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਬਲ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

5. 2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰ. 840 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਡਮਸ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

i. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਮਿਤੀ 05.09.2016 ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ।

ii. ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

iii. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ ਜਾਂ ਸੈੱਲ, 1989 ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ।

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 22.09.2006, 08.05.2007 ਅਤੇ 01.08.2007 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 2007 ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 295 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 15.02.2007, 08.05.2007, 08.04.2008 ਅਤੇ 12.08.2008 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 2016 ਦੀ ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 06 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਪੂਰਵਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

7. 2006 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4086, ਅਪੀਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ 08.10.2003 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 2002 ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਬੀ.ਟੀ. ਕਾਟਨ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 05.02.204. ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

8. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਸਮਰੱਥ ਹਿੱਤ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸੂਈ ਨੂੰ ਧਾਗਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਾਂ, ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇੱਕ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ, ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ/ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨ ਪਰ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਆਬਾਦੀ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

9. ਸਾਬਕਾ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਅਣਜਾਣਤਾ, ਅਣਜਾਣਤਾ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ

ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਣਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ, ਇਸਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੁਣ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਲਟਕ ਗਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਹਨ।

10. ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ ਬਣਨਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝ, ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਸਮਝਣ ਦੀ ਸੌਖ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

10.1 ਵਰਲਡ ਹੈਲਥ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਡਬਲਯੂ.ਐਚ.ਓ.) ਦੁਆਰਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਜੀਐਮਓਸ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਣੂਆਂ (ਜੀਐਮਓਸ) ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੌਦੇ, ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ) ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਪਦਾਰਥ (ਡੀਐਨਏ) ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੇਲਣ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਪੁਨਰ-ਸੰਯੋਜਨ ਦੁਆਰਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਅਕਸਰ "ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਜਾਂ "ਡੀਐਨਏ ਜੈਨੇਟਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਜਾਂ "ਡੀ.ਐਨ.ਏ. ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰ "ਡੀਐਨਏ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ।" ਇਹ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੈਰ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ।"

10.2 ਜੀਐਮਓਸ, ਸਾਡੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ- ਬੀਟੀ (ਬੈਸੀਲਸ ਥੁਰਿੰਗੀਏਨਸਿਸ) [ਇੱਕ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ (ਬੈਸੀਲਸ ਥੁਰਿੰਗੀਏਨਸਿਸ) ਅਕਸਰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਪੀਡੋਪਟੇਰਨ ਲਾਰਵੇ' ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਬਾਇਓਪੈਸਟੀਸਾਈਡ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ'], ਅਤੇ ਐਚ. [ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ-ਨਾਸ਼ਕ-ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਫਸਲਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਣੂ ਤੋਂ "ਵਿਦੇਸ਼ੀ" ਜੀਨ ਨੂੰ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਫਸਲ ਦੇ ਜਰਮਪਲਾਜ਼ਮ ਤੋਂ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ-ਨਾਸ਼ਕ-ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਮਿਊਟੈਂਟਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।]

10.3 ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ[3] ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਜਿਏਕ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜੋ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਦੇ ਅਨੁਵੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ ਜਾਂ ਸੈੱਲਜ਼ ਨਿਯਮ, 1989 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਫਰੇਮ 1989 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1986 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਈਪੀਏ, 1986 ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਪ੍ਰਯੋਗ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

10.4 ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਆਰਸੀਜੀਐਮ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜੋ ਚੱਲ ਰਹੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਧੀਗਤ ਇਤਿਹਾਸ

11. ਇਹ ਅਦਾਲਤ 2004 ਤੋਂ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ।

11.1 29.03.2004 ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 01.05.2006 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਸਿਰਫ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। 22.09.2006 ਨੂੰ, ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ।

11.2 13.10.2006 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਵੇਂ ਵਿਕਸਤ ਡੀਐਮਐਚ-11 (ਸਰ੍ਹੋਂ) ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 15.12.2006 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਧਾਰਾ (23) ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਹੈ।

_____

3 22.7.2010 ਦੀ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਜਿਏਕ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਚਿਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

11.3 15.02.2007 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਕਿ 6 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਹ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਵੇਗੀ।

11.4 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 08.05.2007 ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ 22.09.2006 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਆਮ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਿਏਕ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸਨੇ ਅੱਗੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ:

ਏ. ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਲਈ ਕਿ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਲੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕੋਈ ਗੰਦਗੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
ਬੀ. ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ ਗੁਆਂਢੀ ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ।
ਸੀ. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਜਿਏਕ ਕੋਲ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

11.5 01.08.2007 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਬੀਟੀ ਕਾਟਨ 'ਤੇ ਐਲਰਜੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

11.6 08.04.2008 ਨੂੰ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 08.05.2007 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਰੀ ਫਸਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ 0.01% ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜੀਈਏਸੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦਾ ਡਾਟਾ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

11.7 12.08.2008 ਨੂੰ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮਿਤੀ 08.04.2008 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੂੰ ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

11.8 ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, 10.05.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਟੈਕ") ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ: 1. ਪ੍ਰੋ. ਵੀ.ਐਲ. ਚੋਪੜਾ; 2. ਡਾ: ਇਮਰਾਨ ਸਿੱਦੀਕੀ; 3. ਡਾ.ਪੀ.ਐਸ. ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨ; 4. ਪ੍ਰੋ.ਪੀ.ਸੀ. ਚੌਹਾਨ; 5. ਪ੍ਰੋ.ਪੀ.ਸੀ.ਕੇਸਵਨ ਅਤੇ 6. ਡਾ.ਬੀ ਸਿਵਾ ਕੁਮਾਰ। ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੈਕ ਨੂੰ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੇਕਰ ਅੰਤਮ ਰਿਪੋਰਟ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਟੀਈਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

11.9 ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ 07.10.2012 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ। 09.11.2012 ਦੇ ਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ, ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਟੈਕ ਕੋਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੋ.ਵੀ.ਐਲ.ਚੋਪੜਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਡਾ: ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਰੰਦਾ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ | 23.08.2013 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ।

11.10 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 07.10.2016 ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ 17.10.2016 ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਐਮਓ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। 22.11.2017 ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜੀ.ਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

11.11 ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਂ-ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, 18.10.2022 ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਨੇ ਡੀਐਮਐਚ-11/ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਟਰਾਇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 25.10.2022 ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਹਨ:

i. ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ। ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਏਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ii. ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
iii. ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
iv. ਅਧਿਐਨ ਖੁਦ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

v. ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

vi. ਆਈਸੀਏਆਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਸਿਰਫ਼ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

vii. ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਮੂਲ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

viii. ਉਹਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਐਕਸਪੋਜਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ix. ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓ-ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਿਧਾਨਕ ਫਰੇਮਵਰਕ

12. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਮਓਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। 29.12.1966 ਨੂੰ ਅਧਿਸੂਚਿਤ 1966 ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬੀਜ ਐਕਟ, ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਐਸ.3 ਨੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਬੀਜ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ। ਐਸ.4 ਕੇਂਦਰੀ ਬੀਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਬੀਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸ.7 ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

13. ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, 1968 ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਐਸ.4, ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ।" S.5 ਨੇ ਇੱਕ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, "ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਯਾਤਕਰਤਾ ਜਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ।"

14. ਈ.ਪੀ.ਏ., 1986 ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

i. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਲਾਜ਼, S.2 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:
"(ਏ) "ਵਾਤਾਵਰਨ" ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਹੋਰ ਜੀਵਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ, ਪੌਦਿਆਂ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪੱਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ;
(ਬੀ) "ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਗਾੜ੍ਹਾਪਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕੋਈ ਠੋਸ, ਤਰਲ ਜਾਂ ਗੈਸੀ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ;
(ਸੀ) "ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਗੀ;

xxx xxx xxx

(ਈ) "ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਤਿਆਰੀ ਜੋ ਇਸਦੇ ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਂ ਭੌਤਿਕ-ਰਸਾਇਣਕ ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਹੋਰ ਜੀਵਿਤ ਜੀਵਾਂ, ਪੌਦਿਆਂ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ, ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ;
(ਐਫ) ਕਿਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਜਾਂ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ "ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ", ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ;

ii. ਐਕਟ ਦਾ ਐਸ.3 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸ.3(2) ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਢੁਕਵੇਂ ਖੇਤਰ ਹਨ:

".....

(vi) ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਲਈ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਅ;

(vii) ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਤੈਅ ਕਰਨਾ;

(viii) ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ;

(x) ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹਾਤੇ, ਪਲਾਂਟ, ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ, ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਥਾਰਟੀਆਂ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ;

(xi) ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਜਾਂ ਮਾਨਤਾ;

iii. ਐਸ.5 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ।

iv. ਐਸ.6 ਅੱਗੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਸ.3 ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਐਸ.6(2) ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ:

".....

(ਬੀ) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ (ਸ਼ੋਰ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀਆਂ ਅਧਿਕਤਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀਮਾਵਾਂ;

(ਸੀ) ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ;

(ਡੀ) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ;

v. ਐਸS.7 ਐਸ.3 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। S.8 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ।

vi. ਐਸ.10 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"(ਏ) ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ;

(ਬੀ) ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉਪਬੰਧ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ, ਆਦੇਸ਼, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ;

(ਸੀ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਪਲਾਂਟ, ਰਿਕਾਰਡ, ਰਜਿਸਟਰ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭੌਤਿਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕੋਲ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਪਲਾਂਟ, ਰਿਕਾਰਡ, ਰਜਿਸਟਰ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਕ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲ ਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਬਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

vii. S.11 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

viii. ਐਸ.12 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਲਈ ਗਿਣੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸ.12(2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ix. ਐਸ.25 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਐਸ.25(2) ਦੇ ਤਹਿਤ:

"(ਏ) ਉਹ ਮਾਪਦੰਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ 7 ਦੇ ਅਧੀਨ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਬੀ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 8 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਂ ਹੈਂਡਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

xxx xxx xxx

(ਈ) ਉਹ ਫਾਰਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (3) ਦੀ ਧਾਰਾ (ਏ) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਐਫ) ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਜਾਂ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ; ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਰੂਪ; ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ 12 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਯੋਗ ਫੀਸ;

15. ਜੀਨ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਈਪੀਏ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

i. ਨਿਯਮ 2 ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਜ਼ 2 ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਇਹ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਸੈੱਲਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਆਦਿ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸੈੱਲ, ਜੀਵ ਜਾਂ ਟਿਸ਼ੂ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ।"

ii. ਨਿਯਮ 3(3) ਜੀਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ "ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਨਾਮਕ ਜੀਨ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਕਲੋਨਿੰਗ ਅਤੇ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੈੱਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।"

iii. ਨਿਯਮ 3(4) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਨੂੰ "ਉਸ ਤਕਨੀਕ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਕਹੇ ਗਏ ਸੈੱਲ ਜਾਂ ਜੀਵਾਣੂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਜੋਗਾਂ ਦਾ ਗਠਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਸਟ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਸਵੈ-ਕਲੋਨਿੰਗ) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ।

iv. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4(4), ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਜਿਏਕ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ, ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਕੋਣ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਜਿਏਕ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

v. ਨਿਯਮ 7 ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਈਪੀਏ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

vi. ਨਿਯਮ 9 ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
vii. ਨਿਯਮ 10 ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
viii. ਨਿਯਮ 13 ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਦਾ ਖਾਕਾ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਸਫਟੀ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਐਸਬੀਸੀਸੀਸੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜਾਂ 'ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਐਲਸੀਸੀ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੈਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਮੇਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਏਕ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮਿਆਦ (4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ) ਅਤੇ ਖਾਸ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਨਿਯਮ 14 ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ix. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯਮ 15 ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡੀਐਲਸੀ ਜਾਂ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਦਖਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਡੀਐਲਸੀ ਜਾਂ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡੀਐਲਸੀ ਜਾਂ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਨੂੰ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਂਚ ਲਈ ਨਮੂਨੇ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

x. ਨਿਯਮ 18 ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

xi. ਨਿਯਮ 19 ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਏਕ ਜਾਂ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲੀ ਅਥਾਰਟੀ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

16. ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਐਕਟ, 2002 ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਟਿਕਾਊ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ S.36 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਇਸਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਅਤੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

17. ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਐਕਟ, 2006 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖਪਤ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਭੋਜਨ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। S.22 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਵੰਡ ਜਾਂ ਆਯਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਮੁੱਦੇ

18. ਮੈਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਜੇ ਪਾਰਿਖ, ਸ਼੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਦੀਪ ਪੈਸ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਚਿੰਗਾਲੇ ਅਤੇ, ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਵੈਂਕਟਰਾਮਾਨੀ ਨੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ,

ਸ਼੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਹਿਯੋਗੀ, ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਵੀ. ਨਾਗਰਥਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਫੈਸਲਾ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸੰਖੇਪਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹਾਂ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਏ. ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਨਮਾਨੀ/ਵਫ਼ਦ/ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?
ਬੀ. ਕੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ?

ਇੱਥੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਪ-ਮੁੱਦੇ/ਸਹਿਯੋਗੀ ਪਹਿਲੂਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਏ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਏਕ ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ
19. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਏਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਮੈਨੀਪੁਲੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਕਰੌਪ ਪਲਾਂਟਸ (ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ। ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਤੇਲ ਬੀਜ ਬ੍ਰਾਸਿਕਸ ਦੇ ਅਣੂ ਪ੍ਰਜਨਨ 'ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੀਤੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੱਕ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

20. 29.09.2010 ਨੂੰ, 103ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੀਆਰਐਲ-I ਪੱਧਰ ਦੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ 3 ਸਥਾਨਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਕੁਮਹੇਰ, ਭਰਤਪੁਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਨਵਗਾਓਂ, ਅਲਵਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ; ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੀਗੰਗਾਨਗਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੌਂਟੀ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਬਵਾਨਾ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਖੋਜ ਫਾਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਾਸਬਿਲਟੀ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 21.09.2011 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਿਤੀ 18.07.2014 ਦੀ 121 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੀਆਰਐਲ-II ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ NOC ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

21. ਜਿਏਕ ਦੀ 126ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, 04.01.2016 ਨੂੰ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਏਕ ਨੇ 11.05.2017 ਨੂੰ ਇਸ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੇਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। 21.03.2018 ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਡੈਮੋਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ।

22. 20.09.2018 ਨੂੰ ਆਪਣੀ 136ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਆਈਸੀਏਆਰ-AICRP ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ 5 ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੋ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ 5 ਏਕੜ ਤੱਕ ਪੀਏਯੂ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਲਈ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹਨ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਬਰਨੇਸ ਲਾਈਨ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਬੀਐਨ 3.6.

23. ਇਹ ਸਾਨੂੰ 25.08.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

24. 18.10.2022 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਦੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 25.10.2022 ਨੂੰ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਸਰ੍ਹੋਂ/ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਰੀਲੀਜ਼ 'ਤੇ, ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:

i. ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ 4 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 13 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਲਣਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਹੈ।

ii. ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2 ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਰ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਜੈਵਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਗੇ।

iii. ਬਿਨੈਕਾਰ ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਦਮ ਦਰ ਕਦਮ ਟੈਸਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

iv. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।

v. ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ ਐਕਟ, 1966 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ।

vi. ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਪੈਕੇਟਾਂ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੀਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਆਦਿ ਸਮੇਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਚਿਤ ਲੇਬਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਮਪੱਗਡ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ

25. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਏ. ਜਿਏਕ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ/ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

25 (ਏ) 1. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਨਡੀ ਜੈਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (3 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਡੈਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"...ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੀ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਹਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਛੱਡਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ

_____

5 [2003] ਸਹਾਇਤਾ 3 ਐਸਸੀਆਰ 152 : (2004) 9 ਐਸਸੀਸੀ 362

ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਨਿਰਲੇਪ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਜਵਾਬ "ਹਾਂ" ਹੈ, ਤਾਂ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ। ”

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 2. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੰਜੀਵ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"16. ਜੇਕਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੈਰ-ਵਿਚਾਰਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕਾਂ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਲਿਮਿਟੇਡ [(1983) 4 ਐਸਸੀਸੀ 392: 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਟੈਕਸ) 336: ਏਆਈਆਰ 1984 ਐਸਸੀ 1182]

17. ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਦਾਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ, ਤਰਕਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਨੁਚਿਤਤਾ। ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਦਾਅਵਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

xxx xxx xxx

21. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ "ਅਤਰਕਹੀਣ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰਕ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫੈਸਲਾ "ਇੰਨਾ ਅਪਮਾਨਜਨਕ" ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ" ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ.

———

6 [2005] 3 ਐਸਸੀਆਰ 151 : (2005) 5 ਐਸਸੀਸੀ 181

22. ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਜੀ. ਗਨਯੁਥਮ [(1997) 7 ਐਸਸੀਸੀ 463: 1997 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 1806] ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਪਰੀਖਿਆ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ। (ਦੇਖੋ ਇੰਡੀਅਨ ਰੇਲਵੇ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ [(2003) 4 ਐਸਸੀਸੀ 579 : 2003 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 528]।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 3. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਗਦੀਸ਼ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ (2 - ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਇਸ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

25 (ਏ) 4. ਵਿਲੀਅਨੂਰ ਲਾਇਰੱਕਾਈ ਪਾਦੁਕੱਪੂ ਮਾਇਯਮ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"167. ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਆਰਥਿਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਪੇਖਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਪੱਖ ਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

169. ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਡੋਮੇਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਬਿਹਤਰ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਝੁਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਨੀਤੀ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂ ਸਮਝਦਾਰ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਤਰਕਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ। ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਸਲਾਹਯੋਗਤਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ

_____

7 [2006] ਸਹਾਇਤਾ 10 ਐਸਸੀਆਰ 606 : (2007) 14 ਐਸਸੀਸੀ 517

8 [2009] 9 ਐਸਸੀਆਰ 225 : (2009) 7 ਐਸਸੀਸੀ 561

ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ, ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ, "ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਗਲਤੀ" ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਅਤੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ, ਚੁਕਵਾਂ ਮੰਚ ਸੰਸਦ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ।

170. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਜਬਤਾ ਵਿੱਚ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਝ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਚੁਕਵੀਂ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਕੇ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਹਲਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੋਲਦੇ ਹਨ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 5. ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਆਇਓਡੀਨ ਵਾਲੇ ਲੂਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

".... ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਮਾਹਰ ਵੀ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ। ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਣਗੀਆਂ। ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 6. ਲਾਫਾਰਜ ਉਮੀਅਮ ਮਾਈਨਿੰਗ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 10 ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

---

9 [2011] 8 ਐਸਸੀਆਰ 680 : (2011) 8 ਐਸਸੀਸੀ 274

10 [2011] 7 ਐਸਸੀਆਰ 954 : (2011) 7 ਐਸਸੀਸੀ 338

"119. ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ "ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ" ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਜਨਕਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਰਕਿੰਗ ਅਪਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੰਤੁਲਿਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਚਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤ ਜਾਂ ਸੰਜਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ "ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ" ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 7. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜੈਕਬ ਪੁਲੀਏਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਓਆਰਐਸ ਵਿੱਚ।" (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਕਾਰਨ ਟੀਕਾਕਰਨ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਮਨਮਾਨੀ, ਤਰਕਹੀਣਤਾ, ਵਿਗਾੜਤਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਮਾਲਾ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ। ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਜੁਆਇੰਟ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ, ਐਸਐਫਐਸ ਫਲੈਟਾਂ ਦੇ ਅਲਾਟੀ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 12 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਏ) ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ (ਬੀ) ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ;

---

11 [2022] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 471 : 2022 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.ਓਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 533

12 [2007] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 811 : (2007) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 737

ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ; (ਸੀ) ਜੇਕਰ ਡੈਲੀਗੇਟ ਨੇ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ; (ਡੀ) ਜੇਕਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"22. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਮਾਹਰ ਵੀ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ। ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਤੋਂ ਇਨਪੁਟ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਉਚਿਤ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੱਲ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

25 (ਏ) 8. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਨੀਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸੀਮਤ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਧੀਆ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਦ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

25 (ਏ) 9. ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹਾਂ।

25 (ਏ) 10. ਪਹਿਲੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਾਂਠ ਵਿਭਾਗ ਯੁਵਾ ਕੋਲੀ ਸਮਾਜ ਪਰਿਵਰਤਨ ਟਰੱਸਟ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), 13 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਨਜੀਟੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ:

"16. ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 15 ਐਨਜੀਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਨਜੀਟੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਨੂੰਮਾਨ ਲਕਸ਼ਮਣ ਅਰੋਸਕਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2019) 15 ਐਸਸੀਸੀ 401 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨਜੀਟੀ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

"133. ਐਨਜੀਟੀ ਐਕਟ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਦੋਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਇੰਟਰਫੇਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ...

134. ਐਨਜੀਟੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।"

17. ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਨਜੀਟੀ ਕੋਲ 'ਮੁਹਾਰਤ' ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

18. ਸੈਕਸ਼ਨ 15 ਐਨਜੀਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮੁੜ-ਬਹਾਲੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਮੁੜ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਨਜੀਟੀ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਖ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ। ਐਨਜੀਟੀ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤੱਥ-ਖੋਜ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

_____

13 [2022] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1006 : 2022 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 120

25 (ਏ) 11. ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਿੰਗਰੌਲੀ ਸੁਪਰ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੂਬੇ (2 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।14

25 (ਏ) 12. ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੋ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ।

25 (ਏ) 13. 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਫੰਕਸ਼ਨ ਜੋ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ।

25 (ਏ) 14. ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ 126ਵੀਂ ਅਤੇ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਹਰੇਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

25 (ਏ) 15. ਕੰਠ ਵਿਭਾਗ ਯੁਵਾ ਕੋਲੀ ਸਮਾਜ (ਸੁਪਰਾ), ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਮਲ ਸੰਸਥਾ, ਭਾਵ, ਐਨਜੀਟੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਿਏਕ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਰਧ-ਵਿਆਪਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਮੌਜੂਦ ਕੇਸ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

25 (ਏ) 16. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 22 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਐਨਜੀਟੀ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤੱਥ-ਖੋਜ ਭੂਮਿਕਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ"। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ/ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ।

---

14 [2023] 10 ਐਸਸੀਆਰ 440 : (2023) 8 ਐਸਸੀਸੀ 35

25 (ਏ) 17. ਮੌਜੂਦਾ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਖੁਦ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ/ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਐਬਸਟਰੈਕਟ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"...ਜਿਏਕ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।"

25 (ਏ) 18. ਉਪਰੋਕਤ ਐਬਸਟਰੈਕਟ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਾਲਾ ਫੈਸਲਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

25 (ਏ) 19. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਬਟੁਕ ਦੇਓ ਪਤੀ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ। (5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) 15 ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ:

"10... ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਨਿਯੰਤ੍ਰਕ."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 20. ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਖੜਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), 16 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

---

15 [1978] 3 ਐਸਸੀਆਰ 131 : (1978) 2 ਐਸਸੀਸੀ 102

16 [1987] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1207 : (1987) 3 ਐਸਸੀਸੀ 82

"5.... ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਬਟੁਕ ਦੇਵ ਪਤੀ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ [(1978) 2 ਐਸਸੀਸੀ 102: 1978 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 147] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 117 ਦੇ ਤਹਿਤ ਟੋਪੀ ਜਾਂ ਮੇਲਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਜਿਹੀ ਟੋਪੀ ਜਾਂ ਮੇਲਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 117 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 21. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਣਹੋਂਦ, ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ।

25 (ਏ) 22. ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਬਾਸਕਰਨ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 1" ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"14. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ: (1) ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਆਮ ਢੰਗ ਹੈ; (ii) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੂਰਵ-ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ, ਪਰ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਜਾਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ,

---

17 [2020] 11 ਐਸਸੀਆਰ 345 : (2020) 14 ਐਸਸੀਸੀ 345

ਜੇਕਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਵੈਧ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ; (iii) ਸਬ-ਡੈਲੀਗੇਟ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਡੈਲੀਗੇਟ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਕਲੈਰੀਕਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੈਲੀਗੇਟ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੈਲੀਗੇਟ ਖੁਦ ਵੀ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੇ; ਅਤੇ (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਵਿਹਾਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਕੰਮ ਸੌਂਪਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਏ) 23. ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਫ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

25 (ਬੀ) 1. ਇਕ ਹੋਰ ਚੁਣੌਤੀ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਧੀਨਗੀ ਖੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ.

25 (ਅ) 2. ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 25.08.2022 ਦੀ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਰਨੇਸ/ਬਾਰਸਟਾਰ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜੀਈ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜੀਈ ਕੈਨੋਲਾ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਦੇ 08.10.2022 ਦੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਦੇ (ਜਿਏਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ) ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ (01.08.2022 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 3020 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ, ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ:

"ਮਿਸ਼ਨ

...ਵਿਭਾਗ ਖੋਜ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀਕਰਨ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਉੱਤਮਤਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਮੁੜ ਸੰਯੋਜਕ ਡੀਐਨਏ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਬਾਇਓਇਨਫੋਰਮੈਟਿਕਸ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸੂਚਨਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ।

ਆਦੇਸ਼

- ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ
- ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੋ
- ਖਾਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਨੋਡਲ ਪੁਆਇੰਟ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰੋ
- ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ
- ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, ਸੈੱਲ ਅਧਾਰਤ ਟੀਕਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗ ਕਰੋ
- ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਨੋਡਲ ਪੁਆਇੰਟ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ

"ਵਿਭਾਗਾਂ ਬਾਰੇ

ਡੀਏਆਰਈ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਆਈਸੀਏਆਰ) ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਲਿੰਕੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ,

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ, ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ 97 ਆਈਸੀਏਆਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, 53 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, 6 ਬਿਊਰੋ, 18 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, 25 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਅਤੇ 89 ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਿਡ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

ਮਿਸ਼ਨ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫਰੰਟਲਾਈਨ ਵਿਸਤਾਰ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਫੇਸ ਕਰਨਾ।

ਮੁੱਖ ਫੰਕਸ਼ਨ

- ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ (ਬਾਗਬਾਨੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਸਥਾਰ, ਪਸ਼ੂ ਵਿਗਿਆਨ, ਆਰਥਿਕ ਅੰਕੜੇ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਸਮੇਤ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਾਲਮੇਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ।

- ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ।

- ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਗਬਾਨੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਸਤਾਰ, ਪਸ਼ੂ ਵਿਗਿਆਨ, ਆਰਥਿਕ ਅੰਕੜੇ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਵਰਤੋਂ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਵਰਗੇ ਕਾਰਜ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਸਮੇਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਯੋਗ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ।

- ਖੇਤੀ ਜੰਗਲਾਤ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਡੇਅਰੀ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅੰਕੜੇ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਸਮੇਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਸਮੇਤ ਬੁਨਿਆਦੀ, ਲਾਗੂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ।
  (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

25 (ਬੀ) 3. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਮੰਗਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ/ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫਿਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਦਿੱਤੀ।

25 (ਬੀ) 4. ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ/ਜਿਏਕ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਇਹ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਸੀਡਜ਼ ਐਕਟ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਬਿਨੈਕਾਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਉਪਜ ਆਦਿ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ/ਮੌਸਮੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ।

25 (ਬੀ) 5. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕੰਮ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਿਕਾਰਡ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ, ਤਰਕਪੂਰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ

26. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

26.1. ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਈ.ਪੀ. ਰਾਏੱਪਾ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ.18 (5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16 ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਪਹੁਦਰੇਪਣ ਸਹੁੰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ; ਇੱਕ ਇੱਕ ਗਣਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਆਪਹੁਦਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 16 ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਮਨ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਚੈਂਬਰ ਤੋਂ ਮਨੋਰਥ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ, ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਗਿਆਯੋਗ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮਾਲਾ-ਪੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 16 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ।

---

18 [1974] 2 ਐਸਸੀਆਰ 348 : (1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 3

ਇੱਕੋ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਘਾਤਕ ਕਿਰਨਾਂ: ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 16 ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

26.2. ਇਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ, ਟੀ.ਐਨ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ. ਬਨਾਮ ਅਨੰਤੀ ਅੰਮਾਲ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ:

"7. ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਇੰਨਾ ਮਨਮਾਨੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ, ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸੰਗ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

26.3. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਟੇਟ ਆਫ ਏ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਮੈਕਡੌਵੇਲ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 20 (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਘੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੋ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (1) ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ; ਅਤੇ (2) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ। ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"43... ਸਾਰਥਿਕ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਆਲੋਚਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਾਲਸ ਵਜੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

---

19 [1994] ਸਹਾਇਤਾ 5 ਐਸਸੀਆਰ 666 : (1995) 1 ਐਸਸੀਸੀ 519

20 [1996] 3 ਐਸਸੀਆਰ 721 : (1996) 3 ਐਸਸੀਸੀ 709

ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਧਾਰਾ/ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 19(1) ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (ਏ) ਤੋਂ (ਜੀ) ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਾ (2) ਤੋਂ (6) ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਨਮਾਨੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਮਾੜਾ ਕੀ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਉੱਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, (1) ਗੈਰ ਤਰਕਹੀਣਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰਕਹੀਣਤਾ, (ii) ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ (iii) ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਨੁਚਿਤਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

26.4. ਓਂਕਾਰ ਲਾਲ ਬਜਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ21 (2 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ

ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"27. ਧਾਰਾ 14 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸੇ ਪੂਰਵ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਤਰਫ਼ੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ

---

21 [2002] ਸਹਾਇਤਾ 5 ਐਸਸੀਆਰ 605 : (2003) 2 ਐਸਸੀਸੀ 673

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋ ਨਜ਼ਰੀਏ ਸੰਭਵ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੂਜਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

26.5 5 ਐਮਐਂਡਟੀ ਕੰਸਲਟੈਂਟਸ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਵਾਈ. ਵਿੱਚ ਨਵਾਬ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਾਇੰਸ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) 23 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"... ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖ ਹੋਣਾ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਗਲਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਤਰਕਹੀਣ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

26.6. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਨਮਾਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਾਂਬੇ ਡਾਈਂਗ ਐਂਡ ਐੱਮ.ਐੱਫ.ਜੀ. ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ (3) ਬਨਾਮ ਬੰਬੇ ਏ.ਏ.ਯੂ.ਜੇ.
26.7. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਏ.ਪੀ. ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ. ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬੀ. ਨਰਸਿਮਹਾ ਰੈੱਡੀ, (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), 25 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਠੋਸ ਗੈਰ-ਵਾਜਬਤਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ
"ਇੱਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਜਬ ਸੀ, ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂ

---

22 [2003] ਸਹਾਇਤਾ 4 ਐਸਸੀਆਰ 187 : (2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 100

23 [1996] 2 ਐਸਸੀਆਰ 767 : (1996) 2 ਐਸਸੀਸੀ 405

24 [2006] 2 ਐਸਸੀਆਰ 920 : (2006) 3 ਐਸਸੀਸੀ 434

25 [2011] 14 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (2011) 9 ਐਸਸੀਸੀ 286

ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਧਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ, ਅਤੇ ਤਰਕ ਜਾਂ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਇੱਛਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

26.8. ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਲਟਰਾ ਵਾਇਰਸ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਗੈਰ-ਵਾਜਬਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਟੀ.ਐਨ. ਬਨਾਮ ਕੇ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ (3 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

26.9. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕੋਰਟ ਇਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਆਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਓਆਰਐਸ, (5-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 27 ਨੇ ਧਰਮ ਦੱਤ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) 28 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"44. ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੋ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਜਮਹੂਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਭਾਵ, ਵਿਧਾਇਕ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਵਿਧਾਇਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

---

26 [2011] 11 ਐਸਸੀਆਰ 1094 : (2011) 8 ਐਸਸੀਸੀ 737

27 [2024] 2 ਐਸਸੀਆਰ 420 : 2024 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 661

28 [2003] ਸਹਾਇਤਾ 6 ਐਸਸੀਆਰ 151 : (2004) 1 ਐਸਸੀਸੀ 712

26.10 ਸੁਪਰਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਦੋ ਮੁੱਢਲੇ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜਾਂ, ਸਾਡੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਹੈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਨਮਾਨੀ। ਸਾਬਕਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਈਪੀਏ 1986, 1989 ਦੇ S.6 (ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ), ਐਸ.8 (ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ) ਅਤੇ ਐਸ.25 (ਈਪੀਏ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਨਿਯਮ 1986, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸਿਹਤ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂ.

26.11. ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਵੇਖੋ: ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (5-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ)] ਬਰਾਬਰ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਖਬਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਲਬਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤਰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

26.12 ਖੋਡੇ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (3 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ), 32 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ:

"13. ਅੱਗੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਮਨਮਾਨੇ, ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 19(1)(ਜੀ) ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਿਯਮ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਥੇ ਜੋ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

29 [2018] 8 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (2019) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1

30 [2021] 5 ਐਸਸੀਆਰ 791 : (2022) 12 ਐਸਸੀਸੀ 455

31 [1985] 2 ਐਸਸੀਆਰ 287 : (1985) 1 ਐਸਸੀਸੀ 641

32 [1995] ਸਹਾਇਤਾ 6 ਐਸਸੀਆਰ 759 : (1996) 10 ਐਸਸੀਸੀ 304

ਕਾਰਵਾਈ ਪਰ ਸੌਂਪਿਆ ਕਾਨੂੰਨ. ਆਪਹੁਦਰੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਹੁਦਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਅਥਾਰਟੀ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਖਬਾਰਾਂ (ਬੰਬੇ) (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [(1985) 1 ਐਸਸੀਸੀ 641: 1985 ਐਸਸੀਸੀ (ਟੈਕਸ) 121] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ; 'ਵਾਜਬ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ'। ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ, 'ਸੰਸਦ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਸੀ; ਉਹ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਅਲਟਰਾ ਵਾਇਰਸ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਮਨਮਾਨੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਵੇਗੀ। ਪਰ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਇੰਨਾ ਆਪਹੁਦਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

26.13. ਸ਼ਾਇਰਾ ਬਾਨੋਵ ਵਿੱਚ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (5-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 33 ਆਰ.ਐਫ. ਨਰੀਮਨ ਜੇ. ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ:

"ਇਸ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮਨਮਾਨੀ, ਤਰਕਹੀਣ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਨਿਰਧਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਹੋਵੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

---

33 [2017] 9 ਐਸਸੀਆਰ 797 : (2017) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1

26.14. ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਤ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟ ਮਨਮਾਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਿ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਏਕ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਦਾਗਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

27. ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ, ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਜੀਐਮਓਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਅਤੇ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਧੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

27.1. 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ 4 ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਇੱਥੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹਨ।

i. ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਡੀਏਸੀ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਸੰਜੋਗ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ii. ਜੈਨੇਟਿਕ ਮੈਨੀਪੁਲੇਸ਼ਨ (ਆਰਸੀਜੀਐਮ) 'ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ - ਨੂੰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਦਯੋਗ ਸਮੇਤ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੈਨੂਅਲ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਉੱਚ ਜੋਖਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

iii. ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਈਬੀਐਸਸੀ) - ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੇ ਮੈਨੂਅਲ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਈਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ (ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਪੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

iv. ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ)-ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਕੋਣ ਤੋਂ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟਸ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਈਪੀਏ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

v. ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਐਸਬੀਸੀਸੀ) - ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ, ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ/ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦਯੋਗਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੇਗਾ।

vi. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਡੀਐਲਸੀ) - ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਉਪਯੋਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਚਾਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਐਸਬੀਸੀਸੀ/ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗੀ।

27.2. 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ 7 ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"(1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ/ਪਦਾਰਥਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦਾ ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ, ਆਵਾਜਾਈ, ਨਿਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਖੋਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਰਾਸੀਮੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ।

(3) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇਗੀ।

(4) ਸਕੇਲ ਅੱਪ ਜਾਂ ਪਾਇਲਟ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜੀਵਾਣੂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਲਈ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਫਾਰਮੇ ਵਿੱਚ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ।

(5) ਜੀਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਪ-ਨਿਯਮ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

27.3. ਨਿਯਮ 10 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਜਾਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਵੇਚਿਆ, ਆਯਾਤ ਜਾਂ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

27.4. ਨਿਯਮ 12 ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ 8-11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਸਮੇਤ, ਇਸਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਣਾਉਣਾ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ

ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਨ-ਸਾਈਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।

27.5. ਨਿਯਮ 13 ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਥੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"(1) ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ 8 ਤੋਂ 11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਦਾ ਖਾਕਾ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(2) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ 2 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ:

(ਏ) ਜੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ।

(ਬੀ) ਜੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਾਂ

(ਸੀ) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

27.6. ਨਿਯਮ 14 ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਮ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ/ਡੀਐਲਸੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

27.7. ਨਿਯਮ 15 ਜੁਰਮਾਨੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"(1) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਉਪਾਅ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(2) ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਫੌਰੀ ਦਖਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚੇ ਅਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

(3) ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਂਚ ਲਈ ਨਮੂਨੇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(4) ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇਗੀ।"

27.8. ਨਿਯਮ 19, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਪੀਲ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

27.9. ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਸਟਰੈਕਟ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਹੇਠਾਂ ਲੇਟਿਆ ਹੈ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਦੇਸ਼। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਜੀਐਮਓਸ/ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖੋਜ, ਨਿਰੀਖਣ, ਰੀਲੀਜ਼, ਜੁਰਮਾਨਾ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ; ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੰਕਸ਼ਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਪੀਲਾਂ (ਗ੍ਰਾਂਟ ਜਾਂ ਅਸਵੀਕਾਰ) ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਂ ਮਨਮਾਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਤਰਕਹੀਣ, ਮਨਘੜਤ ਜਾਂ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਧਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤਰਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

27.10. ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਹਰ/ਮੈਂਬਰਾਂ/ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ, ਇਹ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਐਮ/ਟਰਾਂਸਜੈਨਿਕ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਾਮਲ ਮੈਂਬਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਇੱਕ ਸਿਖਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਹਾਇਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

27.11. ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਏਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇਗੀ

i. ਚੇਅਰਮੈਨ-ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਬਾਇਓ-ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ

ii. ਮੈਂਬਰ: ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ, ਅਰਥਾਤ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਵਿਭਾਗ।

iii. ਮਾਹਿਰ ਮੈਂਬਰ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਕੌਂਸਲ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਰਿਸਰਚ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਸਿਹਤ

ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰ।

iv. ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ: ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ।

ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

27.12. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਸਿਖਰਲੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (iii) ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਜਿਏਕ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਹਿਰ ਮੈਂਬਰ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਘੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ/ਮੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ-ਚੁਣਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਖੁਦ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਾ ਕਰਨ।

27.13. ਪਟੀਸ਼ਨਰ(ਜ਼) ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਇਸਲਈ, ਉਹ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 60 ਮਾਹਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਰ ਹਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ (ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ) ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਰਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ 'ਮਾਹਰ' ਵਜੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਸਰਾਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਮਾਹਰਾਂ ਲਈ ਜੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਝਮੱਕੇ ਵਾਂਗ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ।

27.14. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ 'ਨੈਕਰਸ਼ਾਹੀ ਮੈਂਬਰ'

ਜਿਸ ਕੋਲ ਬਾਡੀ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜਿਸ ਕੋਰਮ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਧੂਰਾ ਹੈ।

27.15 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ, ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ

28. ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹਾਂ, ਦੂਜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮੁੱਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜੇ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ?

ਟੀ.ਈ.ਸੀ

28.1. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟੈਕ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮਿਤੀ 10.05.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 6 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟੈਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟੈਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਟੋਰ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਸਨ:

ਏ. ਜੋਖਿਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। [ਟੋਰ ਏ]

ਬੀ. ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ। [ਟੋਰ ਬੀ]

ਸੀ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ/ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। [ਟੋਰ ਸੀ]

ਡੀ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਖਾਸ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ। ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਵਾਧੂ ਉਪਾਅ/ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। [ਟੋਰ ਡੀ]

ਈ. ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਟੈਸਟਿੰਗ ਇੱਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰੋ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਚੀ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। [ਟੋਰ ਈ]

ਐਫ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਕੋਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਸਟਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ/ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰੋ। [ਟੋਰ ਐੱਫ]

28.2. ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ 07.10.2012 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਟੈਕ ਨੇ ਕਿਹਾ:

i. ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:

ਏ) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਫੁੱਲ-ਟਾਈਮ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਘਾਟ: ਟੈਕ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਡੇਟਾ ਦਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ (ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਵਿਧੀ ਹੈ।

ਬੀ) ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ

ਸੀ) ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ
ii. ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਅਤੇ ਅਢੁਕਵੇਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ, ਪੁਨਰਗਠਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
iii. ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਮੂਲ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
iv. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

v. ਟੈਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕਾਂ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ 'ਤੇ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਰੋਕ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

28.3. ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

(i) ਬੀਟੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਜੀਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕੀੜੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਲਈ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੌਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ii) ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੁੱਖ ਵਰਤੋਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਚਟੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਆਪਕ ਉਪਯੋਗ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(iii) ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੋਖਮਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

(iv) ਟੈਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਦੌਰਾਨ ਗੈਰ-ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਜਾਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਦੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣਗੇ।

(v) ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੀਨ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬੀ.ਟੀ

(vi) ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਸੰਮਿਲਿਤ ਡੀਐਨਏ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਈ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਸਖ਼ਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(vii) ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(viii) ਟੈਕ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਈਰਾ")। ਇਸਨੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਲਈ ਈਆਰਏ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋ. ਡੇਵਿਡ ਐਂਡੋ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਈਰਾ ਲਈ ਇੱਕ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ, ਈਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਗਲਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਮਾੜੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਟੈਕ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਈਰਾs ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮੀਆਂ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਈਰਾ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਲਤਾ, ਭੁੱਲ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਈਰਾ ਦਾ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਹੈ।

(ix) ਸੀਪੀਬੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਗਲਤੀ ਵੱਲ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਟੈਕ ਨੇ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਪੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਐਮਓ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਓਰੀਜਨ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੰਤਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

(x) ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੇਟਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਕਮੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਰੈਗੂਲੇਟਰ (ਜਿਏਕ) ਨੇ ਅਧੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਡੇਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਅੰਕੜਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(xi) ਐਕਸਪੋਜਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ

(xii) ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਲਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

(xiii) ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(xiv) ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ਾਂ

(xv) ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪਾੜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਟੈਸਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

(xvi) ਜੀਐਮ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਜ਼ਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਖੇਤਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੇ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(xvii) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ.

(xviii) ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਨੀਤ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ, ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਹੁੰਚ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਸਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੰਤਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(xix) ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

28.4. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟੈਕ ਨੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ:

1. ਟੋਰ ਏ

ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਪਣੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਭੋਜਨ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਲਈ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭੋਜਨ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਟੈਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਨੇ ਟਿਕਾਊਤਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ, ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਗੀਆਂ। ਟੈਕ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਪਾਇਆ।

ਇੱਥੇ 12.07.2013 ਨੂੰ ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸ਼ੁਧਧਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਲਾਈਨ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਮੂਲ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

2. ਟੋਰ ਬੀ

ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਐਕਸਪੋਜਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਟੈਸਟ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਐਕਸਪੋਜਰ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਟੈਸਟਿੰਗ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ.

3. ਟੋਰ ਸੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਜੀਐਮਓ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ।

4. ਟੋਰ ਡੀ

ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਨੀਤ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਤੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਿਤ ਪਹੁੰਚ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਟਰਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।

5. ਟੋਰ ਈ

ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਦਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਬਚਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਵੇਗਾ।

6. ਟੋਰ ਐੱਫ

ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪਾੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੁੜ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

28.5 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਟੈਕ ਵਿੱਚ ਛੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 09.11.2012 ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਵੀ.ਐਲ. ਚੋਪੜਾ ਦੀ ਥਾਂ ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਪਰੋਡਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

28.6. ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ, ਡਾ. ਪਰੋਦਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਾਮੀਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਮੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

“.....

- ਮੇਰੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ, ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਟੀਈਸੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼/ਪ੍ਰਸਤੁਤੀਆਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਅਨੈਕਸ-IV) ਪਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ UOI, NAAS, NSAI, ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਤਾਜ਼ਾ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

- ਮੇਰੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰ (ਅਨੈਕਸ-III),

ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਟੈਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤਰਫਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਲਿਆ ਸੀ।

- ਟੈਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਰੁਖ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਜੀਐਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹਰਕਤ ਭਾਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗੀ।

- ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੁਕਸਦਾਰ ਅਤੇ ਖਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਟੈਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨੁਕਸ ਲੱਭਣ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।

- ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਖੋਜ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਟੋਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਨਪੁਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ/ਸਮਝ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ-ਆਧਾਰਿਤ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

- ਸਿਰਫ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਿੱਸਾ ਡਰਾਫਟ ਰਿਪੋਰਟ (26 ਪੰਨਿਆਂ) ਸੀ, ਜੋ ਆਮ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮੈਟ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਦੇਖੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ - ਆਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।"

28.7. ਜਦੋਂ ਕਿ ਡਾ. ਪਰੋਦਾ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਇਹ ਖਾਮੀਆਂ ਟੈਕ ਦੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਏ) ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਅ) ਸਾਬਕਾ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ, ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਥੋਕ ਪਾਬੰਦੀ ਲਈ ਚਮਗਿੱਦੜ ਕਰਦੇ ਹਨ।

28.8. ਡਾ. ਪਰੋਦਾ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈ.ਆਰ.ਏ.) ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਟੀਮ ਵਾਲੇ ਸਥਾਈ ਸਟਾਫ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੁੱਲ-ਟਾਈਮ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਰਿਸਰਚ ਸਿਸਟਮ (NARS) ਨੂੰ ਏਆਈਸੀਆਰਪੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੀਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਐਮ ਕਿਸਮਾਂ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੀ ਐਗਰੋਨੋਮਿਕ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

28.9. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਪਲਾਂਟ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ 'ਸਾਈਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ' ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਵੈਂਟ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਖਾਸ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਕੇਸ-ਟੂ-ਕੇਸ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਲਈ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਦੂਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ DBT, ਆਈਸੀਏਆਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਾਂਹ ਦੁਆਰਾ ਫੰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐੱਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰਨਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ।

28.10 ਮੈਂ ਡਾ. ਪਰੋਦਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਅੰਤਰ ਹਨ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਟੀ.ਈ.ਸੀ (5 ਮੈਂਬਰ)	ਡਾ. ਪਰੋਦਾ
ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕਾਰਟੇਜੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਫਲੋਚਾਰਟ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।	ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਟੀਮ ਦੁਆਰਾ ਸਟਾਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।	ਜੀਈ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਪਰਿਆਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੇ ਮੌਸਮਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਨੀਤ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਤੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਹੁੰਚ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਜੀ.ਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਟਰਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।	ਗੈਰ-ਸੂਚਿਤ ਖੇਤਰਾਂ, ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਝ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੁੜ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।	ਲੋੜੀਂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਜਨਤਕ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ/ਮਜਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਮੰਤਰਾਲਾ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਧੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

28.11. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ, ਟੀਈਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਿ ਟੀਈਸੀ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਟੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੈਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਟੋਰਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

28.12 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕੰਠ ਵਿਭਾਗ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

"15. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ / ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਖੋਜ ਅਭਿਆਸ ਹੈ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਦੌਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਫਿਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੋਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਲਈ ਵੀ ਖੁੱਲੀ ਹੈ। ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

28.13. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

29. ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹੈ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ 37ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ (2011-2012) ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫੂਡ ਕਰੌਪਸ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਸ ਐਂਡ ਇਫੈਕਟਸ' ਮਿਤੀ 09.08.2012 ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੌਖਿਕ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ:

i. ਬਾਇਓ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੁੱਖ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ, ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ-

ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਭ। ਇਹ ਤਕਨਾਲੋਜੀ (ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕਸ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲ, ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਹੈ।

ii. ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:

"(i) ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਕ ਲਈ, ਉਹ ਖੁੱਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਨਾਵਲ-ਪੌਦੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ii) ਖੁੱਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਪੌਦੇ ਦੀ ਖਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪੌਦੇ ਦੇ ਟਿਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜੀਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਸਮੀਕਰਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(iii) ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਅਧਿਐਨ/ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

(iv) ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਪੌਦੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਟਰਾਇਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।"

iii. ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਡਾ: ਪੀ.ਐਮ. ਭਾਰਗਵ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਸਥਾਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਟੌਸਿਸੀਟੀ ਸਟੱਡੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਲੈਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

iv. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਨੈਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦਾ ਡੇਟਾ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

v. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"2.92... ਕਮੇਟੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜੀਐਮਓਸ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਏਕ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਕਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਟੇਟਸ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਸਟੇਟਸ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਲਝਣ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਏਕ ਦੇ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਿਖਰਲੇ ਤਿੰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਇਕਲੌਤੇ ਟੈਕਨੋਕਰੇਟ, ਮੰਤਰੀ/ਜਿਏਕ/ਉਦਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਉਸ 'ਤੇ ਮਾੜੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਬਾਰੇ ਜਿਏਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਯੰਤ੍ਰਕ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ।"

vi. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਜਤਾਇਆ ਕਿ 17.01.2003 ਨੂੰ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਦੇਣਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਵਾਰਣ, ਜੀਵਿਤ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆਦਿ ਅਜੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹਨ।

vii. ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

viii. ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਲੇਬਲਿੰਗ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ

ਅਜਿਹੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਖਪਤਕਾਰ ਇੱਕ ਸੂਚਿਤ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕੇ।

ix. ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਡਾ: ਐਮ.ਐਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਰਿਪੋਰਟ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਜੈਵਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਦੌਲਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਵੇ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਭਲਾਈ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ" ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

x. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਕਬੂਲਨਾਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੀਟੀ ਫ਼ਸਲਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਨ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ।

xi. ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਿਰੀਖਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:

"8.97 ਭਾਰਤ ਨੇ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਫਸਲਾਂ (ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਫਸਲਾਂ) ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਅਜਿਹੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ। ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ ਸੁਝਾਏ ਗਏ, ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਤੈਨਾਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ।"

29.1. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 25.08.2017 ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ 301ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

i. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ:

"ਕਮੇਟੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਤੰਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਕੁਝ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਾਗਜ਼ੀ ਹੈ। ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੰਦ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ. ਇਸ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਵਿੱਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।"

ii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੀ

ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਵਿਕਸਤ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਮ ਝਿਜਕ ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਕਮੇਟੀ ਨੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, 1996 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ 20 ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਸਿਰਫ 6 ਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਖੇਤਰ ਦੇ 90% ਤੋਂ ਵੱਧ (ਅਮਰੀਕਾ 40%, ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ 23%, ਅਰਜਨਟੀਨਾ 14%, ਭਾਰਤ 6%, ਕੈਨੇਡਾ 6%, ਚੀਨ 2%) ਲਈ ਖਾਤਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। 2015 ਵਿੱਚ। ਕਮੇਟੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, 20 ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 17 (ਐਚਡੀਆਈ) ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਗਾਉਂਦੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੂਰਪ, ਜਾਪਾਨ, ਰੂਸ, ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਬੂਤ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਰੱਖਿਅਕ ਵਜੋਂ, ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮ ਜੀਵਾਣੂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਣਪਛਾਤੇ, ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ, ਬੇਕਾਬੂ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਹਨ, ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਲਈ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ।

iii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟਾਇਰਡ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

iv. ਕਮੇਟੀ ਹਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਟੀਚਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

v. ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕਿ ਇੱਕ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਜੀਨ ਪਰਾਗਿਤਣ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੀਐਮ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਾਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੰਦਗੀ. ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰੇ ਅਤੇ "ਇੱਛਤ ਉਪਾਅ" ਕਰੇ।

vi. ਕਮੇਟੀ ਨੇ "ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ" ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ "ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ" 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਅਧਾਰਤ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

29.2. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਲਣਾ ਚਾਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਾਲ 2012 ਅਤੇ 2017 ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਛਲੇ 7 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ

ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ।

29.3. ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ ਹੁਣ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

"159.1. ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

159.2. ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 57(4) ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 74 ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ।

159.3. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

159.4. ਜਿੱਥੇ ਤੱਥ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਈ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਰਾਹੀ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

159.5 ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਨਾਗਰਿਕ ਸੰਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡਾ: ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਸੀ) ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ:

"275. ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਗਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ

---

34 [2018] 4 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (2018) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਭਲਾਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸਮੇਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਪੂਰਕ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ "ਇੱਕ ਅੰਗ ਇੱਕ ਕਾਰਜ" ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪੂਰਕਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਅਸਲ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ।

276. ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਹਵਾਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ:

276.1. ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 32 ਜਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ;

276.2. ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ;

276.3. ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਟੈਂਡਰ ਜਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵੋਟ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

276.4. ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਨਿਆਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 265 ਅਤੇ 274 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੈਂਚ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ:

"449.1. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 105 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 105 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

449.2. ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕ ਸੰਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਮੇਤ ਸੰਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹਨ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲ ਕਦਮ ਹਨ। ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

449.3. ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 57(4) ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕੋਰਸ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੱਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

449.4. ਸੰਸਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀ" ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

449.5 ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਜਨਤਕ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੈ।

449.6 ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਤੱਥ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ "ਪ੍ਰਸ਼ਨ" ਜਾਂ "ਇੰਪੀਚ" ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ, ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਹਾਂਦੋਸ਼ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜੋ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰੀਖਣ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ।

449.7. ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਅਦਾਲਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਹਾਦੋਸ਼ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧੇ।

449.8 ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ, ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸਤਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ "ਅਸੀਂ ਲੋਕ" ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਸੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

449.9 ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਆਰਟੀਕਲ 19(1)(ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਧੀਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਜਦੋਂ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਸਦਨ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸ਼ਲੀਲ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਦਨ ਦੀ ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

449.10 ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਠਿਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਗਵਾਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

449.11 ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਤੱਥ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

29.4. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 136 ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਹੈ।

29.5 ਸਵਾਲ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ਬੱਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਟੈਕ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੁੱਦੇ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਲਜ਼ਾਮਬੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਾੜੇ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਘੇਰਾ

30. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ:

"i. ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪਾਅ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ, ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

---

35 [1996] ਸਹਾਇਤਾ 5 ਐਸਸੀਆਰ 241 : (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 647

ii. ਜਿੱਥੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਨਾ ਭਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

iii. "ਸਬੂਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਭਿਨੇਤਾ ਜਾਂ ਡਿਵੈਲਪਰ/ਉਦਯੋਗਪਤੀ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।"

30.1. ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਹਾਸਪਿਟੈਲਿਟੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਮੁਦੁਮਲਾਈ ਬਨਾਮ ਇਨ ਡਿਫੈਂਸ ਆਫ਼ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਐਂਡ ਐਨੀਮਲਜ਼ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 36 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਧਾਰਾ 21, 47, 48 ਅਤੇ 51-ਏ(ਜੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। "ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ, ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ" ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਲੋੜ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

30.2. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲਾ ਪਹੁੰਚ, ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ (ਸੁਪਰਾ) 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਨ.ਡੀ. ਜੈਲ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 37 ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਕੇਵਲ "ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਕਾਸ ਰਣਨੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਲਿਆਏਗੀ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਮਾਰਗ ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇੱਕ ਵਸੀਅਤ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

---

36 [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 273 : (2020) 10 ਐਸਸੀਸੀ 589

37 [2003] ਸਹਾਇਤਾ 3 ਐਸਸੀਆਰ 925 : (2002) 4 ਐਸਸੀਸੀ 356

ਸੰਤੁਲਨ. ਇਹ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ:

"24. ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਬਿਹਤਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਧਾਰਨ ਉਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਗਲਤ ਨਾਮ ਵਜੋਂ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਰਥਿਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਵਿਕਾਸ" ਸਿਰਫ GNP ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਲਾਸਿਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ, ਸੇਨ ਫ੍ਰੀਪਰੀ ਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਮਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋ ਫ੍ਰੀ ਬੈਲਟ ਹੈ। "ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ" ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

30.3. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾਟਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਕੇਨਚੱਪਾ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) 38 ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"61. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਤੁਰੰਤ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

_____

38 [2006] ਸਹਾਇਤਾ 2 ਐਸਸੀਆਰ 362 : (2006) 6 ਐਸਸੀਸੀ 371

62. ਵਿਕਾਸ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੁਆਰਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਭ ਨੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

Xxx xxx xxx

67. ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਇਕੱਲੀ ਨਹੀਂ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦੀ; ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਅਖਾੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਜਾਤੀ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਜੀਵ-ਭੌਤਿਕ ਤੱਥ ਹੈ।"
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

30.4. ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਸਟੀਲ ਸਟੀਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) 30 ਐਕਸ-ਪੋਸਟ ਫੈਕਟੋ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਆਰਥਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

30.5 ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਐਨਐਚਏਆਈ ਬਨਾਮ ਪੰਦਾਰਨਾਥਨ ਗੋਵਿੰਦਰਾਜੁਲੂ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 40 ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"18. ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਜਾਂ ਵਿਆਪਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

---

39 [2021] 14 ਐਸਸੀਆਰ 863 : (2023) 6 ਐਸਸੀਸੀ 615

40 (2021) 6 ਐਸਸੀਸੀ 693

ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ. ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ [ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 281]। ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ [ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 647] ਹੁਣ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

30.6. ਰਾਜੀਵ ਸੂਰੀ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਡੀ.ਏ. (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ)[11] ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸਟਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਹੁਮਤ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਦੇਖਿਆ:

"519. ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨਣਾ ਇੱਕ ਅਸਾਧਾਰਨ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ। ਈਏਸੀ ਅਤੇ ਐਨਜੀਟੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਂ-ਪਰਖਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਿਕਾਸ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਮਾਪਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਮਾਪਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਚਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹਨ। ਸਰਗਰਮ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ।

---

41 [2021] 15 ਐਸਸੀਆਰ 283 : (2022) 11 ਐਸਸੀਸੀ 1

520... ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਮੁੱਢਲੀ ਲੋੜ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ ਟਿਕਾਊ ਹੋਵੇ; ਅਤੇ ਟਿਕਾਊਤਾ ਦੀ ਇਹ ਲੋੜ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਰੇਕ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਹੀ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਕਸਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਓਨੇ ਹੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਇੱਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਨ।

Xxx xxx xxx

524. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਮੇਤ, ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ। ਪੂਰਵ ਈਸੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੀ ਇਸ ਲੋੜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ ਪੂਰਵ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਹੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

525. ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਥੇ ਜਾਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਤੱਥ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Xxx xxx xxx

528. ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਤ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ

ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੱਲ ਰਹੇ ਉਦਯੋਗ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਜਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸਥਿਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਮਾਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਸਦ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਫਲੋਟਿੰਗ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਚਿੰਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

30.7 ਵਿੱਚ ਐਮ.ਕੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 42 ਨੇ ਦੋ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ, ਯਾਨੀ ਜਲਵਾਯੂ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਜੀਦਾ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"53... ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਅੰਤਰ-ਪਲੇਅ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬਾਈਨਰੀ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅੰਤਰ-ਪਲੇਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਇੰਟਰਪਲੇਅ ਹੈ। ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ."

ਵਧੀਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

31. ਸਾਨੂੰ, ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ, ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

i. ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 2016 ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ - ਇੱਕ ਗਾਈਡ

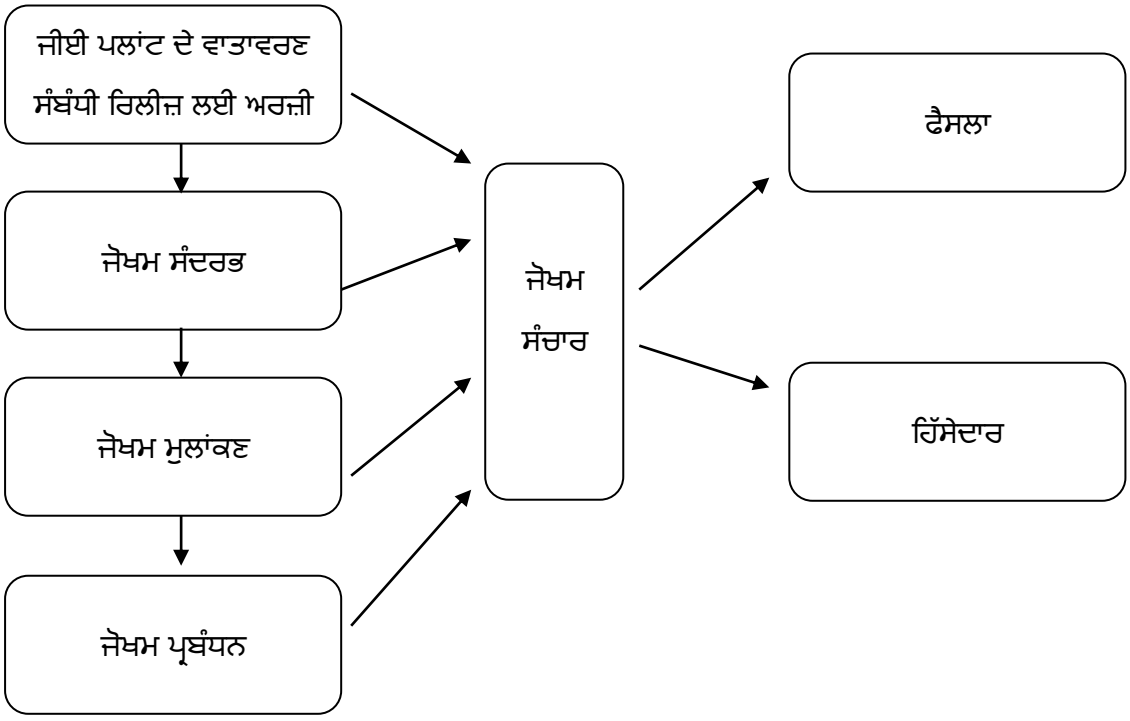
---

42 [2024] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1320 : 2024 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 570

ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਲਈ, 2016 ਇਹਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਵਾਇਤੀ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਵਿਆਪਕ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਢਾਂਚੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਭਾਵੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਫਰੇਮਵਰਕ ਅਤੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (ਓਈਸੀਡੀ) ਦੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਇਕਸੁਰਤਾ 'ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਸਤਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ (ਜੋਖਮ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ) ਤੱਕ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੇਰੈਂਟਲ ਪੌਦਿਆਂ/ਦਾਨੀ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਵਰਣਨ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸਾਂ 'ਤੇ ਜੀ.ਐਮ.ਓ. ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਜਾਰੀ ਕਰੋ.

ii. ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ 2016 ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੀਈ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਾਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

(ਏ) ਜੋਖਮ ਸੰਦਰਭ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਪੜਾਅ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋਖਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਸੀਮਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰੋਕਥਾਮ ਉਪਾਵਾਂ ਸਮੇਤ, ਖਾਸ ਜੋਖਮ ਸੰਦਰਭ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਬੀ) ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਸੰਚਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਿਸਕ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਅਤੇ ਰਿਸਕ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

(ਸੀ) ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਅਧਿਆਇ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਜੋਖਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਤਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ (ਜੋਖਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ); ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣਕਰਤਾ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਜੋ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

(ਡੀ) ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ/ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਉਪਾਅ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜੋਖਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਅਜਿਹੀ ਗੈਰ-ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਈਪੀਏ, 1986 ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਕੈਦ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਈ) ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋਖਮ ਸੰਚਾਰ ਜੋ ਕਿ 'ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ, ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ' ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਲਈ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ' ਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਸੰਵਾਦ ਦੁਆਰਾ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ' ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ 'ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਲਕਿਆਂ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਅਧਿਕਾਰਤ ਧਿਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਸਿਹਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਉਦਯੋਗਾਂ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ, ਹਿੱਤ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਭਾਈਚਾਰੇ) ਵਿਚਕਾਰ ਜੋਖਮਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ'; ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੈਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਟਰੱਸਟ ਬਣਾਉਣਾ।

(ਐਫ) ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ, ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ Annex-III ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਟੇਜੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋਖਿਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ:

3. ਜੋਖਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪੱਧਰ, ਜੋਖਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

5. ਜੀਵਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮ, ਅਰਥਾਤ, ਸੰਸਾਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਜੋ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਣੂ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤੀਯੋਗ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੇ ਖੋਜਣ ਯੋਗ ਨਾਵਲ ਸੰਜੋਗ ਹਨ

ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੈਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਸੋਧੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੋਖਮਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

6. ਜੋਖਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਣੂ, ਇਸਦੀ ਇੱਛਤ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(ਜੀ) ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਦਮ:

"8. ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਚਿਤ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਦਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

(ਏ) ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਵਲ ਜੀਨੋਟਾਈਪਿਕ ਅਤੇ ਫੀਨੋਟਾਈਪਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਭਾਵਤ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ;

(ਬੀ) ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਣੂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਐਕਸਪੋਜਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹਨਾਂ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ;

(ਸੀ) ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀ ਇਹ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

(ਡੀ) ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਮੁੱਚੇ ਜੋਖਮ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ;

(ਈ) ਇੱਕ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਕੀ ਜੋਖਮ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨਯੋਗ ਹਨ, ਸਮੇਤ,

ਜਿੱਥੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਇਹਨਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ; ਅਤੇ

(ਐਫ) ਜਿੱਥੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਪੱਧਰ ਬਾਰੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਖਾਸ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(ਐਚ) ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ/ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਈ. ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ।

iii. ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਅਤੇ ਬਾਇਓਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 2017

(ਏ) ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

"i. ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮਾਪਦੰਡ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ ਜੋ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ (ਜੀਈ) ਜੀਵਾਣੂਆਂ (ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ, ਜਾਨਵਰ, ਪੌਦੇ, ਆਰਥਰੋਪੌਡਸ, ਜਲਜੀ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਨਾਨ-ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ' ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਗੈਰ-ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਖਤਰਨਾਕ ਮਾਈਕਰੋਗੈਨਿਜ਼ਮ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰਜੀਵੀ, ਪ੍ਰੋਟੋਜ਼ੋਆ, ਐਲਗੀ, ਫੰਜਾਈ, ਬੈਕਟੀਰੀਆ, ਵਾਇਰਸ, ਪ੍ਰਾਇਓਨ, ਆਦਿ)।

ii. ਜੀਈ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮ(ਆਂ) ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਜੋਖਮ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

iii. ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵ, ਜੀਈ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ, ਐਕਸਚੇਂਜ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੋ।

iv. ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ ਕਿ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਨ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ, ਜੀਈ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

v. ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।"

"ਸਕੋਪ

ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਡੀਐਨਏ ਖੋਜ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਜੀਈ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜੀਈ ਜੀਵਾਣੂਆਂ (ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ ਜੀਵ, ਜਾਨਵਰ, ਪੌਦੇ, ਆਰਥਰੋਪੋਡ, ਜਲਜੀ ਜਾਨਵਰ ਆਦਿ) ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ (ਸੂਖਮਜੀਵ ਵਿੱਚ ਪਰਜੀਵੀ, ਪ੍ਰੋਟੋਜੋਆ, ਐਲੋਪ੍ਰੀਜ਼ੋਆ, ਵਾਇਰਸ, ਫਿਊਨੇਜੀਆ, ਵਾਇਰਸ, ਫਿਊਨੇਜੀਆ, ਫੰਕਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਦੀ ਖੋਜ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਦਿ) ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਉਤਪਾਦ।

ਨੋਟ: ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਓਵਰਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਥੇ ਨਿਰਦਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(ਬੀ) ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ 4 ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ-ਅਧਿਆਇ 1: ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ; ਅਧਿਆਇ 2: ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਭਾਗ; ਅਧਿਆਇ 3: ਕੰਟੇਨਮੈਂਟ 'ਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਗਾਈਡਾਂ; ਅਧਿਆਇ 4: ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਲਈ ਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਦੀ ਲੋੜ। ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

iv. ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ, ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ 2008 ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ SOPs - ਇਹਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੀਖਿਆ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਹੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ/ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਰੇ ਜੀਈ/ਟਰਾਂਸਜੈਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਡੀ.ਐਨ.ਏ.

32. ਇਸ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

33. ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਲਈ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ, ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

34. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਜਿਏਕ (ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਹੁਣ ਤੱਕ, ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਲਈ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ।

(ਏ) 22.09.2006 ਨੂੰ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 01.05.2006 ਨੂੰ, ਇੱਕ ਇੰਟਰਲੋਕਿਊਟਰੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਟਰਾਇਲ ਕੇਵਲ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਮਿਤੀ 'ਤੇ, ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ

ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਰੁਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਰ, ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਰਾਮ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

(ਬੀ) 13.10.2006 ਨੂੰ, ਅੰਤਰਿਮ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਕਿਸਮ ਬੀਜਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ।

(ਸੀ) 15.12.2006 ਨੂੰ, ਟੈਸਟਿੰਗ ਲਈ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁੱਟਣ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਅੱਜ, ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਧਾਰਾ (23) ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਵਰਤੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ [GURT] 'ਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਡੇਟਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਾਂ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੋਅ ਕਮਿੰਸ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੈਕ ਹੇਨੇਮੈਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡੌਗ ਗੁਰੀਅਨ ਸ਼ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਹਰ ਰਾਏ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਨੇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੇਸਟੇਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਨੇਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਚੂਹੇ ਦੇ ਗੁਰਦੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੈੱਲ ਲਾਈਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਨੇਸ ਨੂੰ ਥਣਧਾਰੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੈੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਰਤੀਆ ਆਤਮਘਾਤੀ ਜੀਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਰਨੇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ RNA ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਹਿਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 13 ਅਕਤੂਬਰ, 2006 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੀਨ ਦੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਚਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਨੁਕਸਾਨ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਅਸੀਂ ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਸੀਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ. ਅਸੀਂ ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਰਾਏ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(ਡੀ) 08.05.2007 ਨੂੰ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, 91 ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ-

"ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟਰਾਇਲ ਗੁਆਂਢੀ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕੋਈ ਗੰਦਗੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ ਗੁਆਂਢੀ ਖੇਤ ਤੋਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਟਰਾਇਲ ਜੋ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਵਿਗਿਆਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ ਟਰਾਈਏਸੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਜੀਐਮ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 0.01% ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਇਵੈਂਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੈਸਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ... ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਪਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦਾ ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਡੇਟਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

(ਈ) 13.02.2008 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ

ਜਿਏਕ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਗਠਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਪੀ.ਐਮ. ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਰਗਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ.ਐਮ.ਐਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਆਏ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

(ਐਫ) 07.10.2016 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਕਿ 17.10.2016 ਤੱਕ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵਿਚਾਰ/ਇਤਰਾਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ।

34.1 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ, ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ, ਇਸ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਜਿਏਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾਰ-ਵਾਰ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ, ਸਿਖਰਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ/ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੀਐਮ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੰਦਗੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

34.2 ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ 91 ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਆਪਕ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਉਦਾਹਰਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂ ਅਟੱਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਟਰਾਇਲ 8 ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 6 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ (ਬੀਜ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ) ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉਲਟ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਡਰ, ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਘਟਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

34.3 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਏਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ। ਮਨਜ਼ੂਰੀ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੁਦ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਮ ਖਪਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਆਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਤੋਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

35. ਕੀ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੁਢਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਹੈ; ਪ੍ਰਗਟ ਮਨਮਾਨੀ; ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ।

36. ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 48 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਡੀਪੀਐਸਪੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਾਖਾ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਅੰਤਮ ਗਾਈਡ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਮੋਤੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਕਸਾਬ ਜਮਾਤ (7 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ), ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਆਰਟੀਕਲ 48 ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਰਾਜ ਨੂੰ "ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼" ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ "ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ।" ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ "ਸੰਗਠਨ" 'ਤੇ ਹੈ, ਸਗੋਂ "ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਹਾਂ' 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ "ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ"।

37. ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਵਾਕੰਸ਼ 'ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਰੂਕ' ਲਈ ਕੁਝ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕ

---

43 [2005] ਸਹਾਇਤਾ 4 ਐਸਸੀਆਰ 582 : (2005) 8 ਐਸਸੀਸੀ 534

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਹਤ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਵਾਤਾਵਰਣ/ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿੰਗ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

38. ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 51A(ਐਚ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਜ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ:

"ਐਚ) ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ, ਮਾਨਵਵਾਦ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ;"

38.1 ਏਮਜ਼ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਮ ਏਮਜ਼ (3-ਜੱਜ ਬੈਂਚ)** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ:

"58.... ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 51-ਏ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਿੱਟ ਦੁਆਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਗ IV-ਏ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ "ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ" ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 51-ਏ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ "ਮੌਲਿਕ" ਦੁਆਰਾ ਅਗੇਤਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ "ਅਧਿਕਾਰ" ਦੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ "ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾ" ਦੇ ਅਗੇਤਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ।।। ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰਾਜ, ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਰਤੱਵ ਹੈ... ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮਤਾ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਹਰਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵ, ਭਾਵੇਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਿੱਟ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

---

44 [2001] ਸਹਾਇਤਾ 2 ਐਸਸੀਆਰ 79 : (2002) 1 ਐਸਸੀਸੀ 428

ਆਰਟੀਕਲ 51-ਏ ਰਾਹੀਂ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ, ਸਗੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਢਾਲਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੇ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਟੈਬ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਜਿਤ, ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

38.2 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚਾਰੂ ਖੁਰਾਣਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ), 45 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"32. ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 51-ਏ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਹੈ। ਅਸ਼ੋਕਾ ਧੁੰਆਂ ਰਹਿਤ ਕੋਲ ਇੰਡੀਆ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [(2007) 2 ਐਸਸੀਸੀ 640] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਬੈਂਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: (ਐਸਸੀਸੀ ਪੀ. 683, ਪੈਰਾ 106)

"106.... ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

39. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਪਕ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ qua ਜੀਐਮਓਸ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਖੋਜ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਅਰਜ਼ੀ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੋਤਮ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟੈਕਸੀਕੋਲੋਜੀ ਅਧਿਐਨ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

---

45 [2014] 12 ਐਸਸੀਆਰ 259 : (2015) 1 ਐਸਸੀਸੀ 192

40. ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਅਰਥਾਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ, ਲੈਬ ਟੈਸਟਿੰਗ ਆਦਿ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਖਾਸ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਪੌਦੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਡੇਟਾ ਤਾਂ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੌਦੇ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

41. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਸਮਝ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ। ਰਾਮਲੀਲਾ ਮੈਦਾਨ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ, ਮੁੜ (2-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), 46 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਸਵਤੰਤਰ ਕੁਮਾਰ ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਸੀ) ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ:

"22. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਧਾਗਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III, IV ਅਤੇ IV-A ਦੁਆਰਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੇਖਣਯੋਗ ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਭਰਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਹਿਲੂ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

42. ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ DPSPs ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਆਰਟੀਕਲ 48A ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 51A(ਜੀ) ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਜਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

---

46 [2012] 4 ਐਸਸੀਆਰ 971 : (2012) 5 ਐਸਸੀਸੀ 1

43. ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਧਾਰਣਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜੀਐਮਓਸ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਤੱਕ ਵਧਦੀ ਹੈ।

44. ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਖੇਤੀ ਪਾਵਰਹਾਊਸ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਸਟੀਲਜ਼ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸੂਚਿਤ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੰਗ [55.76%, 155.33 ਲੱਖ ਟਨ (2022-23) - 2020 ਵਿੱਚ 1,15,000/- ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ] ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ.

45. ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ।

45.1 ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਯੂ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਅਭੈ ਨੰਦਨ ਇੰਟਰ ਕਾਲਜ 47 (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ:

"36. ਇੱਕ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਨਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਬੰਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

45.2 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਖਾਨ ਚੰਦ (5-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ), ਕੇ ਕੇ ਮੈਥਿਊ ਜੇ. ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ:

"23.... ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

---

47 [2021] 10 ਐਸਸੀਆਰ 693 : (2021) 15 ਐਸਸੀਸੀ 600

48 [1974] 2 ਐਸਸੀਆਰ 768 : (1974) 1 ਐਸਸੀਸੀ 549

ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ [ਦੇਖੋ ਕੇਨੇਥ ਕਲਪ ਡੇਵਿਸ, "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਧੀ", (1958) ਭਾਗ. ਆਈ, ਪੀ. 87]। ਹਰੇਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੱਚੇ, ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਹੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕਹੇ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ.... ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਿਰਲੇਖ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ...।"

45.3 ਇਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ, ਸੈਂਟਰਲ ਇਨਲੈਂਡ ਵਾਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਬਰੋਜੋ ਨਾਥ ਗਾਂਗੁਲੀ (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"92. ...ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਕ ਭਲੇ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਕੀ ਜਨਤਕ ਭਲੇ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਭਲੇ ਲਈ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ..."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

45.4 ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਗ੍ਰੇਨਾਈਟਸ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ.50 (2-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"54. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਣਚਾਹੇ ਸਮੁੰਦਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ 'ਤੇ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ..."

45.5 ਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, 51 (3-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ:

---

49 [1986] 2 ਐਸਸੀਆਰ 278 : (1986) 3 ਐਸਸੀਸੀ 156

50 [1994] 1 ਐਸਸੀਆਰ 579 : (1994) 2 ਐਸਸੀਸੀ 691

51 [2000] ਸਹਾਇਤਾ 4 ਐਸਸੀਆਰ 94 : (2000) 10 ਐਸਸੀਸੀ 664

"229. ਹੁਣ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਕੀ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇੱਕ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

xxx xxx xxx

233.... ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ, ਇਸ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਖੁਦ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

45.6 ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਨਤਾ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਥ੍ਰੈਸ਼ਹੋਲਡ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

46. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਜਿਏਕ ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁਣੌਤੀ, ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

47. ਦੋ ਵਾਧੂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਵਕੀਲ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਸਿੱਧੀ ਸਮਝ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੂਚਿਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲਾਗਤ ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

48. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੂਲ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਕਰਕੇ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਟੈਂਡ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਜ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ।

ਸਿੱਟੇ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

49. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਇਹ ਹਨ:

i. ਜੀਐਮਓਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ii. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਨੀਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੈ।

iii. ਜਿਏਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ, ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

iv. ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ।

50. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ:

50.1. ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ, ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀ ਇਸਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ। ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਲਟ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ.

50.2 ਜਿਏਕ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

50.3. ਜਿਏਕ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਨੋਨੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ।

50.4 ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਾਂ-ਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ।

50.5 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਦੇ ਹਨ।

50.6 ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ "ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਰੂਕ" ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

50.7 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 08.05.2007 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਬਨਾਮ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਿਯਮਤ ਬੀਜ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

50.8. ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਨੇੜਿਓਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

50.9 ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਜੀਐਮਓ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈੱਲ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

50.10 ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਖਾਸ ਜਾਂਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
50.11 ਜਿਏਕ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਿਨੈਕਾਰ(ਆਂ) ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜੀਐਮਓਸ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੁਤੰਤਰ ਡੇਟਾ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

50.12 ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੂੰ ਜੀ.ਐਮ.ਓਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਸਰਬ-ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਚਾਰੂ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤਿਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ।
50.13 ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੀ ਸਖਤ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ।

51. ਮੌਜੂਦਾ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੇਰੀ ਲਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅੱਜ ਤੋਂ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਸੂਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"574...ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫੋਰਮਾਂ/ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਸਤਾਵਕ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਾਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਫਸੇ, ਉਲਝੇ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਇਮਾਨਦਾਰ ਟੈਕਸਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ) 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਝ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਦੱਬ ਗਏ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਵਿਹਾਰਕ ਬਣ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਠੇਸ ਨਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Xxx xxx xxx

576. ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਰਥਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ, ਹਰ ਦਿਨ ਦੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, (2000) 10 ਐਸਸੀਸੀ 664] ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗੂੰਜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ (ਐਸਸੀਸੀ ਪੀਪੀ. 761-62, ਪੈਰਾ 227)

"227. ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾਗਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜਾਂ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਦੇਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

52. ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਨਾਲ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਕੇਸ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਲਟਕਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

53. ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲਾਂ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਦੁਆਰਾ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸ ਫਾਈਲ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈਂਡ-ਆਊਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਹਨ।

54. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਬੰਦ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਬਿਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਨ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਨਿਰਣਾ

ਨਗਰਨਾਥਨਾ, ਜੇ.

ਵਿਸ਼ਾ - ਸੂਚੀ*

ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਬਦ 4

ਮੁਖਬੰਧ: 7

ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ: 9

ਬੇਨਤੀਆਂ: 10

2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 115: 10

2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260: 18

2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 840: 23

2006 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4086: 29

2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 260 ਵਿੱਚ 2007 ਦੀ ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 295; ਅਤੇ, 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260 ਵਿੱਚ 2016 ਦੀ ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 6:... 30

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁਕਮ: 30

ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦਾ ਗਠਨ: 32

ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ: 34

ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ (ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ.) ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫੂਡ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ"-2012: 54

ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ (ਪੀਐਸਸੀ) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉੱਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਸਿਰਲੇਖ - 2017: 60

ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ: 66

ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ: 71

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਰਜ਼ੀਆਂ: 88

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦਾ ਵਧੀਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ: 89
ਬੇਨਤੀਆਂ: 95
ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ: 95
ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ: 111
ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ: 122
ਜਵਾਬ ਦਲੀਲਾਂ: 125
ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਨੁਕਤੇ: 134
ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ: 136
ਵਾਤਾਵਰਨ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 (ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986): 146
1989 ਨਿਯਮ: 147
ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ: 156
ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ: 168
ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ: 173
ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ: 176
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ: 182
ਪੁਨਰ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ. 1: ਕੀ 18.10.2022 ਦੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ? 198
ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ: 211
ਰੀ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ. 2: ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? 221
ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: 221
ਪੁਨਰ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ.3: ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? 234
ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ: 234
ਸਿੱਟਾ: 254

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਏ.ਐਫ.ਈਸੀ	ਭੋਜਨ/ਫੀਡ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ
ਏ.ਆਈ.ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ	ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਿਡ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ
ਆਸ਼ਾ	ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਖੇਤੀ ਲਈ ਗੱਠਜੋੜ
ਬੀਜੀ-II	ਬੋਲਗਾਰਡ-II
ਬੀ.ਆਰ.ਏ.ਆਈ	ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ
ਬੀਆਰਐਲ	ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਪੱਧਰ
ਬੀ.ਐੱਸ.ਯੂ	ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਹਾਇਤਾ ਯੂਨਿਟ
ਬੀ.ਟੀ	ਬੇਸੀਲਸ ਥੁਰਿੰਗੀਏਨਸਿਸ
ਸੀ.ਏ.ਸੀ	ਕੋਡੈਕਸ ਅਲੀਮੈਂਟਰੀਅਸ ਕਮਿਸ਼ਨ
ਸੀ.ਬੀ.ਡੀ	ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸੰਮੇਲਨ
ਸੀ.ਸੀ.ਐਮ.ਬੀ	ਸੈਲੂਲਰ ਅਤੇ ਅਣੂ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ
ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ	ਫਸਲੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ
ਸੀਆਈਬੀ ਅਤੇ ਆਰਸੀ	ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ
ਸੀ.ਪੀ.ਬੀ	ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ
ਸੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਆਰ	ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੋਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ
ਡੀ.ਏ.ਆਰ.ਈ	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ
ਡੀ.ਬੀ.ਟੀ	ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ
ਡੀ.ਜੀ.ਐੱਫ.ਟੀ	ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ
ਡੀ.ਐਲ.ਸੀ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ
ਡੀਐਮਐਚ-11	ਧਾਰਾ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ-11
ਡੀ.ਓ.ਏ.ਸੀ	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਵਿਭਾਗ
ਡੀ.ਆਰ.ਐਮ.ਆਰ	ਰੇਪਸੀਡ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਖੋਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ
ਈ.ਸੀ.ਐਚ.ਆਰ	ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਯੂਰਪੀਅਨ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ
ਈ.ਆਰ.ਏ	ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ
ਐਫ.ਏ.ਓ	ਫੂਡ ਐਂਡ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ
ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006	ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਐਕਟ, 2006
ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ	ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ
ਜੀ.ਈ	ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ
ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ	ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ

ਜੀ.ਈ.ਐਫ	ਗਲੋਬਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਹੂਲਤ
ਜੀ.ਈ.ਓ	ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਜੀਵ
ਜੀ.ਐਮ	ਜੀਨ ਸੋਧ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ
ਜੀਐਮਓ	ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ
ਐਚ.ਪੀ.ਵੀ	ਮਨੁੱਖੀ ਪੈਪੀਲੋਮਾ ਵਾਇਰਸ
ਐਚ.ਟੀ	ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ
ਆਈਏਏਐਸਟੀਡੀ	ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖੇਤੀ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਲਾਂਕਣ
ਆਈ.ਏ.ਆਰ.ਆਈ	ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ
ਆਈ.ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ	ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ
ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ	ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ
ਆਈ.ਸੀ.ਐੱਮ.ਆਰ	ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ
ਆਈਐਮ ਟੈਕਚ	ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ
ਆਈ.ਪੀ.ਆਰ	ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ
ਐਲਐਮਓ	ਲਿਵਿੰਗ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ
ਐਮ.ਓ.ਏ	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਐਮਓਈਐਫ	ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ	ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਐਮਓਐਚਐਫਡਬਲਯੂ	ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਨਾਰਸ	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
ਐਨਬੀਪੀਜੀਆਰ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰਿਸੋਰਸਜ਼
ਐਨ.ਜੀ.ਓ	ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ
ਐਨ.ਜੀ.ਟੀ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ
ਨਿਨ	ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ
ਐਨਕੇਐਸਐਲਪੀਆਰ	ਦੇਣਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਵਾਰਣ 'ਤੇ ਨਾਗੋਆ ਕੁਆਲਾਲੰਪੁਰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ
ਪੀ.ਏ.ਯੂ	ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਪੀ.ਆਰ.ਐਮ.ਸੀ	ਪੋਸਟ ਰੀਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ
ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ	ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ
ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ	ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ

ਆਰਏਆਰਐਮ	ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ
ਆਰ.ਏ.ਯੂ	ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਯੂਨਿਟ
ਆਰ.ਸੀ.ਜੀ.ਐਮ	ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ
ਆਰ.ਡੀ.ਏ.ਸੀ	ਰੀਕੰਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ
ਆਰਡੀਐਨਏ	ਮੁੜ ਸੰਜੋਗ ਡੀਐਨਏ
ਐਸ.ਬੀ.ਸੀ.ਸੀ	ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ
ਐਸ.ਓ.ਪੀ	ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ
ਟੀ.ਈ.ਸੀ	ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ
ਯੂ.ਕੇ	ਯੁਨਾਇਟੇਡ ਕਿੰਗਡਮ
ਯੂ.ਐਨ.ਈ.ਪੀ	ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
ਅਮਰੀਕਾ	ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ

ਮੁਖਬੰਧ:

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਜਾਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ, ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

(i) ਸ੍ਰੀਮਦ ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਪੁਰਾਣ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਆਕਾਸ਼, ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ, ਗ੍ਰਹਿ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ, ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਪੌਦੇ, ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ"।

(ii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਚਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iii) ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:

"ਧਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਧੀਰਜ, ਪਿਆਰ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਹਵਾ ਸਾਨੂੰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅੱਗ ਸਾਨੂੰ ਨਿੱਘ, ਸਾਹਸ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅਸਮਾਨ ਸਾਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ, ਵਿਆਪਕ ਸੋਚ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਪਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧਤਾ, ਸਫਾਈ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ."

1.1 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਉਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਠੋਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਰਾਦ ਅਲੀ ਖਾਨ, (1988) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 655 ("ਮੁਰਾਦ ਅਲੀ ਖਾਨ") ਵੈਂਕਟਚਲੀਆ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਜੇ. (ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵਜੋਂ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਸਭਿਅਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, 'ਹਰ ਸਰੋਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਮੁਰੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

3. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਕਮਲਨਾਥ, (1997) 1 ਐਸਸੀਸੀ 388 ("ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ"), ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ, "... ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਮਾਲਕੀ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਜੀ, ਵਪਾਰਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਨੇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ, ਜਨਤਕ ਭਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ।"

4. ਸਾਲ 2004 ਅਤੇ 2005 ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੰਬਿਤ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 260 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ (ਅਰੁਣਾ ਰੋਡਰਿਗਜ਼) ਦੁਆਰਾ 2016 ਦਾ ਆਈਏ ਨੰਬਰ 47 ਅਤੇ 2021 ਦਾ ਆਈਏ ਨੰਬਰ 122182 ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵੀ।

ਇਹਨਾਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਉਤਪ੍ਰੇਰਕ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ (ਹੁਣ ਮੁਲਾਂਕਣ) ਕਮੇਟੀ (ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ.) ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ 25.10.2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ:

5. ਯੁੱਗ-ਬਦਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 10.05.2012 ਨੂੰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਐਕਸਪਰਟ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੈਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

5.1 ਤਤਕਾਲੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ

ਮਸਟਾਰਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ-11 (ਡੀਐਮਐਚ-11) ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਕਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਾਂ ਅਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਕੀ ਕਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ।

5.2 ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਕਤ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਕਈ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੋਏ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ, ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਬੇਨਤੀਆਂ:

2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ.115:

6. 2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 115 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ, ਇਹ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1860 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰਡ ਇੱਕ ਸੋਸਾਇਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਕੀਲ, ਜੈਨੇਟਿਕਸ, ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਦਿਹਾਤੀ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੰਬਰ 2, ਡਾ. ਸੁਮਨ ਸਹਾਏ ਜੀਨ ਅਭਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੋਜਕਾਰ ਅਤੇ ਇੰਸਟ੍ਰਕਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਜੀਨ ਮੋਡੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਜੀਐਮ) ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

6.1 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ 2004 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 115 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

"ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਰਿੱਟ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:

i) ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 14, 19, 21, 38, 1989 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ, 1989 ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ।

47, 48, 48A ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 51-ਏ(ਜੀ) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰੋ;

ii) ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਹਿੱਸੇਧਾਰਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ (ਜੀ.ਈ.ਓ.) 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉੱਚ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ;

iii) ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਈ0, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਲਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਮੂਲ/ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਮਤੀਆਂ/ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ/ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ;

iv) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਜੋ ਇਹ ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ।"

7. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

7.1 ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 115 ਆਫ 2004 ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਜਵਾਬਦੇਹ-ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਲਈ ਨਿਯਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਜਾਂ C998" ਨਿਯਮ", ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ), ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਨ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 ("ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986" ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 6, 8 ਅਤੇ 25 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 14, 19, 21, 38, 47, 48, 48, 48, 48, ਏ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇਗੀ। ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਅਸਲ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਸਾਇੰਸ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਸੋਰਸ ਪਾਲਿਸੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (2003) 9 ਸਕੇਲ 303 : (2005) 10 ਐਸਸੀਸੀ 510 ("ਆਰਐਫਐਸਟੀਈ") ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

7.2 ਇਹ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯੰਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ (ਸੀਬੀਡੀ) ਅਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਔਨ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ (ਸੀਪੀਬੀ) ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

7.3 ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ (ਜੀਐਮਓਸ) ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਭਰਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਪਰ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਜੇ ਵੀ ਸੀਮਤ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਖੋਜ ਦਾ ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ ਹਨ। ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੇ ਮਜਬੂਤ ਸ਼ਾਸਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ. ਪਰ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਗਏ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ "ਡੰਪਿੰਗ ਗਰਾਊਂਡ" ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

7.4 ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਕਮੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਇਸ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬੇਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਅਕਸਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (ਆਰਏਆਰਐਮ) ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ।

7.5 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਸੀਜੀਐਮ), ਜਿਏਕ, ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਐਸਬੀਸੀਸੀ) ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਡੀਐਲਸੀ), ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ, ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੇਕ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰ ਕੇਵਲ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

7.6 ਕਿ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਘਾਟ ਹੈ। 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ. ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੀ ਖੋਜ, ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ। ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਾਪਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਐਮਓਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

7.7 ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਿਤ ਸਹਿਮਤੀ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ 73ਵੀਂ ਅਤੇ 74ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਵਿਕਲਪਿਕ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

7.8 ਇਹ ਕਿ ਨਿਯਮ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਿੱਜੀ ਸੱਟ, ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

7.9 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਵੀ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੋਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸਿਰਫ਼ "ਉਪਾਵਾਂ" ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਹਨ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

7.10 ਕਿ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾ ਤਾਂ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਡੀਐਲਸੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬੈਸਿਲਸ ਥੁਰਿੰਗੀਏਨਸਿਸ (Bt) ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜੀਐਮਓ ਹੈ।

7.11 ਉਹ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਇੱਕ ਉਭਰਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਛੀ ਦੇ ਜੀਨਾਂ ਦਾ ਟਮਾਟਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੇ ਜੀਨਾਂ ਦਾ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣਾ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਢਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

7.12 ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੋਖਮਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਰੋਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

7.13 ਕਿ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ

ਉੱਚ ਮਕੈਨੀਕ੍ਰਿਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੋਨੋਕਲਚਰਲ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7.14 ਕਿ ਭਾਰਤ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕੇਂਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਚੌਕਸ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਮੂਲ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਜੀਨ ਪੂਲ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਸੰਭਾਵੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ:

i. ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ;
ii. ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਾਰਨ ਨਦੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ;
iii. ਕਠੋਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਔਖੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਵਤ ਗਠਨ;
iv. ਬੀਟੀ ਜੀਨ ਵਰਗੇ ਜੀਨਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਕਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

7.15 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੁਦਰਤੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਅਕਸਰ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਜੀਨ ਪੂਲ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੂਜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

7.16 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਬਜ਼ਾਰ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ, ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ।

2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260:
8. ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ, ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕੀਤੀ ਹੈ:

"ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਆਂ ਰਿੱਟ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:
ਏ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਆਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦੇਣ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

(ਏ) ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਨੋਟਿਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਬੀ) ਜੀਐਮਓ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਨਤਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਬੀ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਵਿਕ ਜੀਵ, ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਸੀ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਡੀਲਰ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦਕ ਲਈ ਜੀਐਮਓ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਬਲ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ।
ਡੀ) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰੋ ਜੋ ਇਹ ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ।"

(i) ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਕਾਇਆ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਗੰਦਗੀ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਹਿ-ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

(ii) ਉਹ ਖੋਜ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੀਟੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਫਸਲਾਂ ਦੇ 25% ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀੜਿਆਂ, ਕੀੜਿਆਂ ਅਤੇ ਉਭੀਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਕਤਵਰ ਇਮਯੂਨੋਜਨ ਅਤੇ ਐਲਰਜੀਨ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਗਲਾਈਫੋਸੇਟ ਅਤੇ ਰਾਊਂਡਅਪ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਭੀਵੀਆਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ।

(iii) ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

(iv) ਉਹ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਕੇਸ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਜਬ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਵਾਜਬ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਗੰਭੀਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਰ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਰੋਕ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(v) ਭਾਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਐਮਓ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਈ ਭੋਜਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂਚ ਭਾਰਤ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੀਈ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਲੱਭਦੇ ਹਨ ਢਿੱਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਟੈਸਟਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ।

(vi) ਇਹ ਕਿ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਗੁਪਤਤਾ ਅਤੇ IP ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫਸਲੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਡਾਟਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਅਕਸਰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤਬੱਧ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਜੀਈ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਟੈਸਟ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
(vii) ਇਹ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ। ਆਰਸੀਜੀਐਮ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ (DBT) ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਸੀ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਨਤਕ ਰੋਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੀ.ਐਮ.ਓਜ਼ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਪਿਛਾਖੜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

(viii) ਇਹ ਕਿ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਈ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਹਾਈਡਰੋ-ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਜਨਤਕ ਨੋਟਿਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜਨਤਕ ਨੋਟਿਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨਾ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ।

(ix) ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਖੁਦ ਟੈਸਟਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੈਸਟ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਨਤਕ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਬਾਇਓਟੈਕ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਟਕਰਾਅ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜੀਐਮਓ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਹਿੱਤ ਹੈ।

(x) ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਬਾਇਓਟੈਕ ਉਦਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੇ "ਜਾਗਰੂਕਤਾ" ਅਤੇ "ਵਿਦਿਅਕ" ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਕੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉੱਨਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ, ਜੀਈ ਉਦਯੋਗ ਲਈ ਇੱਕ ਹੱਥਕੜੀ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਕਸਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਪੱਖੀ ਰੁਖ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਂਹ ਮਰੋੜਦੀਆਂ ਹਨ।

8.1 ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀਪੀਬੀ ਨੂੰ 2002 ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 11.09.2003 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਜੀਵ-ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਬੰਦ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 10(6) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੈਕਸਚਰ-III ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋਖਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ, ਆਰਟੀਕਲ 21(6) ਦਾ

ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

8.2 ਕਿ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ (ਸੀਬੀਡੀ), 1992, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਇਕ ਧਿਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਜੀਵਾਂ (ਐਲਐਮਓs) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

8.3 ਕਿ ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਐਮਓ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਆਯਾਤ ਲਈ ਲੇਬਲਿੰਗ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੋਰਟੋਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੋਨੋਂ ਸਮਕਾਲੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੋੜਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

8.4 ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੀਜਣ ਲਈ ਬੀਜ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਪੇਟੈਂਟ-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਚੋਣ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਖੇਤੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਰਾਹਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 840:

8.5 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਚੇਨਈ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਨਾਗਰਿਕ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ 'ਸੇਫ ਫੂਡ ਅਲਾਇੰਸ' ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਖਪਤਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਲਾਇੰਸ ਫਾਰ ਸਸਟੇਨੇਬਲ ਐਂਡ ਹੋਲਿਸਟਿਕ ਐਗਰੀਕਲਚਰ (ਆਸ਼ਾ) ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਨਵੀਨਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

8.6 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤੰਬਰ 2015 ਵਿੱਚ, ਫਸਲੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ (ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ) ਨੇ ਜੀਈਏਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਸੌਂਪੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ (ਡੀਐਮਐਚ-11) ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰੁਣਾ, 69 ਅਤੇ ਵਰੁਣਾ ਈਐਚ32 ਲਈ।

ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦਾ ਵਿਕਾਸ। ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਨੇ 11.12.2015 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 125ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੇ 04.01.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 126ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 3.3 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੇ ਕੋ-ਚੇਅਰ ਡਾ. ਕੇ. ਵੇਲੂਥੰਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪੈਰਾ 3.3 ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੇ।

8.7 02.02.2016 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਇਸਨੇ ਪੈਰਾ 3.3 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨਾਂ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 05.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 127ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਯੂਨਿਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ RARM ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

8.8 04.03.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 128ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਸਪੋਰਟ ਯੂਨਿਟ (BSU) ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। 11.04.2016 ਨੂੰ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਯੂਨਿਟ ਦੀਆਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। 20.06.2016 ਨੂੰ ਆਪਣੀ 129ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਪਣੀ 130ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਏਐਫਈਐਸ)" ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਨਤਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

8.9 07.09.2016 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਭਾਰਗਵ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਖੌਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੇ ਸਾਂਝੀ ਜਾਂ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਖੁਲਾਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 22.09.2016 ਨੂੰ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਇੱਕ ਈਮੇਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। ਈਮੇਲ ਨੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਏ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ) ਨੂੰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ 120 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਈਮੇਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 24.09.2016 ਨੂੰ, ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਨੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ 120 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ, 30.09.2016 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਨੋਟ ਵਿੱਚ, ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ 05.10.2016 ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

8.10 ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਨਮਾਨੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 14 ਅਤੇ 21.

ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਬਾਇਓਸਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਸਮੇਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਅਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੀਈ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।

ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਪਤਾ ਲੰਬੇ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਖਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

8.11 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੌਂਪਣਾ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

8.12 ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਅਤੇ ਉਚਿਤਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਿਰਫ਼ 133 ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨਾਂ/ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਏਐਫਈਐਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਤੋਂ ਟਰਾਂਸਜੀਨ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਐਚਟੀ ਫਸਲ 'ਤੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਫਸਲ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਧਿਐਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਵਿਸ਼ਾ

8.13 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ, ਇਸ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੀ ਵੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਦੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਫਸਲ ਡੀਐਮਐਚ1 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸੀ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਤਧਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ CC ਦੇ ਅਹਾਤੇ 'ਤੇ 3000 ਅਜੀਬ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ।

8.14 ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ।
8.15 ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਵਰਗੇ ਪਿਛਲੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਸਰ੍ਹੋਂ ਲਈ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਯੋਗਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ।
8.16 ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

2006 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 4086:
8.17 ਇਹ ਅਪੀਲ EP ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਸੂਚਿਤ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 19 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ, 2002 ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਤੀ 08.10.2003 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। 2002 ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2, 2002 ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. M/s ਨੂੰ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸੀਡਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਤਿੰਨ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਬੀਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਬੀਟੀ ਐਮਈਸੀਐਚ 12, ਬੀਟੀ ਐਮਈਸੀਐਚ 162 ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਐਮਈਸੀਐਚ 184 ਲਈ। ਅਯੋਗ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਅਪੀਲ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।
8.18 ਮਿਤੀ 08.09.2006 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਛੁੱਟੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 13.07.2017 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਪੀਲ ਨੂੰ 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260 ਨਾਲ ਟੈਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 260 ਵਿੱਚ 2007 ਦੀ ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 295; ਅਤੇ, 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 260 ਵਿੱਚ 2016 ਦੀ ਕੰਟੈਂਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 6:

8.19 ਇਹ ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਮਿਤੀ 22.09.2006, 08.05.2007, 01.08.2007 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼

ਮਿਤੀ 15.02.2007, 08.05.2007, 08.04.2008 ਅਤੇ 12.08.2008 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁਕਮ:

9. 01.05.2006 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ, ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਿਰਫ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ 10.05.2012 ਦੇ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2007 ਤੱਕ, ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ 91 ਕਿਸਮਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਜੀਐਮਓ, ਖੁੱਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਏਕ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ, ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

9.1 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮੁਹਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਵਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਨੀਤੀਗਤ ਨਤੀਜੇ ਹੋਣਗੇ, 08.05.2007 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਜ਼ ਦੇ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ 200 ਮੀਟਰ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਦੂਰੀ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

9.2 ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮਿਤੀ 08.04.2008 ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤਾਂ ਨੂੰ 0.01 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਡਾ: ਪੀ.ਐਮ. ਭਾਰਗਵ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 30.04.2009 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

9.3 ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਈ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ 15.03.2011 ਦੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੀ।

9.4 ਇਹਨਾਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਿਤੀ 10.05.2012 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼, ਅਰਥਾਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣ। ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਜੀਐਮਓਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦਾ ਗਠਨ:

10. ਉਪਰੋਕਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਸੁਣਵਾਈ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤਰੀਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਿਤੀ 10.05.2012 ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਗਠਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

"1. ਪ੍ਰੋ. ਵੀ.ਐਲ. ਚੋਪੜਾ, ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ, ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ, ਪੀਐਮਓ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ।
2. ਡਾ. ਇਮਰਾਨ ਸਿੱਦੀਕੀ, ਗਰੁੱਪ ਲੀਡਰ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਸੈਲੂਲਰ ਐਂਡ ਮੋਲੀਕਿਊਲਰ ਬਾਇਓਲੋਜੀ (CCMB)।
3. ਪ੍ਰੋ: ਪੀ.ਐਸ. ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ. ਦੇ ਐਮਰੀਟਸ ਪ੍ਰੋ.
4. ਡਾ: ਪੀ.ਸੀ. ਚੌਹਾਨ, ਡੀ.ਫਿਲ (ਸ.ਸੀ.)।
5. ਪ੍ਰੋ.ਪੀ.ਸੀ. ਕੇਸ਼ਵਨ, ਡਿਸਟਿੰਗੂਇਸ਼ਡ ਫੈਲੋ, MS SRF (ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ), ਐਮਰੀਟਸ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸੀਐਸਡੀ, ਇਗਨੂ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ।
6. ਡਾ. ਬੀ. ਸਿਵਕੁਮਾਰ, ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ (ਐਨਆਈਐਨ), ਹੈਦਰਾਬਾਦ।"
10.1 ਟੈਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ:
"ਏ. ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
ਬੀ. ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ।
ਸੀ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ/ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ।

ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟਿੰਗ ਲਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ?

ਡੀ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਖਾਸ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਚਿਤ ਹਨ। ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਵਾਧੂ ਉਪਾਅ/ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਈ. ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਜਿਹੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰੋ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਚੀ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇ।

ਐਫ. ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਕੋਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਸਟਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ/ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰੋ।

ਜੀ. ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਰਸਮੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਡੇਵਿਡ ਐਂਡੋ, ਪ੍ਰੋ. ਜੈਕ ਹੇਨਮੈਨ ਅਤੇ ਡਾ. ਡੱਗ ਗੁਰੀਅਨ ਸ਼ਰਮਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮਾਹਿਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਐਮਓਈਐਫ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

10.2 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੈਕ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਟੈਕ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟੈਕ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਕੀ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ, ਅੰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ? ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਤਾਂ ਓਪਨ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

10.3 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 09.11.2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਰਡਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 07.12.2012 ਦੀ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਉੱਤੇ ਦਾਇਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਟੈਕ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਛੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਡਾ: ਆਰ.ਐਸ. ਪਰੋਦਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਵੀ.ਐਲ. ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਟੀਈਸੀ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 09.11.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਚੋਪੜਾ। ਟੈਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਤੀ 30.06.2013 ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇੱਕ, ਟੈਕ ਦੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਡਾ. R.S. ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨੋਟ। ਪਰੋਦਾ।

ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ:

10.4 ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਦੋ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:
"I. ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ; ਅਤੇ
II. ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ:

- ✓ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ
- ✓ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- ✓ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ, ਕੰਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਯੰਤਰ
- ✓ ਭਾਰਤੀ ਜੀਐਮਓ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚਾ
- ✓ ਟੈਕ ਲਈ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ (IR) ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਚਰਚਾ
- ✓ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੈਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ
- ✓ ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਮੁੱਦੇ

- ✓ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ/ਅਧਿਐਨ
- ✓ ਅਣੂ ਡਾਟਾ
- ✓ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡਾਟਾ
- ✓ ਅੰਤਰ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ
- ✓ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ
- ✓ ਸੰਖੇਪ
- ✓ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ਾਂ

10.5 ਬਹੁਮਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

"ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ
ਟੈਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ/ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪਾੜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਟੈਸਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ:

1. ਇੱਕ ਸਕੱਤਰੇਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੇ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮਵਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਟੈਕ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਰਵੇਈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਰਵੇਜਿਅਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣਗੇ। ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀ ਕੋਲ ਖੇਤਰ-ਵਾਰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ/ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

- ਸਿਹਤ (ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ)
- ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ
- ਖੇਤੀ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ

- ਅਣੂ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ
- ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ
- ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਐਕੁਆਕਲਚਰਲ ਸਿਸਟਮ
- ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ
- ਮਿੱਟੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ
- ਪੌਦਾ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ
- ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਟੈਕਸੀਕੋਲੋਜੀ
- ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ

ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਕਮੇਟੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿਏਕ ਜਾਂ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਸਾਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

2. ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬਾਡੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਟੀਈਸੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਐਮਓਈਐਫ (ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਅਤੇ ਐਮਓਐਚਐਫਡਬਲਯੂ (ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੋਣ। ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਨੀਤ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ, ਅਤੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਹੁੰਚ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਸਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ (ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਸਮੱਗਰੀ) ਦੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਈਟਾਂ ਆਈਸੀਏਆਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਸਮਰਥਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਇਲ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਲਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ/ਟੈਸਟਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਟਰਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ, ਲੋੜ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ

ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਮਾਪ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

10.6 ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਟੈਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਖੋਜਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(i) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜੋਖਿਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ:

ਏ. ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਆਦਰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਉਤਪਾਦ, ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ (ਸਮੇਤ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਿਰਫ ਖੋਜ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਲਈ ਹੈ), ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਬਾਰੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੇਸ-ਵਾਰ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਖਤਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ; ਖਤਰੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ; ਐਕਸਪੋਜਰ ਮੁਲਾਂਕਣ; ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ; ਅਤੇ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਵਿਕਲਪ। ਲੋੜ, ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਜੀਐਮਓ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਖਤਰੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਔਨ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ (ਸੀਪੀਬੀ) ਦੇ ਐਲਐਮਆਈਓਐਸ (ਯੂਐਨਈਪੀ/ਸੀਬੀਡੀ/ਬੀਐਸ/ਕੋਪ ਐਮਓਪੀ/6/13/ਵਾਧੂ 1) ਦੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਫਲੋਚਾਰਟ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੂੰ ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ (ਆਰਡੀਐਨਏ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਕੋਡੈਕਸ ਅਲੀਮੈਂਟਰੀਅਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸੀਏਸੀ) ਗਾਈਡਲਾਈਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੈਰਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੌਦੇ (ਕੇਏਸੀ/ਜੀਐਲ 45-2003) ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੁਣੀ ਗਈ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਮੀਦ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੀਪੀਬੀ ਅਤੇ ਸੀਏਸੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਾਸ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਬਹੁਗਿਣਤੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਟੌਸੀਸੀਟੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਿ ਭੋਜਨ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਖਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਤਣਾਅ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਐਕਸਪੋਜਰ ਉੱਤੇ ਮਾੜੇ ਜਾਂ ਅਣਇੱਛਤ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਵੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਖੁੱਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ.

ਡੀ. ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੋ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਜੀਐਮਓ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਿਯੋਗੀ/ਸਾਥੀ/ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੈ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਈ. ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਲਈ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਹੈ

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕਾਂ ਦਾ ਸੋਇਆਬੀਨ, ਮੱਕੀ, ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਕੈਨੋਲਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਲ ਜਾਂ ਫੀਡ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਬੀਟੀ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖਪਤ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਖੁਰਾਕੀ ਫ਼ਸਲਾਂ (ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ (ਖੋਜ ਲਈ ਨਹੀਂ) ਲਈ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖੁਰਾਕੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਐਫ. ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਹਰਬੀਸਾਈਡ ਟਾਲਰੈਂਟ (ਐਚਟੀ) ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੇ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਢੁਕਵਾਂ ਪਾਇਆ।

ਜੀ. ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਆਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਬੈਂਗਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾਪੁਰ ਕਿਸਮ ਮੰਦਰ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਔਰੀਜ਼ਾ ਨਿਵਾਰਾ, ਇੱਕ ਔਸ਼ਧੀ ਚੌਲ, ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜੀਐਮ ਚੌਲ ਫ਼ਸਲ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਕਪਾਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਐਚ. ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਅਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ

ਖਾਸ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਾਲੇ ਫਾਇਦੇ ਜਾਂ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਭਦਿਆਂ, ਇਸ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਮੂਲ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

(ii) ਦੂਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਟੈਸਟ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਐਕਸਪੋਜਰ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਨੇ ਜੀਐਮਓ ਨੂੰ ਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਇਨਫੋਰਮੈਟਿਕਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਟੈਸਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਭਵ ਐਲਰਜੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਨ; ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਤੀਬਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਨ; ਇਨ-ਵਿਟਰੋ ਪਾਚਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰੋਟੀਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਾਇਓਕੈਮੀਕਲ ਟੈਸਟ। ਜਿੱਥੇ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਇਵੈਂਟ ਚੋਣ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਆਮ ਵਿਕਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਆਦਤ ਲਈ ਟੈਸਟ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸੀਮਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਲਾਂਟ 'ਤੇ ਉਹ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕਿ ਨਿਯੰਤ੍ਰਕ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ-ਵਾਰ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(iii) ਤੀਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟਿੰਗ ਲਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ।

(iv) ਚੌਥਾ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੰਤਰ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ (ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸਮੱਗਰੀ) ਦੇ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਈਟਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਰਿਸਰਚ (ਆਈਸੀਏਆਰ) ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਸਮਰਥਿਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਇਲ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਲਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ/ਟੈਸਟਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਟਰਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(v) ਪੰਜਵੇਂ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਚੀ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪੱਧਰ (0.01%) 'ਤੇ ਗੰਦਗੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਟੈਸਟ ਸੰਭਵ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਬਚਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੇ। ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਦਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਬਚਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਗੰਦਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੰਦਗੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਵੀ ਜਾਣੀਆਂ-ਪਛਾਣੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ।

(vi) ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਕੋਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਸਟਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਆਖਰਕਾਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਜੋ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਸਿਰਜਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪਾੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਹੀ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

10.7 ਡਾ: ਆਰ.ਐਸ. ਪਰੋਡਾ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਚਰਚਾ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(i) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਡਾ. ਪਰੋਡਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ:

ਏ. "ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ/ਡਾਟਾ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ" ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਜਲਦੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. "ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ" ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਦੀ, ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਭਿਆਸਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਰਹਿਣ, ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੀ. ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਪਹੁੰਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਆਪਕ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਈਰਾ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਡੀ. ਇੱਕ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਯੂਨਿਟ (ਆਰਏਯੂ), ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਲਈ ਡਰਾਫਟ ਸਥਾਪਨਾ ਯੋਜਨਾ" ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਰਏਯੂ ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ-ਅਧਾਰਿਤ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ/ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਟੀਮ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਜੀਐਮਓਸ ਲਈ ਕਲੀਨਿਕਲ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਆਰਏਯੂ ਨੂੰ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (ਬੀਆਰਏਆਈ) ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬੀਆਰਏਆਈ ਬਿੱਲ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਈ. ਆਰਏਯੂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰੋਸਟਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜੀਵ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਠੋਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਲਾਹ/ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਫ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰੀਲੀਜ਼ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਬੀਜ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਹਮਰੁਤਬਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਐਨਏਆਰਐਸ) ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੀਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੀਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਐਮ ਕਿਸਮਾਂ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿੱਲੀ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕ੍ਰੋਪ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਿਡ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਿਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਮਿਲਿਤ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਪੱਧਰ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਦਿ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਓਏ) ਨੂੰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ-ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਰੰਗਦਾਰ, ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਐਨਜੀਓਸ) ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਵਪਾਰਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਕਲੀਅਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ।

ਜੀ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ii) ਦੂਜਾ, ਜਦੋਂ ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ" ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਲਤ ਨਾਮ ਹੈ

ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਦਰਭ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪਰਖ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜੀਐਮ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ "ਪਰਾਗ ਜਾਂ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਜੀਨ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਾ ਜਾਣ"। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ "ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲਸ" ਹੈ। ਇਹ, ਫਿਰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਕਿ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਿਰਫ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ "ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ" ਫਾਰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਰਮ, "ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ, ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ" ਦੇ ਨਾਲ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ, ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਲਈ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੋਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੀਅਰ-ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਜਨਤਕ-ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਪਰਮਿਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਟੈਸਟ ਹਨ:

ਏ. ਅਮੀਨੋ ਐਸਿਡ ਕ੍ਰਮ ਸਮਰੂਪਤਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ;

ਬੀ. ਅਮੀਨੋ ਐਸਿਡ ਕ੍ਰਮ ਸਮਰੂਪਤਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਐਲਰਜੀਨਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਹੈ।

ਪੌਦੇ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਅਧਿਕਤਮ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(iii) ਤੀਜਾ, ਇਹ ਕਿ ਕੀ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗੁਣ ਲਈ ਇਸਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਹੈ।

(iv) ਚੌਥਾ, ਕੀ ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ (ਜਾਂ "ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟ", ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਪਰੋਡਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ, ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਏ. ਆਰਸੀਜੀਐਮ, ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਆਈਸੀਏਆਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਯੋਗ ਨਿਗਰਾਨੀ ਟੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਨੀਟਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਰੋਸਟਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੀ. ਫਸਲ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ (SOP) ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਔਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ SOPs ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, i) ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ, ii) ਵਧ ਰਹੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ, iii) ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਿਆਦ, ਅਤੇ iv) ਆਨ-ਸਾਈਟ/ਆਫ-ਸਾਈਟ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਸਥਾਨ ਲਈ ਵਿਧੀਆਂ।

ਸੀ. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਗਰੋ-ਈਕੋਲੋਜੀਕਲ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਆਈਸੀਏਆਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ

ਹਾਲਾਤ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ, ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਰਾਇਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਡੀ. ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਿਡ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਏਆਈਸੀਆਰਪੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਟੈਸਟਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨੂੰ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਰਿਸਰਚ ਲੈਵਲ (ਬੀਆਰਐਲ)-। ਅਤੇ ਬੀਆਰਐਲ-।। ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰੋ। ਖੇਤੀ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ, ਖੇਤਰੀ ਜਾਂਚ, ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਈ, ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਪੜਾਵਾਂ (ਬੀਆਰਐਲ-। ਜਾਂ ਬੀਆਰਐਲ-।।) 'ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਚੰਗੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ।

ਈ. ਹਰੇਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਜੈਵ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਮੰਤਰਾਲਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਨੁਪਾਲਨ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਰੋਸਟਰ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਰੇਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸਾਈਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਐਫ. ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਜਿਹੀ ਕਿਸਮ ਜਾਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦਾ ਏਆਈਸੀਆਰਪੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੁਆਰਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਵੀਂ ਬੀਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ।

ਜੀ. ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਜੀਐਮ-ਕਰੌਪ ਰੀਲੀਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਾਇਟੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਮ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਐਮਓਏ ਅਧੀਨ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਫਸਲੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਜਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡੀਏਸੀ ਅਤੇ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੇ ਬੀਜ ਜਾਂ ਫਸਲੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਸਮਾਜ-ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ, ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਬੰਧਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

ਐਚ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੀ ਕਿਸਮ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਵੈਂਟ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਵਿਭਾਗ (ਡੀਓਏਸੀ) ਅਤੇ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤੀ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

i. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਐਮਓਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਓਈਐਫ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਈਪੀਏ ਅਤੇ ਐਮਓਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬੀਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਈਪੀਏ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਾਲਮੇਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਨਵੀਂ ਬੀਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਆਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਤਰਜੀਹ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

10.8 12.07.2013 ਨੂੰ ਟੈਕ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ੁਧਤਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਹੁਮਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 6 ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

"6. ਪੰਨਾ 71, ਲਾਈਨਾਂ 3-5: "... ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੇਂਡੂ ਆਜੀਵਿਕਾ, ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਟੈਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਢੁਕਵਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: "... ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ, ਪੇਂਡੂ ਆਜੀਵਿਕਾ, ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਟੈਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਢੁਕਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਅਤੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।"

ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ (ਪੀਐਸਸੀ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫੂਡ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ - ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ" - 2012 'ਤੇ:

11. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ, ਜੋ ਕਿ 09.08.2012 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

i. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਵਜੋਂ ਜਿਏਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਡਾ. ਪੀ.ਐਮ. ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗੇ। ਭਾਰਗਵ, ਸੀਸੀਐਮਬੀ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਏਕ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ। ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਡਾ: ਪੀ.ਐਮ. 22.12.2010 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਰਗਵ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਏ. ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਨਮੂਨਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਬੀ. ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਕਠੋਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰੋ. ਅਰਜੁਲਾ ਰੈੱਡੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਬਾਤ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਡਾ. ਭਾਰਗਵ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਬਕਾ 'ਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਲਏ ਗਏ ਟੈਸਟ ਵੀ ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸੀ. ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਡੀ. ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲੈਬ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਡਾ. ਆਰ.ਐਸ. ਪਰੋਦਾ, ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਸਨ

ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੋਜ (CSIR), ਡਾ. ਆਰ.ਏ. ਮਾਸ਼ੇਲਕਰ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੇ ਸਨ।

ii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ:

ਏ. ਜਿਏਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਿਏਕ ਦੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਥਾਰਟੀ, ਐਮਓਈਐਫ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਜਿਏਕ ਦਾ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਇੱਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜਿਸਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, DBT, ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ DBT ਨਾਮਜ਼ਦ ਸਹਿ-ਚੇਅਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੀ. ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਿਵਲ ਸਰਵੈਂਟ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਐਮਓਈਐਫ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡੀ. ਜਿਏਕ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਕਾਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਰੁਤਬੇ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਕੋਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

iii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ (ਆਈਏਏਐਸਟੀਡੀ) ਰਿਪੋਰਟ - 'ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਟ ਏ ਕਰਾਸਰੋਡ', ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ:

ਏ. ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ।

ਬੀ. ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਸ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਸੀ. ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

iv. ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਓਐਚਐਫਡਬਲਯੂ) ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਆਮ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫ ਨੇ, 23.08.2007 ਨੂੰ, ਨਿਯਮ 11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜੇਕਰ ਅੰਤਮ ਉਤਪਾਦ ਐਲਐਮਓ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਐਮਓਐਚਐਫਡਬਲਯੂ ਨੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 22, ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ, 06S (ਸ਼ਾਰਟ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਾਣ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਵੇਚਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। 2006") ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੀਐਮ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਫੂਡ ਲਈ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ) ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 23 ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ ਨੂੰ ਲੇਬਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

v. ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਅਭਿਆਸਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਅਤੇ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾ. ਭਾਰਗਵ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ "ਸਿਰਫ਼ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਫਿਸਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ"। ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਏਕ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਸਿਕ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਦੁਖਦਾਈ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਨਤਮ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਉੱਘੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਘਾਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ।

vi. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 246, ਐਂਟਰੀ 14, ਸੂਚੀ II ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, "ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ, ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ

ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ"। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਵਾਂਗ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

vii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੈਟਅਪ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਦੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਮੁੱਚਾ ਸਿਸਟਮ, ਇੱਕ ਪ੍ਰੋ-ਡੀਬੀਟੀ/ਉਦਯੋਗ ਪੱਖੀ ਝੁਕਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੇ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੀ ਆਬਾਦੀ-ਪ੍ਰਾਪਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਰਥਿਕਤਾ (ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ) ਆਮ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ (ਪੀਐਸਸੀ) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉੱਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਸਿਰਲੇਖ - 2017:

12. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਕਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

i. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਜੀਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ii. ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਧਿਰ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ "ਸਾਵਧਾਨੀ ਪਹੁੰਚ" ਰਾਹੀਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਸੀਬੀਡੀ, ਸੀਪੀਬੀ ਅਤੇ ਨਾਗੋਆ ਕੁਆਲਾਲੰਪੁਰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਆਨ ਲਾਇਬਿਲਟੀ ਐਂਡ ਰੈਡਰੈਸ (ਐਨਕੇਐਸਪੀਐਲਆਰ) ਵਰਗੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

iii. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ। ਇਸਨੇ ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ ਸੀਸੀ ਦੇ ਰੁਖ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਅਨੁਮਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੇ ਕੈਜ਼ੂਅਲ

ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਤੰਤਰ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਲ ਕਮੀਆਂ ਕਾਰਨ:

ਏ. ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੀ. 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੰਦ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੀ. ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਲਈ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਸੀ।

ਡੀ. ਸਰਕਾਰ 2011 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ 2002 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਈ. ਜਿਏਕ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਕੋਲ ਹਨ। ਜਿਏਕ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਹੈ।

ਐਫ. ਜਿਏਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜੀ. ਭਾਵੇਂ ਡੀਐਲਸੀs 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਐਚ. ਫਸਲ ਦੇ ਝਾੜ 'ਤੇ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਾਇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ (2000-2005) ਵਿੱਚ 69% ਵਧੀ ਜਦੋਂ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਕੁੱਲ ਕਪਾਹ ਖੇਤਰ ਦੇ 6% ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ, ਪਰ 2005 ਤੋਂ 2015 ਤੱਕ ਦੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਕੁੱਲ ਕਪਾਹ ਦੇ 94% ਤੱਕ ਵਧ ਗਈ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਇਹ ਸਿਰਫ 10% ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਬਿਹਤਰ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਆਈ. ਇਸ ਨੇ ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਲਾਭ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖਦਸ਼ੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਬੋਰਵਾਰਮ, ਦੋਨੋ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕੀੜਿਆਂ ਨੇ ਬੋਰਵਰਮ ਦੁਆਰਾ ਖਾਲੀ ਕੀਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਲਾਬੀ ਬੋਲਵਰਮ ਨੇ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਯਾਨੀ, ਬੋਲਗਾਰਡ-2 (ਬੀਜੀ-2) ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੇ. ਕਿਉਂਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਜੀਐਮਓ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗੰਭੀਰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲ ਹਨ।

ਕੇ. ਹੋਰ ਦੇਸੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਬੇਰੋਕ ਗੰਦਗੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪਰਾਗਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗੀ। ਇਹ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੋਗਾਣੂਆਂ, ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ, ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ, ਤਿਤਲੀਆਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਥਣਧਾਰੀ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਵੇਗਾ ਜੋ ਖੇਤੀ-ਪਰਿਆਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਐਲ. ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੇਸੀ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਬਾਂਝਪਨ, ਇਮਿਊਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਤੇਜ਼ ਉਮਰ, ਇਨਸੁਲਿਨ ਨਿਯਮ, ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਖੋਜ ਵਿਭਾਗ

ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਉਪ-ਪੁਰਾਣੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸਲਈ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ।

13. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਦੀ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਉਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਅਰਸਕੀਨ ਮੇਅ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸੰਧੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, (ਲੇਕਸਿਸ ਨੇਕਿਸ, 24ਵੀਂ ਐਡ. 2011, ਪੰਨਾ 37.] ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:

"ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਧੀ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਦਨ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦਾ ਖਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

13.1 ਸੰਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਪਰ (ਟੈਕਸ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ) ਬਨਾਮ ਹਾਰਟ, 1992 ਯੂਕੇਐਚਐਲ 3 (ਐਚਐਲ") (") ਦੁਆਰਾ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਵਿਧਾਨਿਕ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਜੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ (14ਵੀਂ ਸੰਪਾਦਨਾ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਸੰਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਤੇ <u>ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ</u>, (2018) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1 ("ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ") ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਸਮੇਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੀ ਸੰਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

13.2 ਕਲਪਨਾ ਮਹਿਤਾ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਤੱਥ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ, ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਡਰੱਗਜ਼ ਕੰਟਰੋਲਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਐਚਪੀਵੀ (ਹਿਊਮਨ ਪੈਪਿਲੋਮਾ ਵਾਇਰਸ) ਵੈਕਸੀਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

13.3 ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਕਸ਼ਨ ਟੇਕਨ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ:

14. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿਵਾਦ ਵੱਲ ਵਧਾਂਗੇ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ modbs 2.99 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਜ਼, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਜੋਖਮ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ।

14.1 ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ:

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ	ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼	ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ
29.09.2010	103 ਡੀ ਮੀਟਿੰਗ	ਅਕਤੂਬਰ, 2010 ਦੌਰਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫਾਰਮ, ਨਵਗਾਂਵ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੀਗੰਗਾਨਗਰ ਅਤੇ ਕੇ.ਵੀ.ਕੇ., ਕੁਮਹੇਰ ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਫੀਡ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ। ਨਾਲ ਹੀ, ਜੌਂਟੀ ਵਿਲੇਜ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸੀਮਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਸਟੁਨਰੋਸ ਸੇਫਟੀ, ਬਾਉਨਰੋਸ, ਦਿੱਲੀ। ਅਕਤੂਬਰ, 2010 ਦੌਰਾਨ	1 ਸਾਲ ਦੀ ਬੀਆਰਐਲ-I ਅਰਜ਼ੀ ਮਿਤੀ 20.08.2010 ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਲਈ।
21.09.2011	112ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ	ਰੇਸਜੈਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੂਨਸੀਆ) 'ਤੇ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨ [ਇਵੈਂਟਸ ਬੀਐਨ 3.6 (ਬਰਨੇਸ ਲਾਈਨ), modbs 2.99 (ਬਾਰਸਟਾਰਲਾਈਨ) ਅਤੇ ਬੀਐਨ 3.6x modbs 2.99 (ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11) ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਰਿਸਰਚ ਸੀਜ਼ਨ, ਭਾਦਰਪੁਰ ਦੇ ਉਚਿਤ ਸੀਜ਼ਨ, ਭਾਦਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰਿਸਰਚ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਅਧੀਨ 2011-12।	ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਬੀਆਰਐਲ-I ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਮਿਤੀ 15.07.2011 ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਲਈ।
18.07.2014	121 ਮੀਟਿੰਗ	ਟਰਾਂਸਜੈਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ (ਡੀਐਮਐਚ-11) (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੁਨਸੀਆ) ਈਵੈਂਟਸ ਬੀਐਨ 3.6 (ਬਰਨੇਸ ਲਾਈਨ), ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 (ਬਾਰਸਟਾਰ ਲਾਈਨ) ਅਤੇ ਬੀਐਨ 3.6 x modbs 2.99 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨਵਗਾਓਂ, ਸ਼੍ਰੀਗੰਗਾਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ, ਭਰਾਤਣਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਪੁਰ, ਕੁਹੇੜਾਂ ਵਿਖੇ ਢੁਕਵੇਂ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਮੋਰੇਨਾ, ਕਾਨਪੁਰ ਅਤੇ ਫੈਜ਼ਾਬਾਦ।	ਬੀਆਰਐਲ-II। ਟ੍ਰਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਮਿਤੀ 17.08.2012

14.2 ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

(i) ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਨੇ 15.09.2015 ਨੂੰ, ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੂਨਸੀਆ) ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ (ਵਰੁਣਾ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਆਰਡੂਲਯੂ; ਈਐਚ-2 ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99) ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਸੌਂਪਿਆ। ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 3285 ਪੰਨੇ ਜੋ ਖੋਜ/ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ/ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਅਤੇ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਸ, ਬਾਰਜੇਨਏਸੀ ਅਤੇ ਬਾਰਜੀਏਸੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(ii) 11.12.2015 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 125ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ 04.01.2016 ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(iii) 04.01.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 126ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਡਾ. ਕੇ. ਵੇਲੁਥੰਬੀ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ:

ਏ. ਕੇ ਵੇਲੁਥੰਬੀ, ਚੇਅਰਮੈਨ (ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜਿਸਟ) ਡਾ.

ਬੀ. ਡਾ. ਐਸ.ਆਰ. ਰਾਓ, ਐਡੀਵਰਸਰ, ਡੀ.ਬੀ.ਟੀ., ਮੈਂਬਰ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਿਰ)

ਸੀ.ਡਾ.ਐਸ.ਕੇ. ਆਪਟੇ ਮੈਂਬਰ (ਮੌਲੀਕਿਊਲਰ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਮਾਹਿਰ)

ਡੀ. ਰਮੇਸ਼ ਵੀ ਸੈਂਟੀ ਮੈਂਬਰ (ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਮਾਹਿਰ) ਡਾ.

ਈ. ਡਾ: ਬੀ. ਸੇਸੀਕੇਰਨ, ਮੈਂਬਰ (ਪੋਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਮਾਹਿਰ)

ਐਫ. ਡਾ ਸੀ ਆਰ ਬਾਬੂ ਮੈਂਬਰ (ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨ ਮਾਹਿਰ)

ਜੀ. ਡਾ. ਕੇਵੀ ਪ੍ਰਭੂ, ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ (ਖੋਜ), ਆਈਏਆਰਆਈ ਮੈਂਬਰ (ਪੌਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨ ਮਾਹਿਰ)

ਐਚ. ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ, ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ.

(iv) ਉਪਰੋਕਤ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਏਕ ਨੂੰ 05.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 127ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ 02.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰ ਨੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ DBT ਦੁਆਰਾ BSU ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਬੀਐਸਯੂ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਜਾਣਕਾਰੀ/ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨਾਂ/ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ 127ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਆਰਏਆਰਐਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ/ਆਰਏਆਰਐਮ ਰਿਪੋਰਟ, ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਵਾਬ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(v) ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ 02.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੀਟਿੰਗ 11.04.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ:

14.2.1 02.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:

ਏ) ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਇਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬੀ) ਕਿ ਡਾ: ਐਸ.ਆਰ. ਰਾਓ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਡੀਬੀਟੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਡੀਬੀਟੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਬੀਐਸਯੂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਅਤੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਲਈ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸੀ) ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਾਊਥ ਕੈਂਪਸ ਦੁਆਰਾ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਬਾਮੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਡੀ) ਬਿਨੈਕਾਰ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਲਈ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਲਾਦਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਰੀਲੀਜ਼ ਸਾਈਟ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਣਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਈ) ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਪੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਖਾਸ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਐਫ) ਕਿ ਡੇਟਾ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਨੇਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯੂਡੀਐਸਸੀ-ਬਰਨੇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਓਵਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈਡ ਬਾਰਨੇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੀ) ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਨਿਊਟ੍ਰੀਸ਼ਨ (ਨਿਨ) ਤੋਂ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਚ) ਬਰਨੇਸ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਲਈ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੱਤੀ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਈਪੀਆਰ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਆਈ) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਨੇ ਬਾਰਨੇਸ + ਬਾਰਸਟਾਰ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੇ) ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਖੇਤ ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਨੂੰ ਚਰਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ।

ਕੇ) ਕਿ ਬਾਰ ਜੀਨ ਦੋ ਪੇਰੈਂਟਲ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮਾਰਕਰ ਮੁਕਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੁੰਦਾ। ਇਸਦੇ ਲਈ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਰਨੇਸ/ਬਾਰਸਟਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰਬੀਸਾਈਡ ਜੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਐਲ) ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਮੁੱਚੀ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਖਾਸ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਐਮ) ਉਸ ਸਬ-ਕ੍ਰੋਨਿਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦਾ ਚੂਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਖਰਗੋਸ਼ਾਂ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਐਨ) ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੁੱਦੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਸੈੱਲ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ / ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਓ) ਕਿ ਕਨੋਲਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ ਤੇਲ ਦੀ ਖਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਬੀਜ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਭੋਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

"ਇਹ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਡਰ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੇਟੈਂਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ-ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਯੂਰਪੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵੱਡੇ ਰਸਾਇਣਕ ਕੰਟਰੋਲ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਪਾਨ ਨੇ 1996 ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਸ/ਬਾਰਸਟਾਰ ਕੈਨੋਲਾ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਬਾਇਓਸਫਟੀ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਪਾਨ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ।"

ਪੀ) (ਆਈ) ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ, (ii) ਪਰਾਗ ਦੇ ਵਹਾਅ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, (iii) ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੀੜਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅਤੇ (iv) ਲਾਭਦਾਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੋਗਾਣੂਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ।

14.2.2 ਜਿਏਕ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 11.04.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਡਾ: ਐਸ.ਆਰ. ਰਾਓ ਨੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਦੁਆਰਾ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੂਨਸੀਆ) ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ 04.03.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 128ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਐਸਯੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 04.03.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 128ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ/ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੋਧਿਆ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਅਤੇ ਡਰਾਫਟ ਆਰਏਆਰਐਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੀਐਸਯੂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

14.2.3 ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਟਿਕਾਊ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਹਿਦ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਾਰਨੇਸ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਲਈ ਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

14.2.4 ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਰ੍ਹੋਂ (ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੂਨਸੀਆ) ਦੀ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਜਣਨਯੋਗ ਆਬਾਦੀ ਪਹਾੜੀਆਂ (ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ) ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਵਾਲ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕੋਣ ਤੋਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

14.2.5 ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ 20.06.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 129ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ।

14.2.6 ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ/ਚਿੰਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

14.2.7 ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ 11.08.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 130ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ।

14.2.8 ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਉਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੂਰਾ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਜਿਏਕ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੰਦਰਾ ਪਰਿਆਵਰਨ ਭਵਨ, ਜੋਰਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ - 110 003 ਵਿੱਚ, ਕੰਮ ਦੇ ਘੰਟੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੱਕ, ਕੰਮ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। 05.10.2016. 05.09.2016 ਅਤੇ 05.10.2016 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁੱਲ 759 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ।

14.2.9 ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ 29 ਵਿਅਕਤੀਆਂ (ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਸਮੇਤ) ਨੇ ਐਮਓਈਐਫ ਐਂਡ ਸੀਸੀ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

14.2.10 ਤਤਕਾਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ 11.05.2017 ਨੂੰ 133ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਕੁਝ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਲੰਬਿਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

14.2.11 21.03.2018 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 134ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 12.03.2018 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਲਈ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ

ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ, ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

14.2.12 20.09.2018 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 136ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਰਿਸਰਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੇ ਦੋ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਦਿੱਲੀ।

14.2.13 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 20.03.2019 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 137ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੀਜ਼ਨ 2018-19 ਦੌਰਾਨ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਡੈਮੋਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਨੂੰ ਸੀਜ਼ਨ 2019-20 ਅਤੇ 2020-21 ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

14.2.14 ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ, ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਾਊਥ ਕੈਂਪਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ, 10.05.2022 ਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਕਲਾਈਰਡ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ 133ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ, ਅਰਥਾਤ ਡੀਬੀਟੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਡੀਏਆਰਈ) ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

"ਡੀਏਆਰਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ: "ਜਿਏਕ ਆਪਣੀ 136ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਐਮ ਮਸਟਰਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ, ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼

ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾ ਦੇਣਗੀਆਂ।

ਡੀਬੀਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ: ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਏਕ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਨੇ 30.07.2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਜਿਏਕ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 133ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ। DBT ਨੇ 01.08.2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਏਕ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 133ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

14.2.15 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 25.08.2022 ਨੂੰ, 146ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਏਕ ਦੀ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:

ਏ. ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ

ਬੀ. ਡਾ: ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ (ਮੋਲੀਕਿਊਲਰ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਅਤੇ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਸੀ. ਡਾ.ਡੀ.ਕੇ. ਯਾਦਵ, ਮੈਂਬਰ (ਪੌਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਡੀ. ਡਾ. ਏ.ਐਚ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮੈਂਬਰ (ਪੌਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਈ. ਡਾ. ਕੇ. ਅੰਨਪੂਰਨਾ, ਮੈਂਬਰ (ਮਾਈਕ੍ਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਐਫ. ਡਾ. ਐਸ. ਜੇ. ਰਹਿਮਾਨ, ਮੈਂਬਰ (ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਜੀ. ਡਾ: ਨਿਤਿਨ ਕੇ. ਜੈਨ, ਮੈਂਬਰ (ਆਰ.ਸੀ.ਜੀ.ਐਮ. ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ) ਡਾ.

ਐਚ. ਡਾ. ਕੇ.ਸੀ. ਬਾਂਸਲ, ਮੈਂਬਰ (ਪੌਦ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜੀਨੋਮਿਕਸ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ)

ਆਈ. ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਮਠਾੜੀਆ, ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ ਡਾ.

14.2.16 ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 23.09.2022 ਅਤੇ 30.09.2022 ਨੂੰ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ:

"ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੀਈਏਸੀ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਢੰਗ ਵਜੋਂ, ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 136ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨਲ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਈਸੀਏਆਰ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ।"

14.2.17 ਡੀਏਆਰਈ ਅਤੇ DBT ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ, ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ

ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼, ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 25.10.2022 ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

14.3 ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਅਨੁਮਤੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

ਏ. ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਡਬਸ 2.99 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ।

ਬੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਢੰਗ ਵਜੋਂ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 136ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ, ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਈਸੀਏਆਰ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ।

14.4 ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਫਸਲੀ ਸੀਜ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਬੀਜ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ।

14.5 ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ:

(i) ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ (PRMC) ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ, ਜਿਏਕ ਅਤੇ PRMC ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਜੈਵਿਕ ਸਮੱਗਰੀ (ਆਂ) ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਗੇ।

(ii) ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਜਾਂ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਆਰਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ/ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਆਰਸੀ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, 1968 ਅਤੇ ਨਿਯਮ, 1971, ਉਕਤ ਐਕਟ ਅਤੇ EP ਐਕਟ, 1986, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗੀ।

(iii) ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ, ਮੌਜੂਦਾ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ ਐਕਟ, 1966 ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ।

(iv) ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਢੰਗ ਵਜੋਂ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਡੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(v) 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 13(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਆਈ.

ਜਿਏਕ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ।

14.6 ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, 18.10.2022 ਨੂੰ, 147ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਐਮਓਈਐਫ ਐਂਡ ਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ-ਪ੍ਰੋ. 25.10.2022 ਨੂੰ ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਅਤੇ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ:

"... ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ) ਨੇ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ:

II. ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਡਬਸ 2.99 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਨਵੀਆਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

II. ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਰੀਖਣ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੀਲੀਜ਼।

III. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, 136ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ, ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ, ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਆਈਸੀਏਆਰ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ:

I. ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਧਾਰਾ 13 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹੈ

ਨਿਯਮ 1989 ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਹੈ।

II. ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪੋਸਟ ਰੀਲੀਜ਼ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ (PRMC) ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2 ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਅਤੇ PRMC ਤੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹਰ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਜੈਵਿਕ ਸਮੱਗਰੀ (ਆਂ) ਦੇ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਕੰਪਲੀਟੈਂਸ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੇਗਾ। ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਜਿਏਕ ਕਮੇਟੀ ਗਠਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈ।

III. ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਆਈਸੀਏਆਰ-ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰਿਸੋਰਸਜ਼ (ਆਈਸੀਏਆਰ-NBPGR) ਕੋਲ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰ, ਖਾਤੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਪੱਤਰ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

IV. ਬਿਨੈਕਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ (ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ) ਅਤੇ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

V. ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਈਸੀਏਆਰ-ਐਨਬੀਪੀਜੀਆਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰੋਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਡੀਐਨਏ ਫਿੰਗਰਪ੍ਰਿੰਟਸ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

VI. ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਆਰਸੀ) ਤੋਂ ਲੇਬਲ ਕਲੇਮ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਹੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

VII. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸੀਆਈਬੀ ਅਤੇ ਆਰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ/ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਆਰਸੀ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ 1968 ਅਤੇ ਨਿਯਮ 1971, ਈਪੀ ਐਕਟ 1986 ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗੀ।

VIII. ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ ਐਕਟ 1966 ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

IX. ਬਿਨੈਕਾਰ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰਕਬਾ, ਝਾੜ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ/ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ/ਮੌਸਮੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰੇਗਾ।

X. ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਪੈਕੇਟਾਂ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੇਬਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੀਨਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ, ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪੈਕੇਟ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਵਿੰਗ ਪੈਟਰਨ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ।

XI. ਕਿਸਾਨਾਂ, ਡੀਲਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਜੀਈ ਮਸਟਾਰਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਇਸੰਸਧਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

XII. ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਰਿਸਰਚ (ਆਈਸੀਏਆਰ) ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੂਨਸੀਆ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਇਜਾਜ਼ਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਏਜੰਸੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ਿਤ ਵਰਤੋਂ ਸਮਾਨ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵੀ ਸੀਡ ਐਕਟ 1966 ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਈਸੀਏਆਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ:

- ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਣੂ ਗੁਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਬੀਜਣ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੀਨਸ (ਬਰਨੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ) ਸਮੀਕਰਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਡੇਟਾ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਲਈ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ (ਪੀਪੀਵੀਐਫਆਰਏ) ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਲੱਖਣਤਾ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ (DUS) ਵਰਣਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅੱਖਰ।

- ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਰਮਪਲਾਜ਼ਮ/ਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

- ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ/ਵਿਭਿੰਨਤਾ/ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਾਰੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ।

- ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਗਰੋਨੋਮਿਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਗੁਣਾਂਕ (ਸੀਵੀ) ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਅੰਤਰ (ਸੀਡੀ), ਕੀਟ ਅਤੇ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਆਦਿ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰਖ ਰਿਪੋਰਟ।

XIII. ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲਈ ਖਤਰੇ, ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖਤਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

XIV. ਜੇਕਰ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਿਏਕ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਨਿਯਮ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ 13(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XV. ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ/ ਜਿਏਕ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਤਾਂ/ਲੋੜਾਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਉਪ-

ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜੇਕਰ ਉਚਿਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਕਮਿਸ਼ਨ।

XVI. ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋਰ ਸਟੈਚੂਰੀ ਕਲੀਅਰੈਂਸਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ ਤੋਂ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।"

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਰਜ਼ੀਆਂ:

15. ਆਈ.ਏ. 2022 ਦਾ ਨੰਬਰ 185604 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 840 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪੱਤਰ ਐਫ.ਨੰਸੀ-12013/35/2010-CSII ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੰ: 3 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਨੰ. ਇਨੀਟੀਓ; ਦੂਜਾ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ/ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨਾ ਜਿੱਥੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਯੋਜਨਾਬੱਧ/ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ; ਤੀਸਰਾ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ ਐਫ. ਨੰ.2023/13013/13013/2022 ਦੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਟਣ/ਹਟਾਉਣ/ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ। 25.10.2022; ਅਤੇ, ਚੌਥਾ, ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਟੀਈਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਮੂਲ/ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਈ.ਏ. 2023 ਦਾ ਨੰਬਰ 209550 ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 115 ਆਫ਼ 2004 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਬੀਜੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ 08.11.2022 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ (ਆਈ.ਏ. ਨੰ. 167110 ਆਫ਼ 2023) ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੀਨ-ਐੱਚ-1 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਅਗਾਊਂ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦਾ ਵਧੀਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ:

16. 09.11.2022 ਦੇ ਵਾਧੂ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨੀ 'G' ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

16.1 ਕਿ 03.11.2022 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 25.10.2022 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

16.2 ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ 09.11.2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਧੀਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ, ਵਿਕਾਸ, ਅਤੇ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਉੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਇਸ ਗੱਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵੀਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

16.3 ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਵਰੁਣਾ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ ਈਐਚ-2 ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਮੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ:

i. ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਆਰਐਂਡਡੀ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ, 1998 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਈਬੀਐਸਸੀ) ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ii. ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ੀ ਸੌਂਪੀ। ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਨੇ 29.09.2010, 21.09.2011, ਅਤੇ 18.07.2014 ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।

iii. ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਨੇ 15.09.2015 ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਸੌਂਪਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 3285 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਲਾਈਨਾਂ ਵਰੁਣਾ ਬੀਐਨ 3.6 ਅਤੇ EH-2 modbs 2.99 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ।

iv. ਉਪਰੋਕਤ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 11.12.2015 ਦੀ ਆਪਣੀ 125ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ 04.01.2016 ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 04.01.2016 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਡਾ. ਕੇ. ਵੇਲੁਥੰਬੀ, ਕੋ-ਚੇਅਰ, ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ।

v. ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 02.02.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਾਇਓ ਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਏਕ ਨੇ 05.02.2016 ਦੀ ਆਪਣੀ 127ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ RARM ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

vi. ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ 20.06.2016 ਦੀ ਆਪਣੀ 129ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਐਨਜੀਓ ਦੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

vii. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 11.08.2016 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੇ ਆਰਏਯੂ ਦੇ ਇਨਪੁਟਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ "ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ 05.09.2016 ਤੋਂ 05.10.2016 ਤੱਕ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

viii. ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਕੁੱਲ 759 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ।

ix. ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 11.05.2017 ਦੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 21.03.2018 ਦੀ 134ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਲਈ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ।

ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਬਾਇਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ।

x. ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ 20.09.2018 ਦੀ ਆਪਣੀ 136ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਨੇ PAU, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ IARI, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੇ ਦੋ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ।

xi ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 20.03.2019 ਦੀ 137ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ 2019-20 ਅਤੇ 2020-21 ਦੇ ਸੀਜ਼ਨਾਂ ਲਈ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

xii. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਨੇ ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

xiii. ਜਿਏਕ ਨੇ DBT ਅਤੇ ਡੀਏਆਰਈ ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਏਕ ਵਾਧੂ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

xiv. 25.08.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਨੌਂ-ਮੈਂਬਰੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ 10.05.2022 ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਰਾਗਿਤਕਾਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰੇ।

xv. ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ 23.09.2022 ਅਤੇ 30.09.2022 ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੀਈਏਸੀ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਸੌਂਪੀਆਂ, ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

xvi. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ 25.10.2022 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

16.4 ਇਹ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ, ਮੌਜੂਦਾ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 13 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ PRMC ਹਰ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਧਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ, ਵੀ, ਸੀਡਜ਼ ਐਕਟ, 1966 ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ।

16.5 ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਬੀਜ ਭੋਜਨ ਦੀ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਦੀ ਘਰੇਲੂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਲੋੜ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ (ਅਮਰੀਕਾ), ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨੇ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਈ ਰੈਪਸੀਡ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ (1996), ਅਮਰੀਕਾ (2002), ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ (2003) ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਤਿੰਨੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਮ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ ਰੇਪਸੀਡ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਘਰੇਲੂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵੇਗੀ।

ਬੇਨਤੀਆਂ:

17. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਪਾਰੇਖ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਦਵਤਾ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਪੇਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਜਵਾਬਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ:

17.1 ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ:

ਜਿਏਕ ਦਾ 18.10.2022 ਨੂੰ ਡੀਐਮਐਚ-11/ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ/ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਗੈਰ-ਵਾਜਬ. ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦਿਆਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਗੰਦਗੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

ਏ. ਇਹ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ (ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਵਧੀਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਪੰਨਾ 12 ਵਿੱਚ)।

ਬੀ. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੀ. ਇਹ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦਾ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ/ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ/ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਉਪਜ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡੀ. ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਾਸ ਪਰਾਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਤਕਾਲ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਖਤਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਉਪਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਉਪਜ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਈ. 18.10.2022 ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੰਬਰ VI ਅਤੇ VII ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ/ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਨਦੀਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਐਫ. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਉਪਜ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਜ ਲਾਭ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਸਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੀ. ਜਿਏਕ ਦੀ 134ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦਾ। ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ DBT ਨੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਐਚ. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫੈਰੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਨੁਕਸਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਸ ਪਰਾਗੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ/ਗੈਰ-ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ/ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ:

– ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ/ਗੈਰ-ਐਚਟੀ ਰਾਈ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ;

– ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਾਗਿਤਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਗੈਰ-ਜੀਐਮ/ਨਾਨ-ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਖਾਣ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਲੇਬਲਿੰਗ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

– ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ;

– ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਜੈਵਿਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਖੇਤੀ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜੀਐਮ-ਮੁਕਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸ਼ਹਿਦ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਹੁਣ ਹਰ ਉਤਪਾਦ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਂਚ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਜਾਂ ਜੀਐਮ-ਮੁਕਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਈ. ਮੌਜੂਦਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਐਮਓਸ ਲਈ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ, ਸਖ਼ਤ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਐਮਓਸ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸੰਭਾਵੀ ਖਤਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਈ ਮਾਪ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣਾ. ਗੈਰ-ਜੀ.ਐੱਮ.ਓਜ਼ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਨਾ-ਮੁੜਨਯੋਗ ਗੰਦਗੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਡਰੱਗ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਜੀਐਮਓ ਗੰਦਗੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੂਲ ਬੀਜ ਸਟਾਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਅਣੂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗੀ।

ਜੇ. ਸਿਹਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਵਿਧੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜੀਐਮਓ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਅਣਸੁਲਝੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਜੀਐਮਓਸ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

17.2 ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ/ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ/ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ/ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ DBT ਅਤੇ ਡੀਏਆਰਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ:

"VI. ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਆਈਬੀਐੱਡਆਰਸੀ) ਤੋਂ ਲੇਬਲ ਕਲੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਹੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

VII. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸੀਆਈਬੀ ਅਤੇ ਆਰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ/ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੀਆਈਬੀ ਅਤੇ ਆਰਸੀ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ 1968 ਅਤੇ ਨਿਯਮ 1971, EP ਐਕਟ 1986 ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗੀ।"

17.3 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਚਟੀ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਬੀਜ ਕਾਨਪੁਰ ਅਤੇ ਭਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰੇਪਸੀਡ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਖੋਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਡੀਆਰਐਮਆਰ) ਵਿਖੇ ਬੀਜ ਚੋਣ ਲਈ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ 'ਤੇ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ 301ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" (2017) ("301" ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ", ਸਹੂਲਤ ਲਈ) ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-ਪੀ116ਡੀਐਮ-16 ਰਾਹੀਂ ਰਿਪੋਰਟ/ਪੰਨਾ 672, ਸੰਕਲਨ) ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਬੀਜਾਂ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹ ਬੂਟੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਚਟੀ-ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਰੀ ਹੈ।

17.4 ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰਿਸੋਰਸਜ਼ (ਐਨਬੀਪੀਜੀਆਰ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜੀਨ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲ 5477 ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੁਨਸੀਆ ("ਭਾਰਤੀ ਸਰ੍ਹੋਂ") ਐਕਸੈਸ਼ਨ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਜੋਖਮ 'ਤੇ ਹੋਣਗੇ।

17.5 ਐਚਟੀ/ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ 'ਤੇ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਾਰਸਿਨੋਜਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛਾਤੀ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਟੀਈਸੀ ਨੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

17.6 ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਡੀ ਫੈਕਟੋ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਫਸਲ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ 09.02.2010 ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਅੱਤਲ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 (ਐਚਟੀ ਫਸਲ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਤਕਨੀਕੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਨਿਰੀਖਣ ਲਈ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ 30 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਿਛਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਜੀਈਏਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਗੰਭੀਰ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਈਰਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਟ ਸੀ।

17.7 ਸਿੱਖਿਅਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿੰਨ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

ਏ. ਖੇਤੀਬਾੜੀ (2011-2012) 'ਤੇ ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ 37ਵੀਂ (37ਵੀਂ) ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫੂਡ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ - ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ" (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ 37ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
ਬੀ. ਟੈਕ ਦੇ ਪੰਜ ਮੂਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ 30.06.2013 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ।
ਸੀ. ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ 'ਤੇ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ (301) ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ, "ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" (2017)।
17.8 ਡਾ.ਪੀ.ਐਮ. ਭਾਰਗਵ, ਮੋਲੀਕਿਊਲਰ ਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ, ਫਾਊਂਡਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੀਸੀਐਮਬੀ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 13.02.2008 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜਿਏਕ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ 37ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਏਕ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।
17.9 ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਗਲਾਈਫੋਸੇਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਗਲੂਫੋਸੇਟ ਨੂੰ ਗਲਾਈਫੋਸੇਟ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੀੜੇ ਜੋ ਕਿ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿ ਇਹ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, 1968 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਆਰਗੇਨੋਫੋਸਫੋਰਸ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ (ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ) ਗਲਾਈਫੋਸੇਟ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ ਵਧੇਰੇ ਰੋਧਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

17.10 ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ DBT, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਐਚਟੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਇਸ ਉੱਦਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਭਾਈਵਾਲ ਅਤੇ ਫੰਡਰ ਹੈ। ਡੀਬੀਟੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਸਮੇਤ ਜੀਐਮਓ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਐਮਓ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਲ ਖੁਦ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਅਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਜੀਐਮਓ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਸਖਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਰ ਵਿਚਕਾਰ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜੋ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਜੀਐਮਓ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11/ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ/ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

17.11 ਉੱਘੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਪਾਰਿਖ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੰਗੀ ਗਈ ਰਾਹਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਉੱਚ-ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜੀਐਮ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਠੋਸ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਐਮ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਰੋਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਨਵੰਬਰ, 2004 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਅੱਜ ਤੱਕ, ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਐਮ.ਐਸ. ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ "ਅੰਤਰ-ਮੰਤਰਾਲਾ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ" ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਘਾਟਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

17.12 ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਜੇਕਰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ 09.11.2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਧੂ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਬਾਰ ਜੀਨ ਦੁਆਰਾ ਐਚਟੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਚਟੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਵੀ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

17.13 ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਖੇਤ 'ਤੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਂਚ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫਸਲ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਗੁਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਐਚ.ਟੀ. ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨੀਅਮ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ ਐਫ. ਨੰ ਸੀ-12013/35/2010-CSII ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਅਵਿਵਹਾਰਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਐਚਟੀ-Bt ਕਪਾਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ 2017 ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਗਲਾਈਫੋਸੇਟ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੇ ਬੀਟੀ ਟੌਕਸਿਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਉਣਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਏ. ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੇਂਡੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੀ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ "ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ" ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਬੇਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਪੌਦੇ, ਅਖੌਤੀ "ਜੰਡੀ" ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

i. ਪੱਤੇਦਾਰ ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਗ ਜਿਵੇਂ ਚੌਲਾਈ ਅਤੇ ਬਥੂਆ ਜੋ ਗਰੀਬ ਪੇਂਡੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਕੀਮਤੀ ਪੋਸ਼ਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ;

ii. ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ;

iii. ਅਜਿਹੇ "ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੀ" ਵੀ ਚਿਕਿਤਸਕ ਪੌਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੈਦ ਅਤੇ ਹਕੀਮ ਵਰਗੇ ਰਵਾਇਤੀ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਸੀ. ਐਚਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।
ਡੀ. ਐਚਟੀ ਗੁਣ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਤਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਹੜਤਾਲ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਰਸਾਇਣਕ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।
ਈ. ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣ ਭੋਜਨ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਗੇ।
17.14 ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਐਚਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜੀਐਮ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟੈਸਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੋਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੀਐਸਸੀ ਦੀ 301 ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
17.15 ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਿਖ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 21.03.2018 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ 134ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਦੀ ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੀਈਏਸੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀ ਆਪਣੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੀਲਡ ਡੈਮੋਨਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਨੂੰ 10.05.2022 ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੋਸਟ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼. ਇਹ ਫੈਸਲਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ।

17.16 ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਸਬੰਧੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਲਿਖਤੀ ਬੇਨਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ।

17.17 ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਸੀਪੀਬੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ 17.01.2003 ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ 11.09.2003 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਣਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਵਾਰਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਪਾਰੇਖ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੀਪੀਬੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਰੀਓ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 15 ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 25.10.2022 ਦਾ ਜਿਏਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

17.18 ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਐਚਟੀ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।

17.19 ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਦੀਪ ਪਾਇਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜੋ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਬਾਡੀ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਕਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

17.20 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਹਤ ਮਾਹਿਰ ਜੀਈਏਸੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਕਤ ਮਾਹਿਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜੀਈਏਸੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ 25.10.2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਰਾਹਤ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ।

17.21 ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਇਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 12.08.2008 ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ 08.04.2008 ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਅਨੁਪਾਲਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

17.22 ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਮਿਤੀ 17.07.2022 ਨੂੰ, 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ, ਡਾ. ਗੀਤਾ ਜੋਤਵਾਨੀ, ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਉਕਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਏਜੰਡਾ ਆਈਟਮ ਨੰ.4 ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 02.02.2016 ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਡਾ. ਬੀ. ਸੇਸੀਕੇਰਨ, ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਹਰ, ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਉਕਤ ਮਾਹਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 11.04.2016, 20.06.2016 ਅਤੇ 11.08.2016 ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਏਕ, ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ।

17.23 ਸ੍ਰੀ ਧਰੁਵ ਦਿਵੇਦੀ ਨੇ ਵਕੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੀਈਏਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਅਧਿਐਨ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੋਲਟ-ਫੇਸ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ।

17.24 ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਚਿੰਗਲੇ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਜਨ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 52, ਸੂਚੀ । ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਇਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

17.25 ਉਸਨੇ ਪੇਟੈਂਟ ਐਕਟ, 1970 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਬੀ) ਵੱਲ ਵੀ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਢ, ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਂ ਇੱਛਤ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਜਿਸਦੀ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ, ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਾਢ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਾਢ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ:

ਭਾਗ-1

18. ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਵੈਂਕਟਾਰਮਣੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਜੀਈਏਸੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦੋ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, (ਆਈ) ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਗੈਰ-ਗੱਲਬਾਤ ਮਹੱਤਤਾ ਜੋ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਰੀਲੀਜ਼ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਜੀ.ਐਮ. ਸ਼ਾਸਨ; ਅਤੇ, (ii) ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਜਨਤਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

18.1 ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਜੀਐਮਓਸ ਨੂੰ ਆਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਈਸੀਏਆਰ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਟਰਾਇਲ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬੇ ਪੜਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਕੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਆਈਐਮਟੈਕਐਚ), ਨਿਨ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਅਮਰ ਇਮਯੂਨੇਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾਸ ਬਾਇਓਟੈਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿ. ਲਿਮਿਟੇਡ, ਮਾਨੇਸਰ।

18.2 ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 2005 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 260 ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 10.05.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਟੈਕ ਨੇ 07.10.2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਏ, ਜੋ ਕਿ 09.11.2012 ਨੂੰ ਟੈਕ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। 30.06.2013 ਨੂੰ, ਟੈਕ ਨੇ ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟੀਈਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਹਨ। ਪਰ, ਡਾ. ਪਰੋਦਾ ਨੇ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।

18.3 ਫਿਰ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2004-2005 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ, ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਲਾਗੂ ਹਨ:

i. ਨਿਯਮਿਤ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ SOPs।

ii. ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 1998।

iii. ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 (2012 ਵਿੱਚ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼।

iv. ਜੀਈ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਫੂਡ ਐਂਡ ਫੀਡ ਸੇਫਟੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ, 2008।

v. ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2016 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼।

vi. ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ): ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਈਡ, 2016

vii. ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016

18.4 ਉਪਰੋਕਤ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹਨਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰੋਵਿੰਗ ਅਤੇ ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

18.5 ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫੋਕਸ ਹੁਣ ਸੀਮਤ ਹੈ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ 29.09.2010 ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਬੀਆਰਐਲ-I ਅਤੇ ਬੀਆਰਐਲ-II ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ, 18.10.2022 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ 25.10.2022 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

18.6 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਲੋੜਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੀਪੀਬੀ ਅਤੇ ਕੋਡੈਕਸ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ।

18.7 ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਪਡੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ,

ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਈਰਾ ਲਈ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਢਾਂਚਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੋਵਾਂ ਜੋਖਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸਖ਼ਤ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪਹੁੰਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

18.8 ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੁਣ ਸਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੀਮਤ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਮਝਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਇਕੱਲੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵੱਲ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਸਕਦੇ।

18.9 ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਫਿਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਸੰਬੰਧੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਪਨਾਤਮਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜੋਖਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੀ, ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਾਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਫੂਡ ਐਂਡ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਐਫਏਓ) ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਦਮ ਹਨ: (ਆਈ) ਖਤਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ, (ii) ਖਤਰੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, (iii) ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਅਤੇ (iv) ਜੋਖਮ ਵਰਗੀਕਰਨ। ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਲਾਭ ਬਨਾਮ ਜੋਖਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜੋਖਮ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਤਕਾਲ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਲਈ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਣਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰਿਲੀਜ਼ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਗ-2

1. ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ:

18.10 ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 25.10.2022 ਨੂੰ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ.36 ਅਤੇ ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਦੇਸ਼ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਈਐਚ-2 ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 (ਬਾਰ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ) ਨਾਲ ਵਰੁਣ ਬੀਐਨ 3.6 (ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਜੀਨ) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਡੀਐਮਐਚ-11 ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੀਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: ਬਰਨੇਸ ਜੀਨ ਜੋ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨ ਜੋ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨ ਜੋ ਐਚਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਵਰੁਣ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਦੋਵੇਂ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵੈ-ਪਰਾਗਿਤ (ਸਵੈ-ਗਰੱਭਧਾਰਣ) ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਪਰਾਗਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਬਰਨੇਸ ਜੀਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਵਰੁਣ ਬੀਐਨ 3.6 ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਜੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ)। ਕਿਉਂਕਿ ਵਰੁਣ ਬੀਐਨ 3.6 ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵੈ-ਪਰਾਗਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰੁਣ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 50% ਵਰੁਣ ਬੀਐਨ 3.6 (ਪੁਰਸ਼ ਨਿਰਜੀਵ) ਅਤੇ 50% ਆਮ ਵਰੁਣ (ਉਪਜਾਊ) ਹੈ। ਇਸ ਔਲਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਫਿਰ EH-2 modbs 2.99 ਪੌਦਿਆਂ (ਬਾਰ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ) ਨਾਲ ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਪਜਾਊ (ਸਧਾਰਨ ਵਰੁਣਾ) ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰੁਣਾ ਬੀਐਨ 3.6 (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜੋ ਕਿ ਐਚਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਇਵੈਂਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਵਰੁਣ ਬੀਐਨ 3.6 ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ EH-2 modbs 2.99 ਫਸਲ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ) ਦੁਆਰਾ ਖਾਦ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

18.11 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨੇਂ ਜੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਰਨੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਜਾਊ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈਐਚ-2 ਮੋਡਬੀਐਸ 2.99 ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਾਰਨੇਸ ਜੀਨ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਨਰ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਬਾਰ ਜੀਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਚੋਣ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ,

ਨਰ ਨਿਰਜੀਵ ਵਰੁਣ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਐਨ 3.6. ਇਹ ਮਰਦ ਨਸਬੰਦੀ/ਰਸਟੋਰਰ ਸਿਸਟਮ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤਕਨੀਕ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

II. ਹਰਬੀਸਾਈਡ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ (ਐਚਟੀ):

18.12 ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਫਸਲ ਦਾ ਵਪਾਰਕ ਗੁਣ ਐਚਟੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਕਿਸਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਜਿਹੀ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਗੁਣ ਕੋਈ ਵਪਾਰਕ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਐਚਟੀ ਗੁਣ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਚੋਣ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਦੁਆਰਾ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

18.13 ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ EP ਐਕਟ, 1986, ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, 1968 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

III. ਪੈਦਾਵਾਰ:

18.14 ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬੀਆਰਐਲ-I ਅਤੇ ਬੀਆਰਐਲ-II ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਵਰੁਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ੋਨਲ ਚੈਕ RL1359 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝਾੜ ਵਿੱਚ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ।

18.15 ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਜੀਨਾਂ, ਬਾਰਨੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਦਾ ਜੀਈ ਰੈਪਸੀਡ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਇੱਕ ਭੈਣ ਫਸਲ, ਭੋਜਨ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰਸਟਾਰ ਜੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਈ ਰੈਪਸੀਡ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 1996 2003 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

18.16 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਰਥਾਤ, ਜਿਏਕ, ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਡੀਏਸੀ), ਆਰਸੀਜੀਐਮ, ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਅਤੇ ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

18.17 ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਡੇਟਾ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਡਾਟਾ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਫੈਸਲੇ ਆਦਿ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਸਖ਼ਤ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੇ ਬੀਆਰਐਲ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ (ਬੀਆਰਐਲ-I ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਬੀਆਰਐਲ-II ਟ੍ਰਾਇਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਲ) ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਾਲੇ 3251 ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਇਸਦੀਆਂ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋਖਿਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ 2016 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ 05.09.2016 ਤੋਂ 05.10.2016 ਤੱਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 29 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

18.18 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:

i. ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ. ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਨਵੀਆਂ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ।

ii. ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦਾ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਪਾਰਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

iii. ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ.

iv. ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 136ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ, ਇਸਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

18.19 ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾਇਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੋਕਸ ਸਿਰਫ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 2012 ਤੋਂ, ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਈਰਾ ਲਈ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਢਾਂਚਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

18.20 ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਰ੍ਹੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਬੀਜ ਭੋਜਨ ਦੀ ਫਸਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, 55-60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮੰਗ ਦਰਾਮਦ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੈਨੋਲਾ ਤੇਲ ਜੀਐਮ ਕੈਨੋਲਾ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾਤਰ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਡਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਕਤ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੇਲ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਅਤੇ ਖਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝਾੜ ਵਿੱਚ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰ੍ਹੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ:

19. ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ ਨੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਪਾਰਕ/ਜਨਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦਾ 55-60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਰਗੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

19.1 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੰਗ ਦਾ 55.76 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਯਾਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਮ ਤੇਲ, ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇਲ, ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਕੈਨੋਲਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਾਮਦ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

19.2 ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦਾ ਲਗਭਗ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਕਿਸਮ ਹੈ, ਇਹ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਸਿਰਫ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਡਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਜੀਐਮ ਕਿਸਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

19.3 ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਸਮੇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਦਰਾਮਦ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਸਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਤੇਲ ਦੀ ਵਧਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਗ ਸਨ ਜੋ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

19.4 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਖੌਤੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰਾਮਦ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਘੱਟ ਨਿਵੇਸ਼ - ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਵੀਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਤ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਜਨਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

19.5 ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਖਾਮੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਕੇ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੈਕਬ ਪੁਲੀਏ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (2022) ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 533 ("ਜੈਕਬ ਪੁਲੀਏ") ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ ਨੰ. 21, 22, 62 ਅਤੇ 80-81 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਰਾ. ਬਨਾਮ ਮੋਂਟੇਕਾਰਲੋ ਲਿਮਿਟੇਡ, (2022) 6 ਐਸਸੀਸੀ 401 ("ਮੋਂਟੇਕਾਰਲੋ ਲਿਮਿਟੇਡ"), ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, (2000) 10 ਐਸਸੀਸੀ 664 ("ਨਰਮਦਾ ਬਚਾਓ") ਅਤੇ ਯੂਫਲੈਕਸ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਸਰਕਾਰ, (21062) ਲਿਮਟਿਡ (21052) ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਬੇਲੋੜੀ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅੰਤਰਿਮ ਹੁਕਮ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਬੀਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਵਾਬ ਦਲੀਲਾਂ:

20. ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਵਤਾ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਵਾਬੀ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ "ਤੀਜੇ ਐਚਟੀ ਜੀਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ" ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਐਚਟੀ ਜੀਨ (ਬਾਰ) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ 2017 ਦੀ ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ।

20.1 ਫਿਰ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

(i) ਡਾ. ਜੈਕ ਹੇਨਮੈਨ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਰਿਸਰਚ ਇਨ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਂਟਰਬਰੀ, ਕ੍ਰਾਈਸਟਚਰਚ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ।

(ii) 10.12.2022 ਨੂੰ ਡਾ. ਸੋਮਾ ਸੁੰਦਰ ਮਾਰਲਾ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਫਸਲ ਬਾਇਓਇਨਫੋਰਮੈਟਿਕਸ ਐਂਡ ਜੀਨੋਮਿਕਸ, ਆਈਸੀਏਆਰ-ਐਨਬੀਪੀਜੀਆਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ 10.12.2022 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਖੁੱਲੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਡੀਐਮਐਚ1 ਫਸਲ ਹੈ:

"ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਬਾਰ ਜੀਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਫਸਲ ਹਰਬੀਸਾਈਡ ਟਾਲਰੈਂਟ (ਐਚਟੀ) ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਬਾਰ ਵਾਲੇ ਜੀਨ ਬਣਤਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਔਲਾਦ ਸਿਰਫ ਡੀਐਮਐਚ1 ਸਮੇਤ ਡੀਐਮਐਚ1 ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਲਾਈਨਾਂ, ਪਰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੈ।"

(iii) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ, "ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ, ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ 29.11.2022 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, ਡਾ. ਰੇਨੀ ਬੋਰਗੇਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਲਈ ਇੱਕ ਜੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਜਾਂ ਐਚਟੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ-ਰੋਧਕ ਜਾਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੈਨਾਤੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ (ਕੈਨੇਡਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼) ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਦੇਸ਼).

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੈ? ਹਾਂ। ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਫਸਲ ਹੈ? ਹਾਂ। ਡਿਵੈਲਪਰ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਾਇਦੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

(iv) ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵੀ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਟੈਕ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

20.2 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (UNEP)/ਗਲੋਬਲ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਫੈਸੀਲਿਟੀ (ਜੀਈਐF) ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਅਤੇ DRMR, ਭਰਤਪੁਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੁਨਸੀਆ (ਭਾਰਤੀ ਸਰ੍ਹੋਂ)" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਪੱਛਮੀ ਚੀਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਪੱਛਮੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰੈਸਿਕਾ ਸੈਕਿੰਡ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਜਨਸੀਆ ਦੇ ਰੂਪ; ਕਿ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੁਨਸੀਆ ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਸਲਾਂ, ਚੀਨੀ ਪੂਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ।

ਪੂਲ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੀਨ (17%) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜਰਮਪਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਲਗਭਗ 60% ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ (15%), ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ (ਯੂਕੇ) (10%), ਅਮਰੀਕਾ (9%) ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ (8%) ਹਨ। ਭਾਰਤ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਰੇਪਸੀਡ-ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

20.3 ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ।

20.4 ਕਿ, ਟੀਈਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਸੀਨੋਜਨਿਕਤਾ, ਪ੍ਰਜਨਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ, ਅਤੇ ਅੰਤੋਰਾ ਵਿਘਨ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਛੋਟੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ, ਬੇਅਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਾਸਟਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨੀਅਮ ਹੈ, ਨਿਊਰੋਟੌਕਸਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ-ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

20.5 ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਡੋਜ਼ੀਅਰ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 3251 ਪੰਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਸਿਰਫ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ 'ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮੁਆਇਨਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪੱਤੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਪੂਰੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

20.6 ਕਿ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਡਾ: ਪੀ.ਐਮ. ਭਾਰਗਵ ਨੇ ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲਾ ਡੇਟਾ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਇਸਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ।

20.7 ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਚਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੀ/ਲੰਬੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੀ

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਅਟੱਲ ਖਤਰੇ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ, ਪਸ਼ੂ ਧਨ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓਜ਼ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਵੀ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਸੀ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਸੀ।

20.8 ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਠਾਰਾਂ ਨਵੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਫੁੱਲ ਗੋਭੀ, ਗੋਭੀ, ਮੱਕੀ, ਚਾਵਲ, ਕਣਕ, ਟਮਾਟਰ, ਮੂੰਗਫਲੀ, ਆਲੂ, ਜੂਆ, ਭਿੰਡੀ, ਖੰਡ, ਖੰਡ, ਪਾਣੀ, ਬੀ. ਆਦਿ। ਨਾਲ ਹੀ, ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਾਮਦਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

20.9 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ, ਰੈਗੂਲੇਟਰ, ਐਚਟੀ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੇਤਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਬੀਜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਈਏਸੀ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ।

20.10 ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੀਐਮ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੇਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਜੀਐਮ ਕੈਨੋਲਾ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਨੋਲਾ ਤੇਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

20.11 ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਐਮਓ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵੰਡ, ਵਿਕਰੀ ਜਾਂ ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ 2006 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 173, ਵੰਦਨਾ ਸ਼ਿਵ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, 11.08.2017 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੀਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦਾ 22. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਈ ਅਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

20.12 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ 23.02.2018 ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ (ਡੀਜੀਐਫਟੀ) ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਯਾਤ ਜਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਜਾਂ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਜਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਕਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

20.13 ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੀਬੀਡੀ ਅਤੇ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਸੀ। ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

20.14 ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮਹਾਈਕੋ ਮੋਨਸੈਂਟੋ ਬਾਇਓਟੈਕ (ਇੰਡੀਆ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 12069 ਆਫ਼ 2015, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਮਤ ਨਿਯੰਤਰਣ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬੀ. ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਕਾਰਨ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਪੀਟ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਧਕ ਅਤੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਅੰਤਰ ਘਟਿਆ ਹੈ।

20.15 ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਲਾਬੀ ਬੋਰ ਕੀੜੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੀਟ ਹੈ, ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਪਾਹ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਆਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

20.15 ਅਰਜਨਟੀਨਾ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14(1)(ਬੀ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਉਕਤ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਹੈ।

20.17, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਕਿ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਐਕਟ, 2002, ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 36 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਕੰਪਨੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਟਿਡ ਵਾ ਬੀਰੇਂਦਰ ਬਹਾਦੁਰ ਪਾਂਡੇ (1984) 2 ਐਸਸੀਸੀ 534) "ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਕੰਪਨੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਟਿਡ") ਅਤੇ ਯਾਹਾਕਾਵਾ ਸਮਾਲ ਬਾਥਸ (1997) 6 ਐਸਸੀਸੀ 241 ("ਵਿਸ਼ਾਕਾ") ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ।
20.18 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
20.19 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨੀਲਾਬਤੀ ਬੇਹਰਾ ਵੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉ. (1993) 2 ਐਸਸੀਸੀ 746 ("ਨਬੇਹਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

20.20 ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ।

20.21 ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿ ਟੀਈਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਲ, ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਾਊਥ ਕੈਂਪਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ

ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਨੁਕਤੇ:

21. ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਨੁਕਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਐਮਓਸ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿਅਰਥ ਅਭਿਆਸ ਹੋਵੇਗਾ।

21.1 ਸਾਡੇ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਇੱਕ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ।

21.2 ਇਹ ਕੇਸ ਟੈਕOਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਸਲ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਇੱਥੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ

ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨੁਕਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ:

(i) ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ?

(ii) ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਧਾਰਾ 217 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ

(iii) ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 18.10.2002 ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?

(iv) ਕਿਹੜਾ ਹੁਕਮ?

ਕਿਉਂਕਿ ਡੀ.ਐਮ.ਐਚ.-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਪੀਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਕਰੋਲ ਝਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਰਾਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ:

22. ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ, ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸੂਚੀ II (ਰਾਜ ਸੂਚੀ) ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ 14 ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਤੇਲ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵੰਡ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਕੰਕਿਊਮੈਂਟ ਲਿਸਟ) ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ 33b) ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ EP ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (LiUstn) Listn I9 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਜਾਂ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਸੌਖ ਲਈ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਐਂਟਰੀ 52, ਸੂਚੀ 1:
52. ਉਦਯੋਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਉਪਯੁਕਤ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਐਂਟਰੀ 97, ਸੂਚੀ 1:

97. ਸੂਚੀ II ਜਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਟੈਕਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

ਐਂਟਰੀ 6, ਸੂਚੀ:

6. ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ; ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਫੈਲਾਅ.

ਐਂਟਰੀ 14, ਸੂਚੀ II:

14. ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ, ਪੀਟਸ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

ਇੰਦਰਾਜ਼ 33(ਬੀ), ਸੂਚੀ:

33. ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ, ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵੰਡ

(ਬੀ) ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਤੇਲ ਸਮੇਤ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥ;

22.1 ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 48A ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 51ਏ (ਜੀ) ਜੰਗਲਾਂ, ਝੀਲਾਂ, ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਤਿਆਰ ਸੰਦਰਭ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:

"21. ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ - ਕਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

48 ਏ. ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ - ਰਾਜ ਇਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ।

51ਏ. ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਜ਼ - ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ-

(ਜੀ) ਜੰਗਲਾਂ, ਝੀਲਾਂ, ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਜੀਵਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣਾ"

ਇਸ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

23.1 ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 52, ਸੂਚੀ । ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਨਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਫੂਡ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਲੈ ਲਵੇ।

23.2 ਐਫਐਸਐਸਏ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, 2006, ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ-ਅਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਸਟੋਰੇਜ, ਵੰਡ, ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਐਕਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਖਪਤ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

2. ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ। ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਫੂਡ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵੇ।

3. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ। (1) ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, -

(ਏ) "ਮਿਲਾਵਟ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਜੋ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜਾਂ ਉਪ-ਮਿਆਰੀ ਜਾਂ ਗਲਤ-ਬ੍ਰਾਂਡਡ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ

(1) "ਭੋਜਨ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ, ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਖਪਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਭੋਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਧਾਰਾ (ZK) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ, ਬਾਲ ਭੋਜਨ, ਪੈਕਡ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਅਲਕੋਹਲ ਵਾਲਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਚਬਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਚਬਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ। ਇਲਾਜ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ, ਜੀਵਤ ਜਾਨਵਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਖਪਤ, ਪੌਦਿਆਂ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਉਤਪਾਦ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਗੇਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ:
Xxx xxx xxx

(ਕਿਉ) ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿ ਭੋਜਨ ਮਨੁੱਖੀ ਖਪਤ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ
Xxx xxx xxx

(ਯੂ) "ਖਤਰਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ, ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਂ ਭੌਤਿਕ ਏਜੰਟ, ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

(ਵੀ) ਆਯਾਤ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ, ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਂ ਹਵਾ ਦੁਆਰਾ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਲਿਆਉਣਾ
Xxx xxx xxx

(ਜੈਡਕੇ) "ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਭੋਜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਭੋਜਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਸਤੂ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਾਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਡੇਅਰੀ ਜਾਂ ਜਲ-ਪਾਲਣ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਵਧਣ, ਪਾਲਣ, ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ,

ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਮਛੇਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕਣਾ, ਵਾਢੀ ਕਰਨਾ, ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਫੜਨਾ;

Xxx

(ਜੈਡਐਮ) "ਰਿਆਕ", ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਭੋਜਨ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ:

(ਐਮ) ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਮਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, Le ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਸੰਚਾਰ;

(ਜੇਡਓ) ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਟੀਫਨਾਰਡ ਪਛਾਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (1) ਖਤਰੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ: () ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ, ਅਤੇ (iv) ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ:

(ਜੈਡਪੀ) "ਜੋਖਮ ਸੰਚਾਰ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ, ਉਦਯੋਗਾਂ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਤ ਜੋਖਮਾਂ, ਜੋਖਮ-ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਟਾਂਦਰਾ।

(ਜੈਡਕਿਉ) "ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਵਪਾਰਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ, ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਉਚਿਤ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ, ਨੀਤੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ।

Xxx

(ਜੈਡਯੂ) "ਸਟੈਂਡਰਡ", ਭੋਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਫੂਡ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡ:

xxx

(ਜੈਡਡਬਲਯੂ) "ਪਦਾਰਥ" ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਠੋਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਤਰਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਗੈਸ ਜਾਂ ਭਾਫ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

(ਜੈਡਐਕਸ) "ਸਬ-ਸਟੈਂਡਰਡ" ਭੋਜਨ ਦੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਪ-ਮਿਆਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ"

23.3 ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 22 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ, ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਭੋਜਨ, ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"22. ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਭੋਜਨ, ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਭੋਜਨ, ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ, ਆਦਿ - ਇਸ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਭੋਜਨ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਭੋਜਨ, ਭੋਜਨ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਵਸਤੂਆਂ, ਇਰਡੀਏਟਿਡ ਭੋਜਨ, ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੋਜਨ, ਸਿਹਤ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਵੰਡ, ਵੇਚ ਜਾਂ ਆਯਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਪੂਰਕ, ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ-ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ-

(1) "ਖਾਸ ਖੁਰਾਕੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਨਿਊਟਰਾਸਿਊਟੀਕਲ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਪੂਰਕਾਂ ਲਈ ਭੋਜਨ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:

(ਏ) ਭੋਜਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਖੁਰਾਕ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਖਾਸ ਡੈਨ ਵਿਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਆਮ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਾਮ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ,

(i) ਪੌਦਿਆਂ ਜਾਂ ਬੋਟੈਨੀਕਲਜ਼ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਪਾਊਡਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਜਾਂ ਐਬਸਟਰੈਕਟ, ਐਥਾਈਲ ਅਲਕੋਹਲ ਜਾਂ ਹਾਈਡ੍ਰੋ ਅਲਕੋਹਲਿਕ ਐਬਸਟਰੈਕਟ, ਸਿੰਗਲ ਜਾਂ ਸੁਮੇਲ ਵਿੱਚ

(ii) ਖਣਿਜ ਜਾਂ ਵਿਟਾਮਿਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਜਾਂ ਧਾਤਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਜਾਂ ਅਮੀਨੋ ਐਸਿਡ (ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਭੱਤੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ) ਜਾਂ ਪਾਚਕ (ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ);

(iii) ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥ;

(iv) ਕੁੱਲ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਣ ਲਈ ਇੱਕ ਖੁਰਾਕ ਪਦਾਰਥ

(ਬੀ) (i) ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੁਰਾਕ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਨਿਊਟਰਾਸਿਊਟੀਕਲ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਪੂਰਕ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭੋਜਨਾਂ ਲਈ ਭੋਜਨ ਵਜੋਂ ਲੇਬਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ" ਜੋ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਭੋਜਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਪਾਊਡਰ, ਗ੍ਰੈਨਿਊਲ, ਗੋਲੀਆਂ, ਕੈਪਸੂਲ, ਤਰਲ, ਜੈਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ;

(ii) ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਡਰੱਗਜ਼ ਐਂਡ ਕਾਸਮੈਟਿਕਸ ਐਕਟ, 1940 (1940 ਦਾ 23) ਦੀ ਧਾਰਾ (ਏ) ਅਤੇ (ਐਚ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਅਤੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ, ਸਿਧਾ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਦਵਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ;

(iii) ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਿਮਾਰੀ, ਵਿਗਾੜ ਜਾਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਕੁਝ ਸਿਹਤ ਲਾਭਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ;

(iv) ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡਰੱਗਜ਼ ਅਤੇ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਪਦਾਰਥ ਐਕਟ, 1965 (1985 ਦਾ 61) ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਦਾਰਥ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਸਮੈਟਿਕਸ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਐਲ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਪਦਾਰਥ:1945,

(2) "ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜਾਂ ਸੋਧਿਆ ਭੋਜਨ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਜਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਜਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਜਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀ:

(3) "ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

(4) ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਭੋਜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਇੱਕ ਐਂਟੀਡ ਜਿਸ ਲਈ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹਨ

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਵਰਜਿਤ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

23.4 ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜੀਈ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸੈਕਸ਼ਨ 22 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੀਐਮ ਜਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ, ਜਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟੈਂਕ ਇੰਜਣ ਵਾਲੇ ਜੈਨੇਟੈਂਕ ਇੰਜਨ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

23.5 ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ (ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਡਕਟਸ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਤੇ ਫੂਡ ਐਡੀਟਿਵ) ਪੈਗੁਲੇਸ਼ਨ, 2011 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ 2011" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਐਫਐਸਐਸਏ 2006 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੈਕਸ਼ਨ 92(2)(ਈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਰਾਇ, ਸਰਸੋਂ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

2.9.13: ਸਰ੍ਹੋਂ (ਰਾਇ, ਸਰਸੋਂ)

1. ਸਰ੍ਹੋਂ (ਪਾਈ, ਸਾਰਸਨ ਹੋਲ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਐਲਬਾ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਕੇ, ਸਾਫ਼ ਪਰਿਪੱਕ ਬੀਜ। (ਐਲ) ਬੌਸ (ਸਫੇਦਰਾ), ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਕੰਪੇਸਟ੍ਰੀਸ ਐਲ. ਵਾਰ, ਡਿਕੋਟੋਮਾ (ਕਾਲੀ ਸਾਰਸਨ), ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਕੰਪੇਸਟ੍ਰਿਸ, ਐਲ. ਵਰ, ਪੀਲਾ ਸਰਸਨ, ਸਿਨ, ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਸਰਸਨ, ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਸਰਸਨ, ਐਲ. ਕੰਪੇਸਟ੍ਰਿਸ ਐਲ. ਵਰ

(ਐੱਲ.) ਕੋਸ ਐਟ ਕ੍ਰੀਮ (ਰਾਏ, ਲੋਟਨੀ) ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਨਿਗਰਾ (ਐਲ); ਕੋਚ (ਬਨਾਰਸੀ ਰਾਏ)। ਇਹ ਉੱਲੀ ਦੇ ਜੀਵਿਤ ਅਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਕੀੜਿਆਂ, ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ, ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਗੰਦਗੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਤਪਾਦ ਆਰਜੀਮੋਨ ਮੈਕਸੀਕਾਨਾ ਐਲ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਰੰਗਦਾਰ ਪਦਾਰਥ।

ਇਹ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ:

(ਆਈ) ਬਾਹਰੀ ਪਦਾਰਥ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 2.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ.
(ii) ਖਰਾਬ ਜਾਂ ਸੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬੀਜ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 2.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(iii) ਨਮੀ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 10.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ.
(iv) ਸੁੱਕੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁੱਲ ਸੁਆਹ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 6.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(v) ਪਤਲੇ HCl ਐਂਡਰੀ ਬੇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਆਹ ਅਘੁਲਣਸ਼ੀਲ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(vi) ਸੁੱਕੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ ਅਸਥਿਰ ਈਥਰ ਐਬਸਟਰੈਕਟ	ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 28.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ.
(vii) ਸੁੱਕੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਤੇਲ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ	ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਡਬਲਯੂਡਬਲਯੂ ਦੁਆਰਾ 0.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(vii) ਕੀੜੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ	ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(ix) ਸੁੱਕੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਐਲਿਲ ਆਈਸੋਥਿਓਸਾਈਨੇਟ (ਮਿਲੀਮੀਟਰ)	
(ਏ) ਬੀ ਨਿਗਰਾ	ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(ਬੀ) ਬੀ ਜੂਨਸ	ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 0.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
(x) ਸਿਨਾਪਿਸ ਐਲਬਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਫਾਈਡ੍ਰੋਕਸਾਈਬੈਂਜ਼ਾਇਲ ਸੋ-ਥਿਓਸਾਈਨੇਟ (m/m)	ਭਾਰ ਦੁਆਰਾ 2.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ
(x) ਆਰਗੇਮੋਨ ਬੀਜ	ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ

ਵਾਤਾਵਰਨ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 (EP ਐਕਟ, 1906):

24. ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

2. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ। ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਰ ਨਹੀਂ

(ਏ) "ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਪਾਣੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਹੋਰ ਜੀਵਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ, ਪੌਦਿਆਂ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂ ਅਤੇ ਸੰਪੱਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ:

(ਬੀ) ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੋਈ ਠੋਸ, ਤਰਲ, ਗੈਸੀ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਸੀ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਗੀ;

1989 ਨਿਯਮ:

ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 6, 8 ਅਤੇ 25 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜੀਨ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1969 ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ/ਜੀਈ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਵਰਤੋਂ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਨ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਯਮ 05.12.1969 ਨੂੰ ਗਜ਼ਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ (ਜੀ.ਈ.ਓ.) ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਸੈੱਲਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਆਦਿ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਣੂ ਜਾਂ ਟਿਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 3 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਤੇ (iv) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜੀਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਵੀਂ ਜੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਜੀਨ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ/ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਸੈੱਲਾਂ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵ ਅਤੇ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 2 ਦੇ ਉਪ-ਪੈਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

25.1 ਨਿਯਮ 3 ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਮੀਕਰਨ, "ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ", "ਜੀਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਅਤੇ "ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ:

"3. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ: ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਪਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਆਈ) "ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਏਜੰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ;

(ii) xxx

(iii) "ਜੀਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਨਾਮਕ ਜੀਨ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਕਲੋਨਿੰਗ ਅਤੇ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੈੱਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ:

(iv) "ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਤਕਨੀਕ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਾਣੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦੀ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਕਾਲ, ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਉਕਤ ਸੈੱਲ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਸਟ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਵੀ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੈ-ਕਲੋਨਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਣਾ

25.2 ਪੁਲੇ 4 ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਯੋਗ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਪੁਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"4. ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ:

(1) ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਡੀਏਸੀ)

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਸੰਯੋਜਕ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰੇਗੀ। ਕਮੇਟੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ

(2) ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਸੀਸੀਐਮ)

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ (ਏ) ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ (ਬੀ) ਭਾਰਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਸੀ) ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਡੀ) ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਈ) ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਦਯੋਗ ਸਮੇਤ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੈਨੂਅਲ ਨੂੰ ਲਿਆਏਗਾ। ਉੱਚ ਜੋਖਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਵਿਕਰੀ, ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੈਅ ਕਰੇਗੀ।

(3) ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਈਬੀਐਸਸੀ)।

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਇੱਕ ਕਬਜ਼ਾਧਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਡੀਐਨਏ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਇੱਕ ਡਾਕਟਰੀ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

ਜੀਵਾਣੂ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਬੀਐਸਸੀ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੇ ਮੈਨੂਅਲ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਅੱਪਡੇਟ ਆਨ-ਸਾਈਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਾਪੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਗੇ।

(4) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ)

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਕੋਣ ਤੋਂ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟਸ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇਗੀ

(i) ਚੇਅਰਮੈਨ-ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ।

ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ

(ii) ਮੈਂਬਰ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ, ਅਰਥਾਤ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਵਿਭਾਗ।

(iii) ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਰਿਸਰਚ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਰਿਸਰਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ-ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ

ਪਲਾਂਟ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ, ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ, ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰ।

(iv) ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ: ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਕਮੇਟੀ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ-ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਵਾਤਾਵਰਣ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(5) ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਐਸਬੀਸੀਸੀ)।

ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਨੋਡਲ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ/ਸਿਹਤ/ਮੈਡੀਕਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ, ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਕਮੇਟੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਮਾਈਕ੍ਰੋਨੇਜਿਜ਼ਮ ਜਾਂ ਮਾਈਕ੍ਰੋਨੇਜਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਤਾਲਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇਗੀ

(ਆਈ) ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ	-	ਚੇਅਰਮੈਨ
(ii) ਸਕੱਤਰ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਭਾਗ	-	ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ
(iii) ਸਕੱਤਰ, ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ	-	ਮੈਂਬਰ
(iv) ਸਕੱਤਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ	-	ਮੈਂਬਰ
(v) ਸਕੱਤਰ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਣਜ ਵਿਭਾਗ	-	ਮੈਂਬਰ
(vi) ਸਕੱਤਰ, ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ	-	ਮੈਂਬਰ

(vii) ਸਕੱਤਰ, ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ/ਮੁੱਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ - ਮੈਂਬਰ

(viii) ਰਾਜ ਦੇ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਰੋਗ ਵਿਗਿਆਨੀ - ਮੈਂਬਰ

(ix) ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ

ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(6) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਡੀਐਲਸੀ)

ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕਮੇਟੀ (ਡੀਐਲਸੀ) ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਿਲ੍ਹਾ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਾਵਵਾਰਡ ਅਤੇ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਾਇਓਟੈਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਫ-ਸਾਈਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ। ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ

(ਆਈ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਲੈਕਟਰ - ਚੇਅਰਮੈਨ

(ii) ਫੈਕਟਰੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ - ਮੈਂਬਰ

(iii) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ - ਮੈਂਬਰ

(iv) ਚੀਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫ਼ਸਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਹਤ ਅਫ਼ਸਰ) - ਮੈਂਬਰ (ਕਨਵੀਨਰ)

(v) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ - ਮੈਂਬਰ

(vi) ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ - ਮੈਂਬਰ

(vii) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ/ਪੈਥੋਲੋਜਿਸਟ (ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ)- ਮੈਂਬਰ

(vii) ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ - ਮੈਂਬਰ

ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

25.3 ਨਿਯਮ 5 ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਜੀਈ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਯਮ 7 ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।
ਇਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਉਤਪਾਦ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (1) ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਜਰਾਸੀਮ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਰੋਗਾਣੂਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਆਰਗੇਨਿਜ਼ਮ ਜਾਂ ਕਾਲ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋਖਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

7. ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਆਦਿ (1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦਾ ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ, ਆਵਾਜਾਈ, ਨਿਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਜਰਾਸੀਮ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ

ਵਾਤਾਵਰਣ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(3) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ/ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇਗੀ।

(4) ਸਕੇਲ ਅੱਪ ਜਾਂ ਪਾਇਲਟ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ/ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਲਈ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਫਾਰਮੇ ਵਿੱਚ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ

(5) ਜੀਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਪ-ਨਿਯਮ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

25.4 ਨਿਯਮ 8 ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਯਮ 11 ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਉਹੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ:

"8. ਉਤਪਾਦਨ: ਉਤਪਾਦਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਜਾਂ ਸੂਖਮ-ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

11. ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ:-ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀ, ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਵੇਚਿਆ, ਆਯਾਤ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

25.5 ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਿਯਮਾਂ 12 ਅਤੇ 13 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

"12. ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਨਿਯਮਾਂ 8-11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਸਮੇਤ, ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਏਗਾ। ਬਿਨੈਕਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਲਈ.

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ 8-11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗਾ।

13. ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ (1) ਉਪਰੋਕਤ 11 ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਦਾ ਖਾਕਾ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਲੇਵਲ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(2) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ 2 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ

(ਏ) ਜੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ।

(ਬੀ) ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਸੈੱਲ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਾਂ

(ਸੀ) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ।"

ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ:

26. ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ, EP ਐਕਟ, 1986 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਸ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਈ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਈ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ, DBT, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

26.1 ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ/ਕਮੇਟੀਆਂ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ

(i) ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ (RDAC):

ਡੀਏਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਸੰਯੋਜਕ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। PDAC ਦੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਹਨ।

(ii) ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਏਕ):

ਜਿਏਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਯੋਗੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਿਖਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ (BPL-) ਸਮੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 7, 8 ਅਤੇ 10 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਜਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ/ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਵਿਕਾਸ, ਆਯਾਤ, ਨਿਰਯਾਤ, ਨਿਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

(iii) ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਆਰਸੀਜੀਐਮ):

ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ DBT ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ-ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਉਦਯੋਗ ਸਮੇਤ ਖੋਜ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਈO ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਨੂਅਲ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਬੀਆਰਐਲ-I ਟ੍ਰਾਲ ਲਈ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਡੀ.ਬੀ.ਟੀ., ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ (ਆਈਸੀਐਮਪੀ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਸ਼ੀਐਸਆਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੈਮਾਸੋ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜੀਈOs ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਵਿਕਰੀ, ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਰਜਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(iv) ਸੰਸਥਾਗਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਬੀਐਸਸੀ):

ਬੀਐਸਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਜੀਐਮਓ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਖੋਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਰਸੀਸੀਐਮ ਨਾਲ ਇੰਟਰਫੇਸ ਕਰਨ ਲਈ।

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਡੀਐਨਏ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਇੱਕ ਮੈਡੀਕਲ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਡੀਬੀਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੇ ਮੈਨੂਅਲ/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਐਸਸੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਅਪ ਟੂ ਡੇਟ ਆਨ-ਸਾਈਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡੀਐਲਸੀ/ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਕਾਪੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(v) ਰਾਜ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਐਸਬੀਸੀਸੀ):

ਐਸਬੀਸੀਸੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ, ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਭੂ-ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦਯੋਗਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਲ ਨੋਡਲ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ/ਸਿਹਤ/ਮੈਡੀਕਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੁਆਰਾ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ, ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਣਜ, ਜੰਗਲਾਤ, ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਮੁੱਖ ਇੰਜਨੀਅਰ, ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ, ਰਾਜ ਮਾਈਕ੍ਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ ਅਤੇ ਪੈਥੋਲੋਜਿਸਟ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ

(vi) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਡੀਐਲਸੀ):

ਡੀਐਲਸੀ ਦੀ ਜੀਐਮਓ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮਓ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਲੈਕਟਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੀਫ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫ਼ਸਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਹਤ ਅਫ਼ਸਰ) ਮੈਂਬਰ (ਕਨਵੀਨਰ) ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਕਟਰੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਨੁਮਾਇੰਦਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ, ਜਨ ਸਿਹਤ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ, ਪੈਥੋਲੋਜਿਸਟ (ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ, ਅਤੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

26.2 ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਉਪਰੋਕਤ ਯੋਗ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੌਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹਨ:

(ਆਈ) ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ SOP।

(ii) ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 1998;

(iii) ਕੈਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਖੋਜ ਅਤੇ ਬਾਇਓਕੰਟੇਨਮੈਂਟ, 2017 ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼।

(iv) ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 (2012 ਵਿੱਚ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

(v) ਜੀਈ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਫੀਡ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ, 2008।

(vi) ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ): ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਈਡ, 2016।

(vii) ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016।

(viii) ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 2016

26.3 ਜੀਈ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਲਈ ਪੀਵੀਜ਼ਡ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ, 1996 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜੋਖਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ Ca ਸ਼੍ਰੇਣੀ DNA ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਨੈੱਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਉੱਚ-ਜੋਖਮ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

25.4 ਨਿਯਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਪੈਗੁਲੇਟਿਡ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ SOP ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

25.5 ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਈਬੀਐਸਸੀ ਫੀਲਡ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜੋ। ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

(i) ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਰਿਸਰਚ ਲੈਵਲ-1 (ਬੀ.ਆਰ.ਐਲ.) ਟਰਾਇਲ: ਇਹ ਟੀ.ਆਰ.ਏ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਸਾਈਟ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਵੱਧ 1 ਏਸ (0.4 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪੌਦੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ/ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਜੋਗ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਚਤ ਕੁੱਲ 20 ਏਕੜ (8.1 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਇੱਕੋ ਜੈਨੇਟਿਕ ਬਣਤਰ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਘਟਨਾਵਾਂ), ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਨੈਕਾਰ, ਪ੍ਰਤੀ ਫਸਲ।

(ii) ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਰਿਸਰਚ ਪੱਧਰ- (ਬੀਆਰਐਲ) ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ: ਇਹ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀਮਿਤ ਹਨ 2.5 ਏਕੜ (1 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਪ੍ਰਤੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਸਥਾਨ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਹਰੇਕ ਪੌਦੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ/ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਜੋਗ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇੱਕ ਪੌਦੇ ਦੀ ਸਪੀਸੀਜ਼ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਲਈ ਕੇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀ ਫਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਅਨੁਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ।

ਆਰਸੀਸੀਐਮ ਬੀਆਰਐਲ-I ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਏਕ BIL-II ਟਰਾਇਲਾਂ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ, ਪੇਗੂਲੇਟਿਡ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਾਂ, 2008 ਦੇ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ।

26.6 ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟਸ 2016 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਪੀਏ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
26.7 ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016 ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਪੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਪੀਬੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਹੈ। ਫਿਸਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੀਐਮ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
26.8 ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:
(i) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ।

(ii) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ RARIM ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ।

(iii) RAPM ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(iv) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

26.9 ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲੀਜ਼ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦਮ ਦਰ ਕਦਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

27. ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੋਰਟਿਨ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 202 ਆਫ਼ 1995 (ਰਿ: ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਤਿਰੁਮੁਲਾਦ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ), ਆਰਡਰ ਮਿਤੀ 31.01.2004, ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ 22-28, ਜੇ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

22. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਉਭਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤੀਕਰਨ ਅਸਧਾਰਨ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਸੰਸਥਾਗਤਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈ

23. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ: ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਵਾਬਦੇਹ, ਸੰਮਲਿਤ, ਭਾਗੀਦਾਰ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ; ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ। ਇਹ ਉਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

24. ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਬੇਅਸਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਅੰਤਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਂ, ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਣ, ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਖਰਕਾਰ ਇੱਕ ਸਾਫ਼ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਿਜੇ ਰਾਜਮੋਹਨ ਬਨਾਮ ਸੀਬੀਐਲ (2023) 1 ਐਸਸੀਸੀ 329 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ:

"34. ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਇੰਚਾਰਜ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗੀ।

35. ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ "ਅਥਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਡਿਊਟੀ ਧਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਧਾਰਕਾਂ" ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਵੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ 2015 ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਵਿਕਾਸ ਟੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਚਾਰਟਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਛੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

36. ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਘਟਕ ਪਹਿਲੂ ਹਨ: (i) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, (ii) ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਅਤੇ (iii) ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗਤਾ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਲਈ ਤਰਕਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋਣ। ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਰੁੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ। ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਵਾਰਕ ਕਾਰਜ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

25. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਾਸਨ, ਨਿਯਮਾਂ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਫੋਕਸ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ ਖੁੱਲੇ, ਜਵਾਬਦੇਹ, ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਭੂਮਿਕਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

28. ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਹਾਲੀ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ

29. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸ਼ਾਸਨ ਉਭਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਨਾਕਾਫੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ, ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਜੰਗਲ, ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ।

30. ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬਹਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸੰਸਥਾਗਤਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

31. ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਅਥਾਰਟੀਆਂ, ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ, ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

i. ਇਹਨਾਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਯੋਗਤਾ, ਕਾਰਜਕਾਲ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਟਾਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦਾ ਗਿਆਨ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ii.ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

iii. ਹਰੇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਾਡੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਦੇ ਓਵਰਲੈਪ ਅਤੇ ਡੁਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤਾਲਮੇਲ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

iv. ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਮੇਤ, ਸੰਭਵ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਬਾਡੀ ਕੋਲ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

v. ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਅਨੁਮਤੀਆਂ, ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

vi. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਜਨਤਕ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਨੁਸਖ਼ਾ, ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ

vii. ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦਰਸਾ ਕੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

viii. ਇਹਨਾਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦਾ ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਆਡਿਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

32. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜੀਵੰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ:

28. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

(i) ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੰਜਮ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਰੂਪਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ii) ਹਨੂਮਾਨ ਲਕਸ਼ਮਣ ਆਰਕਕਾਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2019) 15 ਐਸਸੀਸੀ 401 ("ਹਨੂਮਾਨ ਲਕਸ਼ਮਣ ਅਰੋਸਕਰ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ।

ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉੱਚੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗਲੋਬਲ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ:

i. ਨਿਰਪੱਖ, ਸਪੱਸ਼ਟ, ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਾਨੂੰਨ;

ii. ਅਦਾਲਤਾਂ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ

iii. ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ;

iv. ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰ, ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ

v. ਪਹੁੰਚਯੋਗ, ਦੂਰ, ਨਿਰਪੱਖ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵਿਧੀ;

vi. ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ

vii. ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਖਾਸ ਮਾਪਦੰਡ

ਅੱਗੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਮਕਾਲੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤਾਲਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

"156. ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਵਾਬਦੇਹ, ਸੰਮਲਿਤ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਜਨਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇੱਕ ਘਰੇਲੂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੁੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਢਾਂਚੇ, ਮਨਮਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਾਰੰਟੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਫਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਹਨ।"

(iii) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬੁਆ-ਸਟੈਂਡ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਮਿਲੀਜ਼ (2021) 4 ਐਸਸੀਸੀ 309 ("H.P ਬੱਸ-ਸਟੈਂਡ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਕਲਪਿਕ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਲੋੜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

49. ਇੱਕ ਖਾਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਵਿਲੱਖਣ ਹਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜੋ ਸੂਈ ਜੈਨਰੀਜ਼ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਸੰਕਲਪਿਕ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ। ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇੰਟਰਫੇਸ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਚਾਰਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ ਕਾਰਬਨ ਫੁੱਟਪ੍ਰਿੰਟਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸਮਝ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ।

ਵਕੀਲਾਂ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ. ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ ਇਹਨਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਸਮਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਵਰਗੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬੰਧ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਹਰ ਤੱਤ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਜੀਵ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਹ ਅਟੁੱਟ ਬੰਧਨ ਅਤੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮਨੁੱਖੀਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਖੋਜਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਸਥਾਨਕ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਸਮੁੰਦਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ। ਇਹ ਤਾਪਮਾਨ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪਤਲਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੇ ਮਾਰੂਥਲੀਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਬੁਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਚਾਅ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੀਤ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਥੰਮ੍ਹ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਿਯਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿੱਖਿਆ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਓਵਰਲੈਪ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਨਿਯਮਾਂ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਖੁੱਲੇ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁੱਲ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਿਕ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਫਰੇਮਵਰਕ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਸਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਜੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਉਹ ਤੱਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਂਦ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ"

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਟੀਕ, ਮਿਣਤੀਯੋਗ ਅਤੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਕਸਰ-ਅਨੁਕੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਕੀਮਤੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ:

54. ਇਸ ਲਈ, ਬਿੰਦੂ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਨੂੰ, ਜੱਜਾਂ ਵਜੋਂ, ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਉਭਰ ਰਹੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਸੀਮਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਪੂਰਣ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰੋਡਮੈਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ."

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ:

29. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਐਮ.ਸੀ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, (1991) 2 ਐਸਸੀਸੀ 353, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕੱਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਜੀਵ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਗੜਬੜੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਫੰਡ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾਤਮਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ-ਮੁਖੀ ਰਣਨੀਤਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ।

30. ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਬੇਈਮਾਨ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਫਾਇਰਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 48 ਅਤੇ 51A(ਜੀ) ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਮਝੇ ਗਏ ਰਾਜ ਲਈ ਸਹਿਕਾਰੀ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਰਨ ਲਾਲ ਸਾਹੂ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1990) 1ਐਸਸੀਸੀ 613 ਵਿਚ ("ਚਰਣ ਲਾਲ ਸਾਹੂ ਅਤੇ ਸੁਭਾਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, (1991) 1 ਐਸਸੀਸੀ 538 ("ਸੁਭਾਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ-ਰਹਿਤ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਈਸੇਂਦਰ ਗੌੜ ਰਾਜ ਦਾ S95 v75) ("ਵਰਿੰਦਰ ਗੌੜ) ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 48 ਅਤੇ 51ਏਜੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਠੋਸ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ।

30.1 ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਕਮਲ ਨਾਥ (2000) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 213 (ਕਮਲ ਨਾਥ, ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਰਗੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ EP19 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ EP19 ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (1996) 3 ਐਸਸੀਸੀ 212 ("ਐਨਵਾਈਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ" ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਈਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 5 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ,

1986, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

30.2 ਇਸਲਈ, ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਰਤੱਵ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਹਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰੇ।

30.3 ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਅਸਲ ਚਿੰਤਾ ਹੁਣ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ: ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ 'ਚ ਐਮ.ਕੇ. ਰੰਜਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, 2024 (4) ਸਕੇਲ 779: 2024 INਐਸਸੀ 200 ("MK. ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ' ਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਵਰਗਾਂ' ਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

30.4 ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਉਪ-ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ-ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ EP9 ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰਕ, ਕਾਨੂੰਨ 6, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਚੋਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ:

31. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਾਰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ 'ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰੋਤ: ਐਂਡਰਿਊ ਜੌਰਡਨ ਅਤੇ ਟਿਮੋਥੀ ਓ ਰਿਓਰਡਨ, ਸਮਕਾਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਾਜਨੀਤੀ (1995) 43) ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਮੁੱਲ 191, 194) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਕਿਊਸ਼ਨਰੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਾਤਾਵਰਨ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਵਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ

ਜੋਖਮਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੋਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਜਿਹੇ ਭਵਿੱਖੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਵਧਾਨੀ, ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਡਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਡਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਉਭਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

32. ਕੁਦਰਤ ਲਈ 1982 ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਚਾਰਟਰ ਨੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤ 11 ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਦਰਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਉਪਲਬਧ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ 11 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗ੍ਰੇਡਡ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ

i. ਉਹਨਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ
ii. ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਤਰੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਗੇ ਕਿ ਸੰਭਾਵਿਤ ਲਾਭ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਅਤੇ
iii. ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੋਖਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ:
iv. ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

32.1 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ 1902 ਬਾਰੇ ਰੀਓ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 15 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੰਭੀਰ ਜਾਂ ਅਟੱਲ ਨੁਕਸਾਨ, ਪੂਰੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲਾਗਤ-ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

32.2 ਇਹ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 10(5) ਵਿੱਚ ਸੀਬੀਡੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

6. ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਆਯਾਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜੀਵਿਤ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ, ਉਸ ਧਿਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ 3 ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਜਾਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ"

32.3 ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2010 ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਐਨਜੀਟੀ) ਨੂੰ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

33. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲੰਮੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(i) ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੋਰਮ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨਜ਼, (1996) ਵਿੱਚ 5 ਐਸਸੀਸੀ 647 (ਵੇਲੋਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ) ਐਕਟ, 1974 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਟੈਨਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨੇੜਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਇਸਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਪਾਇਆ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹਨ:

i. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ii. ਜਿੱਥੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਨਾ ਭਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

iii. ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣਾ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ।

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 47, 48ਏ ਅਤੇ 51ਏ(ਜੀ) ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986, ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਈਪੀ ਐਕਟ, 1986 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

(ii) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੋ: ਐਮ.ਵੀ. ਨਾਇਡੂ (1999) 2 ਐਸਸੀਸੀ 718 ("AP. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲੈਂਸ ਤੋਂ। ਇੱਥੇ, ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮਾਈ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਯਮ ਸਟਾਕ ਹੋਲਮੈਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਾਤਾਵਰਣ, 1972. ਇਹ ਸਮਾਈ ਸਮਰੱਥਾ" ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਗਿਆਨਕ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ ਜੋ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋਖਮਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ, ਇਹ ਤਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ 11 ਦੇ 11 ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। 1992 ਦੀ ਪਿਓ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ 15।

ਕਾਫ਼ੀ ਸਵੈ-ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਸਰੋਤ: ਲਾਵਣਿਆ ਰਾਜਮਣੀ, 'ਸ਼ਿਬਾਨੀ ਘੋਸ਼ (ਸੰਪਾਦਕ) ਭਾਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ (ਓਰੀਐਂਟ ਬਲੈਕਸਵਨ, 1994) ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਕੁਝ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਡੇਟਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਸਖਤ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਗਤੀਵਿਧੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜੋਖਮ ਦੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਅਜਿਹੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਉੱਤੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਹਾਰਵਰਡ ਐਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟਲ ਲਾਅ ਰਿਵਿਊ (1998) ਦੇ ਖੰਡ 22 ਵਿੱਚ ਚਾਰਮੀਅਨ ਬਾਰਟਨ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਇੱਕ ਲੇਖ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(iii) ਐਮਸੀ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2004) 12 ਐਸਸੀਸੀ 118 (ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾਥੀਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹੱਦ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨਾਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਘਾਟ ਲਈ, ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਬਾਉਣ ਅਤੇ ਅਗਾਊਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ:

34. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟ, 2012 ਨੇ ਕਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਉਚਿਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ
1.	09.02.2010 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਡੇਬ੍ਰਿੰਜਾਲਮੈਟਰਹੋਮ ਦੀ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।	ਡਾ. ਭਾਰਗਵ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ. ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਦਬਾਅ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
2.	ਜਿਏਕ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ	ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ
3.	ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਈ.ਏ.ਏ.ਐਸ.ਟੀ.ਡੀ. ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਰੇਕ ਖੋਜ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਠੋਸ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਗਈ।	LAASTD ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਗਲੋਬਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
4.	ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੇਬਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਫਸਲਾਂ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।	ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਲੇਬਲਿੰਗ 'ਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ
5.	ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਤੁਰੰਤ ਬਾਇਓ-ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਰਬ-ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਛਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤਿਆਰ ਕਰੋ, ਜੋ ਕਿ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਆਈਵੈਸਟੈਕ ਸਿਹਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਡਮ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸਮੇਤ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਮਾਡਮ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸਮੇਤ, ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤੱਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦੀ ਹੈ।	ਬਰਾਏ ਬਿੱਲ 2013 ਨੂੰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸੁਚਨ ਐਕਟ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਰਸੀਜੀਐਮ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

35. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟ, 2017 ਨੇ ਕਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਉਚਿਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ
1.	ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਵਿੱਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	ਸੀਮਤ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
2.	ਜਿਏਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਖੋਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ,	ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।
3.	MoF&CC ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੈਟਅਪ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਏਕ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਉਪਾਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਫੀਡ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।	ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਾਰਮੈਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ ਏਐਫਈਐਸ ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਇਨਪੁਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
4.	ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਡੀ.ਐਲ.ਸੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।	ਡੀਐਲਸੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਡਿਪਟੀ ਕਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ
5.	ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਪਾਹ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ	ਬੀਟੀ ਕੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਉਪਜ ਲਗਭਗ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ 300 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2001-2002 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ 500 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. 2016-2017 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ।
6.	ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ MoF&CC ਨੂੰ ਕਪਾਹ ਹੇਠ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਨੋਟ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਕੜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕਪਾਹ ਨੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਅਮਰੀਕੀ ਬੋਰਵਾਰਮ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ
7.	ਐਮਓਈਐਫ&OC ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਫਾਇਦੇ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। i. ਇਹ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ii. ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ, ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਮੋਨਾਰਕ ਤਿਤਲੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ	ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਲਈ DBT ਦੁਆਰਾ ਫੰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
8.	ਜੀ ਐੱਮ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਜੰਗਲੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੱਕ ਜੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਐਚਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ Bt ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।	ਹੋਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਕਾਸਕਾਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀਬੀਟੀ

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ
9.	ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਹਮਰੁਤਬਾ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

36. ਮੈਂ ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਯਾਤ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ:

I. ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੀਐਸਸੀ, 2012 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ ਸੀਸੀ ਨੂੰ ਡਾ. ਪੀ.ਐਮ. ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਗਵ ਨੇ 09.02.2010 ਨੂੰ ਮੋਰਟੋਰੀਅਮ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੱਕ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਾਰੇ, ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਿਸੇ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ., ਪ੍ਰੋ. ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

II. ਜਿਏਕ ਦੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ: ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੀਐਮਸੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੁੱਲ-ਟਾਈਮ ਬਾਡੀ ਹੋਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਠੋਸ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ, ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਿਏਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ, DBT ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਰਨ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

III. ਆਈਆਈਐਲ ਲੇਬਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਫੂਡਜ਼ ਦਾ ਨਿਯਮ: ਐਕਸ਼ਨ ਟੇਕਨ ਪੋਰਟ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 23 ਦੇ ਤਹਿਤ ਭੋਜਨ ਦੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਖਪਤ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 22 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਹੈ।

IV. ਆਈ.ਐਮ. ਵਿਧਾਨ: ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਸ਼ਨ ਟੇਕਨ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 2013 ("ਬੀਆਰਏਆਈ ਬਿੱਲ, 2013) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2013 ਦਾ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਨੰਬਰ 57 ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੀਆਰਏਆਈ ਬਿੱਲ, 2013 ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਬਿੱਲ 15ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਫਰੇਮਵਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ।

V. ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਈਕੋਨੇਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕ੍ਰਾਸ-ਪਰਾਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਨਕਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੀਐਸਸੀ ਨੇ ਸਹੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

37. ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਉਹ ਫਸਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਨੋਮ ਨੂੰ ਡੀਐਨਏ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ (ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਬੈਕਟੀਰੀਆ) ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਤੂ ਜਾਂ ਜੰਗਲੀ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਕਪਾਹ ਹੈ (ਜਾਂ ਇੱਕ ਜੀਨ ਬਣਤਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬੀਟੀ ਟੌਕਸਿਨ ਟੌਕਸਿਨ ਲਈ ਕੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਬੋਲਵਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਗੁਣ ਜੰਗਲੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਪਾਲਤੂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

38. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੋ ਗੁਣ ਵਪਾਰਕ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ - ਐਚਟੀ (47 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਏਕੜ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਜਾਂ ਬੀਟੀ (12 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹਨ। ਹੋਰ 41 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਟੈਕਡ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਭਾਵ, ਐਚਟੀ ਅਤੇ ਬੀਟੀ ਐਚਟੀ ਦੋਨੋਂ ਫਸਲਾਂ ਜੋ ਹੱਥੀਂ ਨਦੀਨ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਕੰਬਾ) ਪੂਰੇ ਖੇਤ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਚਟੀ ਅਤੇ ਸਟੈਕਡ ਫਸਲਾਂ, ਪੂੰਜੀ-ਨਿਰਭਰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਰੁਟੀਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜੋ ਮੋਨੋਕਲਚਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਬੋਡ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਫਸਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ), ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਬੀਜ, ਜੈਵਿਕ ਇੰਧਨ, ਅਤੇ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੈ।

30. ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ। ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹਾਂ. ਮੈਂ ਕਥਿਤ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਟੀਈਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਲਤ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇਗੀ।

39.1 ਇਸ ਤਕਨੀਕੀ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਦੁਆਰਾ ਜੀਨੋਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਸੋਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਕਸਰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

40. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟੀਈਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਉਚਿਤ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਹੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡਾ. ਪਰੋਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਟੈਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਨ, ਨੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

40.1 ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿੱਚ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਟੈਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

(i) ਜੋਖਿਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀ.ਐਮ. ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ

(ii) ਉਸ ਬਿੰਦੂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ

(iii) ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਫਸਲਾਂ ਜਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

(iv) ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਸੰਭਾਵੀ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਚੀ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ।

(v) ਇਹ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੀਵ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਸਟਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੁਹਾਰਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

40.2 ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅੰਤਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ: ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਟੀਈਸੀ ਦੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨੋਟ ਡਾ. ਆਰ.ਐਸ. ਪੈਰੋਡੀ. ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਨੋਟ ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਟੈਕ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

40.3 ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਚਾਰ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ: ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਕ੍ਰਮਬੱਧਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਕੇਲੇ ਦੇ ਬਾਇਓ-ਸੈਫ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਓਪਨ-ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

40.4 ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾਲਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜੀਐਮਓ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾੜੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ, ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਤਕਨੀਕੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਇੱਕ ਆਮ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਕੇ। ਪਹਿਲਾ ਅੰਤਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦਾ ਹੈ। ਟੈਕ ਅੰਤਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

(i) ਸਿਹਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਖੇਤੀ-ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਅਣੂ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ, ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਮੇਨ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ

1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਿੰਗਲ ਕਮੇਟੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ।

(ii) ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ, ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

(iii) ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਐਮ ਉਤਪਾਦ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕ ਨੇ ਇਸਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

41. ਇੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਮਤ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੇ, 09.11.2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਧੂ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ, ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਘ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਪਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੋਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ।

41.1 ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦਾ ਅੱਗੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ:

(i) "...ਕਿ ਤੀਜੇ ਐਚਟੀ ਜੀਨ (ਬਾਰ) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਹੈ", ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਐਚਟੀ ਜੀਨ (Ba) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਡੀਐਮਐਚ-11, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

(ii) ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਜੇਕਰ

ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਗੰਦਗੀ ਦਾ ਉਲਟਾ ਖਤਰਾ ਹੈ

(iii) ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਵੀ ਨਾ-ਮੁੜਨਯੋਗ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ।

(iv) ਕਿ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ. ਇਹ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਪੌਦਿਆਂ 'ਤੇ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

(v) ਕਿ ਜਿਏਕ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਗਠਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੇਤਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਵਜੋਂ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ;

(vi) ਕਿ ਸੀਬੀਡੀ ਅਤੇ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਪਾਹ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਰਮ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੋਝ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕੀਟ-ਰੋਧਕ ਅਤੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਖਰਚੇ ਵਧੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਨਾਫੇ ਦਾ ਮਾਰਜਨ ਘਟਿਆ ਹੈ

(vii) ਕਿ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਕੀਟ, ਗੁਲਾਬੀ ਬੋਲੋੜੇ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਪਾਹ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਆਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਨਹੀਂ।

(viii) ਕਿ ਕੈਨੋਲਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਤੇਲ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਅਤੇ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਿਏਕ ਨੇ 23.02.2018 ਨੂੰ DOFT ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਆਪਣੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਯਾਤ ਜਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਜਾਂ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਜਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ;

(ix) ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

41.2 ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਜੀ ਐੱਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(i) ਕਿ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮੀ ਚੀਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉੱਤਰੀ ਪੱਛਮੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਾਸਿਕਾ ਜੰਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਬੰਥੇ ਚੀਨੀ ਪੂਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੂਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਸਲਾਂ ਹਨ। ਚੀਨੀ ਪੂਲ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 17 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੂਲ ਦੁਆਰਾ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

(ii) ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਜੀਐਮ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਾਮਦਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਕਾਰਨ ਜੈਵਿਕ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ;

(iii) ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੀਪੀਬੀ ਦਾ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਫਰਜ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 26 ਦੁਆਰਾ ਉਸੇ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰੇ।

(iv) ਕਿ 1989 ਦੇ ਨਿਯਮ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅਸੰਗਤਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, 1989 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਵੇ।

(v) ਜੋੜ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ।

41.3 ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਵਾਲ ਉੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਲਾਲੀ ਵਿੱਚ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਐਮਓਸ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇਹ ਤੈਅਸ਼ੁਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਚਾਰਟਰਡ ਫਾਈਨਾਂਸ਼ੀਅਲ ਐਨਾਲਿਸਟਸ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਦੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਚਾਰਟਰਡ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟਸ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, (2007) 12 ਐਸਸੀਸੀ 210 ("ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਚਾਰਟਰਜ਼ ਇੰਡੀਆ)

41.4 ਉਪਰੋਕਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਵਾਬ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ. 1: ਕੀ 18.10.2022 ਦੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2022 ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ?

42. ਮੈਂ 15.09.2015 ਨੂੰ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾ ਅਰਜ਼ੀ, ਅਰਥਾਤ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਦ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 3285 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਜੋ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੇਅ ਲਈ ਸੀਮਤ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, 36 ਅਤੇ ਬਾਰਬਬਾਰਿੰਗ 9 ਅਤੇ ਬਾਰਬਾਰਗੇਨ 9 ਤੇ ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ। 125 ਵਿੱਚ

11.12.2015 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 04.01.2016 ਨੂੰ, ਫਾਈਲਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਇੱਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

42.1 ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕਮੀਆਂ ਜਾਂ ਪਾੜਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਧੂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਪਛਾਣੇ ਸਨ ਅਤੇ BSU ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਏਕ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ. ਕਈ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਪਰ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੂਜੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ 20.06.2016 ਨੂੰ ਹੋਈ 129 ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸੋਧੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੇਟਾ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ, ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਜਿਏਕ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿੱਚ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। 05.09.2016 ਅਤੇ 05.10.2016 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁੱਲ 750 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ 29 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੇ ਅਹਾਤੇ 'ਤੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 08.04.2008 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

42.2 07.10.2016 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ 17.10.2016 ਨੂੰ ਜੀ.ਐਮ.ਓਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਰੀਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ, ਮਾਮਲਾ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 17.10.2016 ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 11.05.2017 ਨੂੰ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਆਪਣੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 31.07.2017 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ।

ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11, ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਸਤੰਬਰ, 2017 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ 2017 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। 22.11.2017 ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

42.3 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 20.09.2018 ਨੂੰ ਆਪਣੀ 136" ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਚਰਚਾ 'ਤੇ, ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਬਾਇਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ, 20.03.2019 ਨੂੰ ਹੋਈ 137ਵੀਂ ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਾਲ 2018-19 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ 2019-2019 ਤੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਏਕ ਨੇ ਖੁਦ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਡੈਮੋਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ 20.09.2018 ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੀ 130 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸਲਈ, 20-2000 ਦੇ ਫੀਲਡ ਦੇ 2-2 ਪੜਾਅ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

42.4 ਜਦੋਂ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਦੀ ਤਰਫੋਂ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੇ, ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ, ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਟ੍ਰਾਂਸਹਾਈਬ੍ਰੀ-1 ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। 133 ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰੋਕਤ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਫਸਲ ਦੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ
ਪਲਾਂਟ (ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ)
ਦਿੱਲੀ ਸਾਊਥ ਕੈਂਪਸ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਬੈਂਟੋ ਜੁਆਰੇਜ਼ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110021, ਭਾਰਤ
ਫੋਨ: 91-11-24112009, 24116392
ਫੈਕਸ: 91-11-24116302

ਸ਼੍ਰੀ ਭੂਪੇਂਦਰ ਯਾਦਵ 10 ਮਈ, 2022
ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਜੀ
ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ
(ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ)
ਇੰਦਰਾ ਪਰਵਾਰਨ ਭਵਨ
ਅਲੀਗੰਜ ਰੋਡ, ਜੋਰਬਾਗ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110003

ਵਿਸ਼ਾ: ਜੀ ਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਬੇਨਤੀ
ਮਾਣਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਜੀ
ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੇਲ ਬੀਜ ਫਸਲ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ-ਅਧਾਰਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਹਾਲੀਆ ਸਕਾਰਾਤਮਕ, ਨਾਲ ਹੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਕੋਲ ਲੰਬਿਤ ਹੈ।

ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਸਡੀਐਨ-1 ਅਤੇ ਐਸਡੀਐਨ-2 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਨ ਸੰਪਾਦਿਤ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ (ਜੀਈ) ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ. ਈਯੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜੀਨੋਮ-ਸੰਪਾਦਿਤ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਜੈਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਲਗਾਤਾਰ ਖੜੋਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਸਪਲਾਈ ਤਣਾਅ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ 'ਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰਾਮਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਮੈਨੀਪੁਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕ੍ਰੈਪ ਪਲਾਂਟਸ (ਸੀਓਐਮਸੀਪੀ), ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਾਊਥ ਕੈਂਪਸ ਵਿਖੇ ਸਾਡਾ ਸਮੂਹ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੱਥੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਝਾੜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਚੁਕਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਪ੍ਰਜਨਨ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ; ਸਾਡੀ ਜੀਈ-ਅਧਾਰਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ, ਵਰੁਣਨ 3.6 ਅਤੇ ਈਐਚ2 ਮੋਡਬੀਈ 2.99 ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 'ਤੇ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ doss52 ਸਤੰਬਰ, 15-15 ਨੂੰ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 2015. ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਜਨਤਕ ਫੰਡਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਏਕ ਨੇ 11 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 133ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਨੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਲੰਬਿਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਤੋਂ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਤਕਨੀਕ ਵਰਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਈਪਸੀਡ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਇੱਕ ਭੈਣ-ਭਰਾ-ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ 1996 ਵਿੱਚ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ 2002 ਵਿੱਚ, ਅਤੇ 2003 ਵਿੱਚ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ। ਜੀਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਸਤ ਰੇਪਸੀਡ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 9-10 ਮਿਲੀਅਨ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੀਈ ਰੈਪਸੀਡ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਰੇਪਸੀਡ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨਿਰਯਾਤਕ ਹੈ

ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਦ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਮਧੂਮੱਖੀ ਪਾਲਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਜੋ ਨੁਕਤਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਸਰ੍ਹੋਂ ਲਈ ਵਿਕਸਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜੀਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਰੇਪਸੀਡ ਵਿੱਚ 20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਾਇਓਸਫਟੀ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਸੀਸੀ ਜਿਏਕ ਦੀ 133 ਮੀਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜੀਈ-ਅਧਾਰਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਏਕ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੰਮੀ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਜਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਏਕ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜੀ.ਈ.-ਅਧਾਰਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰਿਲੀਜ਼ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।
ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,

ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲੋ,
ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਐਸਈਆਰਬੀ-ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਾਇੰਸ ਚੇਅਰ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ
ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਕਾਪੀ: ਚੇਅਰਮੈਨ, ਜਿਏਕ

ਉਕਤ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਡੀਬੀਟੀ, ਡੀਏਆਰਈ ਅਤੇ ਆਈਸੀਏਆਰ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। 25.08.2002 ਨੂੰ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਪਣੀ 146ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤਕਾਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਕਮਰ ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ

ਡਾ. ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਵਿਗਿਆਨੀ H, DBT, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਜਿਏਕ, ਨੇ ਸਤੰਬਰ, 2022 ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ, ਹੋਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਨਾਟਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲਟ ਨਜ਼ਰੀਆ ਲਿਆ। 138 ਜਿਏਕ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਹੋਣ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਈਏਸੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਸੰਦਰਭ ਲਈ, ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਸ਼ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ:

"ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਕੈਨੋਲਾ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਅੰਕੜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਖੋਜ ਵਿਭਾਗ (ਬੀ) ਦੇ ਏ. (ਡੀਏਆਰਈ), ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ 133 ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੀ 133 ਮੀਟਿੰਗਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰ, ਬਾਰਨੇਸ ਅਤੇ

ਬਾਰਸਟਾਰ ਸਿਸਟਮ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੀਈਏਸੀ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਆਈਸੀਏਆਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਿਧੀ ਵਜੋਂ, ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਐਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 136 ਜਿਏਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਵੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਈਸੀਏਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇਗੀ

(ਅੰਡਰਲਿੰਗਬਾਈਮ)

42.5 ਅੱਗੇ, 18.10.2022 ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ. ਦੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ

ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੱਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਮੈਡੀਕਾ ਰਿਸਰਚ (ਆਈਸੀਐਮਪੀ) ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਗੀਤਾ ਜੋਤਵਾਨੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅੱਠ ਵਿਅਕਤੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਚੌਦਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਭਾਵ ਜਿਏਕ ਦੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਨੇ 08.10.2022 ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਡੀ.ਏ.ਪੀ.ਆਰ.ਈ.ਬੀ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ 147ਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਏਜੰਡਾ ਆਈਟਮ ਨੰ. 4 ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਤੀਜੇ

(ਆਈ) ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(ii) ਸਾਲ 2018 ਤੋਂ 2021 ਦਰਮਿਆਨ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(iii) 25.10.2022 ਨੂੰ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ।

(iv) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਿਏਕ ਨੇ 134 ਅਤੇ 130 ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਡੇਟਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਏਕੜ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਏਸੀ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

42.6 ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੀਈਏਸੀ ਨੇ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ 147" ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਬਦਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 25.10.2022 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੋਲਟ-ਫੇਸ ਲਈ ਟ੍ਰਿਗਰ 20.20.2020 ਦੀ ਮਿਤੀ 20.2020 ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਲ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਯੋਗ ਕੇਂਦਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਜੀਈਏਸੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਅਚਾਨਕ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫੀਲਡ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

42.7 ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕੁਝ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਪੇ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਇਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਨੂੰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਵੀ.ਕੇ. ਅਸ਼ੋਕਨ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਆਬਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (2009) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 85 (ਪੈਰਾ 52 ਅਤੇ 54) ਦੁਆਰਾ) ਹਰੇਕ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਵਾਜਬਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

42.8 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਥਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਨਿਭਾਉਣ। ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਜਾਂ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਥਾਰਟੀ ਉਸ ਸਮੱਗਰੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੁਲਾਸਾ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਮਨਮਾਨੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਹੈ।

42.9 ਅਥਾਰਟੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਨੂੰਨ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ:

42.10 ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਉਤਸੁਕ ਕਮੀਆਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਬਲਿਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ, ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਮਾਲਕੀ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ। ਵਿਚ ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਕਮਲ ਨਾਥ 1996 (9) ਸਕੇਲ 147, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਰਾਜ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਟਰੱਸਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਾ ਇਸਦਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ, ਇਸ ਲਈ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫਰਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ, (2018) 15 ਐਸਸੀਸੀ 407 ("ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਜੀਵਤ, ਸਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ।

42.11 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰਸਟ ਲਿਟੀਗੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (2012) 3 ਐਸਸੀਸੀ 1 (ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰਸਟ ਲਿਟੀਗੇਸ਼ਨ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਤੋਂ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਆਖਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਵਜਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਟਰੱਸਟ ਸਿਧਾਂਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਤੋਂ ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ. ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਅਥਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

42.12 ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੈਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ, ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਾਮਲਾ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਜੀਈਏਸੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ।

42.13 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਜਾਂ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੇ ਇਹ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

42.14 ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ 'ਤੇ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ1 ਡੀਐਮਐਚ1 ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੋਗਾਣੂਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਐਨ ਜਾਂ ਖੋਜ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਫਸਲ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ 1960 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 13(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

42.15 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਪੇਰੈਂਟਲ ਲਾਈਨਾਂ ਬੀਐਨ 3.6, ਬਾਮੇਸ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਅਤੇ ਮੋਡ 2.99 ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਾਤਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨਾਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਕਾਮ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ। 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

42.16 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ DBT ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੰਤਰ-ਵਿਭਾਗੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੇ ਮੈਕਸ 2022 ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਾ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

42.17 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਏ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਇਕਪਾਸੜ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਹਾਰ, ਕੇਰਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਹਰਿਆਣਾ, ਤਾਮੀਨਾਡੂ, ਦਿੱਲੀ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੜੀਸਾ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਫੀਲਡ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਲ ਵੀ.ਏ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1994) 35CC 1, ਪਾਰ 99 (ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਾ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ (ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ. (2018) 8 ਐਸਸੀਸੀ 501. ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੁਆਰਾ ਚੁਕਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਘੱਟ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਨਮਾਨੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਣਾਏਗਾ। ਪਰ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਨੁਕਸਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਫੈਸਲਾ, ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, 25.10.2002 ਦੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 18.10.2022 ਦੀ ਜਿਏਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

42.18 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਿਏਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਿਯਮ 13 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ) ਲਈ ਕਿਸੇ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਕਤ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਲੇਟਰਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਕੋਈ ਨਿਜੀ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੁਰੰਤ ਕੇਸ ਵਾਂਗ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

42.19 ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨਤਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਹੀ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਤੀਨੀ ਮੈਕਸਿਮ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ਼ਨਿਸਟ ਐਕਸਕਲੂਸੀਓ ਅਲਟੇਰੀਅਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਢੰਗ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਡ, ਟੇਲਰ ਬਨਾਮ ਟੇਲਰ, (1875) ਐਲਆਰ 1 ਸੀਐਚ ਡੀ 426 ("ਟੇਲਰ) ਅਤੇ ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਬਨਾਮ ਕਿੰਗ-ਸਮਰਾਟ, 1936 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਪੀਸੀ 41: (1935-36) 63 ਆਈਏ 372 ("ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਧਿਕਤਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ:

(i) ਪਰਭਨੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਰੀਜਨਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਔਰੰਗਾਬਾਦ, (1960) 3 ਐਸਸੀਆਰ 177: ਏਆਈਆਰ 1960 ਐਸਸੀ 801 ("ਪਰਭਨੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ"), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(ii) ਦੀਪਕ ਬਾਬਰੀਆ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਗੁਜਰਾਤ, (2014) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 502 ("ਦੀਪਕ ਬਬਰੀਆ" ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਕਰੀ ਬੰਬੇ ਟੇਨੈਂਸੀ ਅਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਲੈਂਡਜ਼, ਐਕਟ 8 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਐਕਟ 19 ਅਤੇ 2014) ਸੀ. ਜੰਗਲਾਤ ਅਧਿਕਤਮ ਦੇ ਐਵੀਲ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਕਲਪਿਕ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

(iii) ਕਾਮੇਂਗ ਡੋਲੋ ਬਨਾਮ ਐਟਮ ਡਬਲਯੂ (2017) 7 ਐਸਸੀਸੀ 512 (ਕਾਮੇਂਗ ਡੋਲੋ") ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਨਿਰਵਿਰੋਧ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਵੈਧ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਟੇਟਰੇਵ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਉਸਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

(iv) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਤਾਲੁਕ ਦਫ਼ਤਰ, ਥੰਜੇਰ ਬਨਾਮ ਜੀ. ਥੰਬੀਦੁਰਾਲ (2017) 125CC 642 ("ਤਹਿਲਦਾਰ") ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ

ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਉਕਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(v) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਉਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕੋਰਟਿਨ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਏ. ਚਰਨਿਤ ਐਸ. ਗਿੱਲ (2000) 5 ਐਸਸੀਸੀ 742 ("ਚਰਨਜੀਤ ਐਸ. GW), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ "ਨੋਟਸ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਅਜਿਹੇ "ਨੋਟਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਹੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਖੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਇੱਕ "ਨੋਟ" ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ "ਨੋਟ" ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂ "ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪੁਲਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ "ਨੋਟਸ" ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨੋਟਸ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਲਿਆਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਲਈ ਸੰਦਰਭਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। Pules ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

42.20 ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਉੱਭਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਇੱਕ ਇੱਛਤ ਅੰਤ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੁਝ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧਾਨਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

42.21 ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 18.10.2002 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਅਹਿਮ 147 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ICMR, ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾ. ਗੀਤਾ ਜੋਤਵਾਨੀ, ਵਿਗਿਆਨੀ F, ICMP, ਜਿਸ ਨੇ 18.10.2022 ਨੂੰ ਹੋਈ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਏਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

42.22 ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਲ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ 10.05.2022 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਟੈਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 10.05.2022 ਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਲ ਦਾ ਪੱਤਰ 20.01.203. ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ 20.01.203 ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਪਣੀ 137 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਏਕ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਜਿਏਕ, ਇਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਸੀ।

43. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 18.10.2022 ਦੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ 25.10.2022 ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਜਨਤਕ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਜਵਾਬ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ. 2: ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਧਾਰਾ 217 ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ:

43.1 ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਗੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਲਪਨਾ ਹਨ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਵਾਜਬ ਜੋਖਮ ਦੀ ਗੁੰਝਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਹੀ ਜੋਖਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

(ਨੀਦਰਲੈਂਡਜ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨੀਦਰਲੈਂਡਜ਼ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ (ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ) ਬਨਾਮ ਸਟਿੱਚਿੰਗ ਉਰਗੇਂਡਾ, 19/00135 ਮਿਤੀ 20.12.2019, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੋਮੇਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਡੱਚ ਸਲਾਨਾ ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 2020 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 25% ਘੱਟ ਗਏ ਹੋਣ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਅਸਲ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸਖ਼ਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰਡਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਟੌਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਨਾਲ ਹੀ, ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਵਧੇਰੇ ਸਖਤ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗਤਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ

ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਗੰਦਗੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਵੇ। ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੀਤੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦ ਉਸ ਸਾਪੇਖਿਕ ਭਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਇਤਿਹਾਸ, ਅਤੇ ਸਮਝੇ ਗਏ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ। ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੋਕਸ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਤੀਜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਸਨਮਾਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ii) ਫੈਦੇਯੇਵਾ ਬਨਾਮ ਰੂਸ, [2005] ਈਸੀਐਚਆਰ 378: (2007) 45 ਈਐਚਏਆਰ 10 ("ਫੈਦੇਯੇਵਾ) ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਯੂਰਪੀ ਅਦਾਲਤ (ਈਸੀਐਚਆਰ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਸ ਇੱਕ ਰੂਸੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸੀਐਚਆਰ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 8 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਈਸੀਐਚਆਰ ਦੁਆਰਾ ਰੂਸੀ ਸੰਘ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 42 ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਉਸਦੇ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਈਸੀਐਚਆਰ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਗੈਰ-ਨਕਾਰਾਤਮਕ, ਇਨਕੰਬਿਟ ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ (ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਉਸ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਉਸ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੁਮੇਲ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਰਸਟਲ ਸਟੀਲ ਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਗੜ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਇਸ ਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਤਲੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਈਸੀਐਚਆਰ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਸਥਾਨਕ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਉਪਾਅ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(iii) ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਤਰਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਸੰਭਾਵੀ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੀਈਸੀ ਦੀ ਅੰਤਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਰਗਰਮੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸਮਿਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਐਮਓਸ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ. ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ ਟੈਕ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਚਿਹਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟ, 2017 ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੰਭਾਵੀ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਢੁਕਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਣਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ

ਤਿਰੁਮੁਲਪਦ (104) ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2008) 25CC 222 (ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖਣਨ ਇੱਕ ਮਾਲੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਦਯੋਗ ਸੀ, ਤਾਂ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ

(iv) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੇਟਰ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਅੰਕਿਤਾ ਸਿਨਹਾ (2022) 13 ਐਸਸੀਸੀ 401 ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ। (ਅੰਕਿਤਾ ਸਿਨਹਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਤ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:

"78. ਜਦੋਂ ਅਸਲ ਨਿਆਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੇਦੀ 'ਤੇ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ, ਇੱਕ ਸਮਝੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਘਾਟ ਲਈ, ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਿਆਏਗਾ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ। ਇੱਕ "ਸਮਾਨ ਪੱਧਰੀ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਮਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਮਾਨਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ।"

43.2 ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ, ਐਲਈ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਏਐਫਈਐਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਧਿਰਾਂ, ਭਾਵ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ, ਖੇਤਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਬਾਰੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਇਸ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੌਦਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿਤੀ 08.04.2008 ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 12.08.2008 ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। 06.04.2006 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅਤੇ ਐਲਰਜੀਨਤਾ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਤਤਕਾਲੀ ASG ਦੇ ਪੱਕੇ ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਡੋਮੇਨ ਅਤੇ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ-ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਕਤ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਪਲੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੂਰੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮੀਖਿਆ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗੀ।

43.3 ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ, (1975) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 428, ਪੈਰਾ 74 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ("ਰਾਜ ਨਰਾਇਣ ਹਰ ਜਨਤਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਜਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਰਕਿਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਪਹਿਲੂ, ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ ਮਨੀਅਰ (2011) 15 ਐਸਸੀਸੀ 1 ("ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ)। ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਸਾਡੀ ਖੁੱਲੀ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਪਤਤਾ ਐਸ. ਪੀ. ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ (198617) ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਯੂਨੀਅਨ (ਐਸ. ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਜਾਂਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗੀ।

43.4 ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਠੋਸ ਨਤੀਜੇ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਲਈ ਘੱਟ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

43.5 ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੰਤ੍ਰਕ ਫੈਸਲੇ ਅੰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਨਿਰਵਿਰੋਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਰਕੇਲਸ਼ੈਸ, 478 F2d 615, 652 (ਡੀ.ਸੀ. ਸੀਆਈਆਰ 1973) ("ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਕੰ. 7, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਐੱਸ. ਕੋਰਟ ਆਫ ਅਪੀਲ, ਡੀ.ਸੀ. ਸਰਕਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਨਿਰਣਾਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹਿਸ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਏਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਲਈ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 24.09.2016 ਨੂੰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ 120 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ ਸੀਸੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਮਾਹਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਘੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ ਦੇ. ਇਹਨਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 2019-2021 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਏਕ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਤੋਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜੀ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਗਤੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਏਕ ਨੇ ਟੈਕ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ 18.10.2022 ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੱਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉੱਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਿਆ।

ਦੂਸਰਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਾ ਹੈ।

44. ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟੀਈਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਏ.

ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਲ 2016 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਸ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:

i. ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016 ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਏ) ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੀ) ਹਰੇਕ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ RAPIM ਯੋਜਨਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੀ) ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ

ii. ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਪੌਦਿਆਂ 2016 ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼:

ਏ) ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬੀ) ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜੀਈ ਪਲਾਂਟ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਜੋਖਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੌਦੇ ਦੇ ਗੈਰ-ਜੀਈ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੀ). ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੋਧ, ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

iii. ਰੀਕੌਂਬੀਨੈਂਟ ਡੀਐਨਏ ਖੋਜ ਅਤੇ ਬਾਇਓਕੰਟੇਨਮੈਂਟ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, 2017 ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ, ਜੀਈ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਸੈੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਰੋਕਥਾਮ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

iv. ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ SOPs: ਸੀਮਤ ਫੀਲਡ ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਆਰਸੀਓਐਮਆਈਸੀਈਏਸੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੇਂਦਰੀ ਅਨੁਪਾਲਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਈਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

44.1 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਫਰੇਮਵਰਕ, 2016 ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਪਲਾਂਟਾਂ, 2016 ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ, ਬਿਕਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਜਨਰੇਸ਼ਨਲ ਟੈਸੀਸੀਟੀ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਹੈਮਮ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਸੰਮਲਿਤ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਡ (ਜੀਈ) ਪਲਾਂਟਸ, 2016 ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ (ਈਰਾ) ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਫੀਲਡ ਡੈਮੋਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਜੈਂਟ ਰੈਸੋ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਵੀ। ਪੋਸਟ-ਰਿਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੇ 10.11.2022 ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਰੀਲੀਜ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ (PMC) ਲਈ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦਫਤਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਰ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਮਿਆਦ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

44.2 ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਨਤੀਜੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਟੈਕ ਅਤੇ ਪੀਐਮਸੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹਾਂ। ਟੀਐਨ ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।

44.3 ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਉੱਚਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਯੋਗ ਮਿਆਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਗਣੇਸ਼ ਵੁੱਡ ਉਤਪਾਦ (1995) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 363 (ਗਣੇਸ਼ ਵੁੱਡ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਦਾਰ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਬਰਾਬਰੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਕਥਾ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣਾ 'ਜੰਗਲ ਸੰਪੱਤੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜੰਗਲੀ ਉਦਯੋਗ ਸੰਤੁਲਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ।

44.4 ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 281 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਕੁਇਟੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ।

44.5 ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਪ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

ਪੁਨਰ: ਬਿੰਦੂ ਨੰ. 3: ਕੀ ਜਿਏਕ ਦੀ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 25.10.2002 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ:

45. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਡਿਸਟਿਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਨੇ ਜੋ ਅਕਲਪਿਤ ਹਕੀਕਤ ਸੀ, ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ, ਹਰੇਕ ਜੀਵਤ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਡੀਐਨਏ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ

ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰਜਨਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਨਵੀਨਤਮ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਖੋਜ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇ।

45.1 ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ-ਅਧਾਰਤ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਾਨੂੰਨ, ਨੈਤਿਕਤਾ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਖੁੱਲੇ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਕਠੋਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

46. ਟੀਈਸੀ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਕਿ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੇਂਡੂ ਆਜੀਵਿਕਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਮੂਲ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ, ਕੀੜੇ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਠੋਸ ਜੋਖਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀਬੀਡੀ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14(1) (ਬੀ) ਅਤੇ ਸੀਪੀਬੀ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 25 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਇੱਕ ਬੰਧਨਯੋਗ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਲਈ, ਜਿਏਕ, ਟੈਕ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ, ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਦੋਨਾਂ ਲਈ ਕਰਤੱਵਬੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਝਿਜਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪੀਐਮਸੀ ਦੀ 301 ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 28 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ:

28. ਕਮੇਟੀ ਨੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, 1996 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ 20 ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਸਿਰਫ਼ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦਾ 90% ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਮਰੀਕਾ 40%, ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ 23%, ਅਰਜਨਟੀਨਾ 14%, ਭਾਰਤ 6%,

ਕੈਨੇਡਾ 6%, ਚੀਨ 2%)। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਸਿਵਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 2015 ਵਿੱਚ ਜੀ.ਐੱਮ. ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੀਐੱਮ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ 20 ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 17 (ਐੱਚ.ਡੀ.ਆਈ.) ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਗਾਉਂਦੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੂਰਪ, ਜਾਪਾਨ, ਰੂਸ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਬੂਤ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਗਾਉਂਦੇ। ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਰੱਖਿਅਕ ਵਜੋਂ, ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮ ਜੀਵਾਣੂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਣਪਛਾਤੇ, ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ, ਬੇਕਾਬੂ ਅਤੇ ਉਲਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਉਭਰ ਰਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਇਸ ਲਈ, ਕਮੇਟੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
(ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਰੇਖਾਂਕਿਤ)

47. ਇੱਥੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਹਨ ਕਿ ਐਚਟੀ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਸਾਇਣਕ ਛਿੜਕਾਅ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਚਿੰਗਲੇ ਨੇ 15.03.2021, 22.03.2021 ਅਤੇ 08.12.2022 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਅਣਸੁਲਝੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 574) ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸੰਸਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸਦੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 74, ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸਦੀ ਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਸੌਖ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:

"ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ

ਰਾਜ ਸਭਾ
ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 2118 ਦਾ ਜਵਾਬ 15.03.2021 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਬਣੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ

2118. ਸ਼੍ਰੀ ਕਨਕਮੇਦਲਾ ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ

ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ?

(ਏ) ਕੀ ਇਹ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (CM) ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਬਣੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:

(ਬੀ) ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

(ਸੀ) ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ਡੀ) ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਅਤੇ

(ਈ) ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ?

ਜਵਾਬ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੁਲ ਸੁਪਰੀਓ)

(ਏ) ਅਤੇ (ਬੀ) ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਇਕਮਾਤਰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀ ਗਈ (ਜੀਐਮ) ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਜੀਐਮ ਫੂਡਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਐਕਟ (2006) ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਅਧੀਨ ਨਜਿੱਠੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜੀਨ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

(ਸੀ) ਤੋਂ (ਈ) ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਆਈਸੀਏਆਰ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਫਲੋਰਾ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਫੂਡ ਸੇਫਟੀ ਐਂਡ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐਫਐਸਐਸ) ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਰਾਜ ਸਭਾ
ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 2931 ਦਾ ਜਵਾਬ 22.03.2021 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਬੀਜ

2931. ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨਾਚਾਰੀਆ:

ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ

(ਏ) ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲਾਗਤ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:

(ਬੀ) ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਾ ਜਿਸ ਦੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜੀਐਮ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਅਤੇ

(ਸੀ) ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ?

ਜਵਾਬ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੁਲ ਸੁਪਰੀਓ)

(ਏ) ਤੋਂ (ਬੀ) ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਇਕਲੌਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਖੇਤੀ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਲਗਭਗ 90% ਕਪਾਹ ਖੇਤਰ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ 2002-03 ਵਿੱਚ 191 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2019-20 ਵਿੱਚ 455.00 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ 24 ਸਪਰੇਆਂ ਤੋਂ 2-3 ਸਪਰੇਆਂ ਤੱਕ ਬੋਲੋਮ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਆਈਸੀਏਆਰ) ਦੁਆਰਾ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਮਿੱਟੀ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਫਲੋਰਾ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ
ਰਾਜ ਸਭਾ
ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 222 ਦਾ ਜਵਾਬ 18.12.2002 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਸਰ੍ਹੋਂ ਲਈ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ

222. ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੀਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੇਗੜੇ

ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ?

(ਏ) ਕੀ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਔਲਾਦ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਾਰਕਰ ਜੀਨ ਵਜੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇ।

(ਬੀ) ਕੀ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਦੇ ਉਲਟ ਐਚਟੀ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੀ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਤੇ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਇਸ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਗੁਣਾਂ ਲਈ ਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਿਰਫ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ; ਅਤੇ

(ਸੀ) ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ?

ਜਵਾਬ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਅਸ਼ਵਿਨੀ ਕੁਮਾਰ ਚੌਬੇ)

(ਏ) ਤੋਂ (ਸੀ) ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਫਾਸਫਿਨਟੇਰੀਸਿਨ ਐਨ-ਐਸੀਟਿਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰੇਜ ਐਂਜ਼ਾਈਮ ਨੂੰ ਏਨਕੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਮੋਨੀਅਮ ਗਲੂਟੀਨੇਟ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਹਰਬੀਸਾਈਡ ਟਾਲਰੈਂਟ (ਐਚਟੀ) ਗੁਣਾਂ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਲਈ, ਜੀਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਐਚਟੀ ਗੁਣ ਉਪਜਾਊ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ. ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਕ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਦੌਰਾਨ। ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਪੀਆਈਸੀ) ਤੋਂ ਲੇਬਲ ਕਲੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਵੇਗੀ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਸਮੇਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਟਰਾਇਲ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਲਈ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰਨੇਸ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨ, ਈਵੈਂਟਸ ਬੀਐਨ 3.6 (ਬੇਸਲਾਈਨ) ਅਤੇ ਮੋਡਬਾ 2.99 (ਬਾਰਾਟਾਰੀਨ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਜੀ.ਐਮ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਮੁੱਦਾ 2005 ਦੀ ਵੋ (ਸਿਵਲ) 115/2004 ਅਤੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) 250 ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੀਨ ਕੈਂਪੇਨ ਬਨਾਮ ਯੂਓਲ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ ਅਤੇ ਅਰੁਣਾ ਰੌਡਰਿਗਜ਼ ਬਨਾਮ ਵਾਲ ਐਂਡ ਓਰਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ।

(ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਣਾ)

47.1 ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੁਖ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ (ਰਾਜ ਸਭਾ) (ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਨਿਯਮ) ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

47.2 ਉਪਰੋਕਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀ ਹੈ:

(i) ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੈਸਡ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਨਾਲ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਹ 15.03.2021 ਨੂੰ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 02.11.2021 ਨੂੰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਕਤ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਮਿਤੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਧਾਰਾ 20 ਦੀ ਧਾਰਾ 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ ਐਫਐਸਐਸਏ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੀਐਮ ਜਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰਡ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

(ii) ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ, ਇਹ ਵੀ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਫਐਸਐਸਏਆਈ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(iii) ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 22.03.2021 ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਇਕਲੌਤੀ ਜੀਐਮ ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(iv) ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ, 08.12.2022 ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਵਾਲ, ਅਰਥਾਤ, ਕੀ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰਜੀਨ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਔਲਾਦ ਐਚਟੀ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਰਕਰ ਵਜੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇ। ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਵਾਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਰਾਈ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਜੀਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਐਨਕੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨੀਅਮ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(v) ਪਰ ਇਹ ਉਸੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਨੂੰ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ (ਐਚਟੀ) ਗੁਣਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜੀਐਮ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਐਚਟੀ ਗੁਣ/ਗੁਣ ਤਲੇ ਹੋਏ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਲਾਟ. ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀ.ਐੱਮ.ਐੱਚ.-11 ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਦੌਰਾਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਆਈਬੀਐਂਡਆਰਸੀ) ਤੋਂ ਲੇਬਲ ਕਲੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਮਸੇ, ਬਾਰਸਟਾਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੀਨ, ਈਵੈਂਟ ਬੀਐਨ 3.6 (ਬਾਮਾਸੇਲਾਈਨ) ਅਤੇ ਮੋਡਸ 2.99 (ਬਾਰਾਟਰਲਾਈਨ) ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨਾਂ ਸਮੇਤ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਟਰਾਇਲ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ।

(vi) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ।

47.3 ਟੈਕ ਅਤੇ ਪੀਐਮਸੀs ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਸਿੱਟੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੋਜਾਂ ਤੋਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮਾਨਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੈਂਟਲ ਦੇ ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼, ਜੋ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦੇਸੀ ਖੋਜ ਜਾਂ ਅਧਿਐਨਾਂ 'ਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖੋਜ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

47.4 ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਵਿਗਿਆਨੀ ਐਚ ਡੀਬੀਟੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਜੋ ਜਿਏਕ (ਸਹਿ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ, ਨੂੰ 146 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਪੈਂਟਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਾਤਾਵਰਣ. ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ

ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ DBT ਅਤੇ ਡੀਏਆਰਈ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਦਾਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ DBT ਅਤੇ ਡੀਏਆਰਈ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ, ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬਾਰ, ਬਾਰਮਾਸ ਅਤੇ ਬਾਰਾਤਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਾਗਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਵੇਗੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਬੂਤ ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸਹਿ-ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਡੀਬੀਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਡੀਏਆਰਈ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਡੀਬੀਟੀ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ 133 ਮੀਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਏਕ ਦੀ 133 ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। "ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਨੂੰ 130 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਅਧਿਐਨਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਕਿਉਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਲੈਟੋ ਜੀਈਏਸੀ ਦੀ 133 ਮੀਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ।

47.5 ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੱਖ ਧੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸੀਓਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਖੌਤੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੀ ਪਿਛਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਏਕ ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ

ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀ-ਪਰਿਆਵਰਤੀ ਹਕੀਕਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਿਤੀ 18.10.2002 ਦੇ ਫੈਸਲੇ/ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੀ।

47.6 ਅੱਗੇ, ਮੈਂ ਬਿਨੈਕਾਰ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਤ VI ਅਤੇ VII ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਇਮਪਿਊਡ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੰਡੀਸ਼ਨਵਿਆਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਮਨਾਹੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਚਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਗੈਰ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਏਕ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

48. ਸਿਆਣਪ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਇਹ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵੇਲੋਰ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਏਪੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਰਟਿਨ AFSTE ਨੇ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਡੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 47, 48A ਅਤੇ 51A(ਜੀ) ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਥਿਰਮੁਲਪੇਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, (2006) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੰਗਲੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਜੰਗਲਾਂ ਲਈ ਮੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

48.1 ਕਰਨਾਟਕ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਕੇਨਚੱਪਾ (2006) 6 ਐਸਸੀਸੀ 371 ("ਸੀ. ਕੰਚੱਪਾ" ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੇਸ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਐਕਵਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਨਾ ਸਕੇ।

48.2 ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਯੂਥ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (2011) 15 ਐਸਸੀਸੀ 530 ("ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਯੂਥ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ") ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਐਂਡੋਸਲਫਾਨ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਮੇਟੀ ਇਸਦਾ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸਨੂੰ ਮੁਦੁਮਲਾਈ ਬਨਾਮ ਇਨ ਡਿਫੈਂਸ ਆਫ਼ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਐਂਡ ਐਨੀਮਲਜ਼, (2020) 10 ਐਸਸੀਸੀ 589 ("ਹੈਸਪਿਟੀਲਿਟੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਮੁਦੁਮਲਾਈ") ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

39. ਸਾਵਧਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ, ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿਗੁਰ ਪਠਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਹਾਥੀ ਕੋਮੀਡੋਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸੀ।

48.3 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਨੇਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਡਾ. ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ (2022) 11 ਐਸਸੀਸੀ 433 (ਪ੍ਰੰਗੇਸ਼ ਸ਼ਾਹਿਤ) ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਰਾਜ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਲੁਕ ਸਕਦਾ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਨੁਕਸਾਨ:

"36. ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਡੇਟਾ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਾੜ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਟੀਐਨ ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਤ੍ਰਿਮੁਲਾੜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਨੰਬਰ 202 ਆਫ਼ 1995) ਰਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਈਐਸਜੈਡਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜਿੱਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਅਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।"

48.4 ਐਚਆਰ ਬੱਸ-ਸਟੈਂਡ ਉੱਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

48.5 ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਮ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੇਟ ਇੰਡੀਅਨ ਬਸਟਰਡ ਅਤੇ ਲੈਸਰ ਫਲੋਰਿਕਨ ਦੋਵਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੀ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"35. ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੁੜ ਯੋਗ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ, ਗ੍ਰੀਨਹਾਉਸ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ, ਜਲਵਾਯੂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।"

48.6 ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਲਈ ਬਾਇਓਸਫਟੀ 'ਤੇ ਕਾਰਟਾਗੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਿਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਆਰਗੇਨਾਈਮੈਟੋ ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵਤ ਜੀਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (ਏਆਰ5) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਰ 5 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਸੰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੇ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਜੋ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਉਕਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਅਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਆਰਟੀਕਲ ਬਿੱਗ' 'ਤੇ) ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਪਾਰਟੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੈਜੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜੀਵਤ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਥਾਪਤ ਜਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਜੋਖਮ

48.7 ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਸਹਿ-ਸਹਿਤ ਕਰਤੱਵ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅੰਦੋਲਨਾਂ, ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

48.8 ਜਦਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟੀ.ਐਨ. ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਬਾਂਹ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਟਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਯਮ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ, ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਠੋਸ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕੋ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ 'ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

48.9 ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣਾ ਵਿਕਲਪਕ ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ, ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਧਾਨਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਕਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ, ਮਾਹਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਾਹਰ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ।

48.10 ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 18.10.2022 ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 25.10.2022 ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ,

ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੌਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਕਿਸਮ। ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਟੀਈਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ:

40 ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੋ:

(i) ਜਿਏਕ ਮਿਤੀ 18.10.2022 ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 25.10.2002 ਨੂੰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ, ਅਰਥਾਤ, ਸੀਜੀਐਮਸੀਪੀ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਉਹ ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਯੋਗ ਹਨ) ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(ii) ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2022 ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅਤੇ ਬੰਧਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

50. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:

(ਏ) ਬਿਨੈਕਾਰ, ਅਰਥਾਤ COMCP, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰੀਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ।

(i) ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ, ਪਹਿਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ, ਟ੍ਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟੈਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਸਿਹਤ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੂਰਵ-ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਏਕ ਦੁਆਰਾ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ

(ii) ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਨੂੰ ਜਿਏਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੀਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(iii) ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜਿਏਕ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਨੈਕਾਰ COMCP, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਦੱਖਣੀ ਕੈਂਪਸ) ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ 3285 ਪੰਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੈ।

(iv) ਉਪਰੋਕਤ ਬਾਇਓਸੁਰੱਖਿਆ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਜਿਏਕ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿਏਕ ਉਪਰੋਕਤ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭਵਿੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ SA ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗਾ।

(v) ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ, ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਇੱਕ ਐਚਟੀ ਫਸਲ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਪਰੋਕਤ ਪੌਦੇ ਦੁਆਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜੋਖਮ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਸੂਖਮ-ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਆਦਿ।

(vi) ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਜਿਏਕ ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਜੇਨਿਕ ਸਰ੍ਹੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ-11 ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(vii) ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ 'ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਮੇਟੀ (ਟੈਕ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(viii) ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਪੀਐਸਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

(ix) ਸਰ੍ਹੋਂ ਜਾਂ ਕੈਨੋਲਾ ਵਰਗੇ ਮੇਡੀਬਲ ਦੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪੈਕੇਜਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 23 ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਆਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

(ਬੀ) ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੋਜ, ਕਾਸ਼ਤ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਸੀ) ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਐਮਓਈਐਫਐਂਡਸੀਸੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜੀਐਮ ਕਰੋੜਾ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(ਡੀ) ਕਿ ਜਿਏਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਟੈਕ ਅਤੇ ਪੀਐਮਸੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਈਐਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟੀਐਨ ਗੋਦਾਵਰਮਨ ਨੇ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਸੁਧਾਰੀ ਗਈ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਨੈਤਿਕਤਾ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪਲਿਊਲਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੋਧਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਵਾਬਦਾਤਾ-ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

(ਈ) ਰਿਸਪੌਂਡੈਂਟ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਿਆਜ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਚੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਿਊਲਜ਼ ਵਿਧਾਨਿਕ ਫੋਰੋਸ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(ਐਫ) ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਨੰ. 42 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਸ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜੋ ਬਾਇਓਸੇਫਟੀ (ਸੀਪੀਬੀ) 'ਤੇ ਕਾਰਟੇਜੇਨਾ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਜੀ) ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 23 ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 48A ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।

51. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਆਰਡਰ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ, ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ:

ਜੀ.ਐਮ.ਓਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

2. ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

i. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੋਜ, ਕਾਸ਼ਤ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ,

ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਿਰ, ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਐਮਓਈਐਫ ਅਤੇ ਸੀਸੀ ਜੀ.ਐੱਮ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜੀਐਮ ਕਰੋੜਾ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਰਿਸਪੌਂਡੈਂਟ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਹਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਢੁਕਵਾਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਲੂਲਸ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

iv. ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਐਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੇ ਆਯਾਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਐਫਐਸਐਸਏ, 2006 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 23 ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

3. ਜਿਏਕ ਅਤੇ ਐਮਓਈਐਫ ਦੁਆਰਾ ਡੀਐਮਐਚ-11 ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੀਲੀਜ਼ ਲਈ ਸ਼ਰਤੀਆ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਰਜਿਸਟਰੀ ਉਕਤ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਾ ਰੱਖੇਗੀ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਮਾਮਲਾ ਉੱਚਿਤ ਬੈਂਚ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਐਚਸੀਐਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।
ਹੈੱਡਨੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: ਬਿਭੂਤੀਭੂਸ਼ਣ ਬੋਸ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ)